

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İŞLETMELERDE SÜREKLİLİK VE BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN
SÜREKLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE DİSKRİMİNANT ANALİZLERİNİN
KULLANILMASINA YÖNELİK BİR MODEL UYARLAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZCAN TAMER

ŞUBAT-2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İŞLETMELERDE SÜREKLİLİK VE BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN
SÜREKLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE DİSKRİMİNANT ANALİZLERİNİN
KULLANILMASINA YÖNELİK BİR MODEL UYARLAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZCAN TAMER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Engin DİNÇ

ŞUBAT-2018

TRABZON

ONAY

Denizcan TAMER tarafından hazırlanan “İşletmelerde Süreklilik ve Bağımsız Denetimde İşletmenin Sürekliliğinin Değerlendirilmesinde Diskriminant Analizlerinin Kullanılmasına Yönelik Bir Model Uyarlaması” adlı bu Çalışma 16/02/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim dalı Muhasebe Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Engin DİNÇ	Başkan	☒	☐	
Doç. Dr. Davut AYGÜN	Üye	☒	☐	
Doç. Dr. Bilal GEREKAN	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Denizcan TAMER

02/02/2018

ÖNSÖZ

Bu tez kapsamında, işletmenin sürekliliği kavramı ve bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi hususunda aydınlatıcı bilgiler verilmiş ve örnek bir model sunulmuştur. Örnek olarak seçilen modelin benzeri modeller literatürde bulunmakta olup çalışma, bu tip modellerin, bağımsız denetimde sağlayacağı kolaylıkları ve sonuçlarının anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bağımsız denetim sürecinde bu gibi modellerin kullanılmasının, mesleki yargı kullanımını azaltıp daha kesin sonuçlar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın, bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken bağımsız denetçiye yardımcı olacak bir kılavuz niteliğinde hazırlanmasına özen gösterilmiş ve bağımsız denetim literatürüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde bana yardımcı olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Engin DİNÇ'e teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Ayrıca, yüksek lisans eğitimine devam etme hususunda beni destekleyen Sayın Prof. Dr. Fikret ÇANKAYA'ya teşekkür ederim. Aynı zamanda bu süreçte yanımda olan ve beni destekleyen Sayın Doç. Dr. Bilal GEREKAN, arkadaşlarım ve aileme şükranlarımı sunarım.

Şubat 2018

Denizcan TAMER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞLETMELERDE SÜREKLİLİK.....	3-26
1.1. Genel Açıklama.....	3
1.2. İşletmelerde Süreklilik Kavramı	4
1.3. İşletmelerde Sürekliliğin Önemi	4
1.4. İşletmelerde Sürekliliğin Boyutları	7
1.4.1. Yönetim Biliminde İş Sürekliliği Yönetimi ve Unsurları.....	8
1.4.1.1. Acil Durum Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi	9
1.4.1.2. Bilgi Teknolojileri Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi.....	10
1.4.1.3. Risk Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi	12
1.4.1.4. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi	14
1.4.1.5. İSY ile Bağımsız Denetimdeki Süreklilik İlişkisi	15
1.4.2. Finans Biliminde İşletmelerde Süreklilik Sorunu	17
1.4.2.1. Finansal Başarısızlığın Dışsal Sebepleri	21
1.4.2.2. Finansal Başarısızlığın İçsel Sebepleri.....	23
1.4.3. Muhasebe Biliminde İşletmenin Sürekliliği Varsayımı	23
1.4.4. Bağımsız Denetimde İşletmenin Sürekliliği Esası	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİ ESASI.....	27-47
2.1. Bağımsız Denetimde Sürekliliğe İlişkin Risk ve Önemli Belirsizlik Kavramları.....	28
2.2. İşletmenin Sürekliliğini Etkileyen Faktörler	30
2.2.1. Finansal Faktörler.....	30
2.2.2. Finansal Olmayan Faktörler	33
2.3. İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Yönetimin Sorumluluğu	34
2.4. İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu.....	35
2.5. Bağımsız Denetimde Sürekliliğin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler.....	37
2.5.1. Geleneksel Yöntem	37
2.5.2. İstatistiki Yöntemler	38
2.6. Sürekliliğin Bağımsız Denetimi.....	39
2.7. Sürekliliğe İlişkin Denetçinin Vardığı Sonuçlar ve Bu Sonuçların Bağımsız Denetim Raporuna Etkisi	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR MODEL UYARLAMASI: ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA.....	47-70
3.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı	47
3.2. Literatür Taraması.....	48
3.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları	51
3.4. Çalışmanın Güvenilirliği ve Geçerliliği	52
3.5. Çalışmanın Yöntemi.....	53
3.6. Modelin Uygulanması.....	55
3.6.1. Diskriminant Modelinin Test Edilmesi	55
3.6.2. ÇAYKUR Çay İşletmeleri Uygulaması	59
3.6.2.1. Geleneksel Yönteme Göre Uygulama.....	59
3.6.2.1.1. Finansal Verilerin Değerlendirilmesi	60
3.6.2.1.2. Finansal Olmayan Verilerin Değerlendirilmesi	64
3.6.2.1.3. Geleneksel Yönteme Göre Görüş Oluşturma	65
3.6.2.2. İstatistiki Yöntemin Uygulanması	65
3.6.2.2.1. Finansal Verilerin Değerlendirilmesi	65

3.6.2.2.2. Finansal Olmayan Verilerin Değerlendirilmesi	67
3.6.2.2.3. Diskriminant Modeline Göre Genel Değerlendirme	67
3.7. Yöntemlerin Karşılaştırılması	67
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	69
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	71
EKLER.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	104

ÖZET

Çalışmanın temel amacı, işletmenin sürekliliği hakkında aydınlatıcı bilgiler sunmak ve bağımsız denetim literatürüne, işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde kullanılabilir uygulanması kolay, fazladan zaman ve maliyet gerektirmeyen, ayrıca “makul güvence” güven seviyesini sağlayan örnek bir model uyarlaması ile katkı sağlamaktır. İşletmenin sürekliliğine ilişkin gelecekteki belirsizlikleri öngörmesi düşünülerek seçilen model bir doktora tezinden alınmış olup, etkinliği hisseleri borsada işlem gören sanayi ve imalat işletmeleri üzerinde yeniden test edilmiştir. Daha sonra bu model ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde test edilmiş ve bu testin sonuçları yine ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde, bir bağımsız denetçiden yardım alınarak gerçekleştirilen süreklilik değerlendirilmesi sonucu ile karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucu seçilen diskriminant modeli ile geleneksel süreklilik değerlendirmesi sonuçlarının paralel sonuçlar verdiği bulgusuna ulaşılmış ve diskriminant modelinin, denetçiye zaman ve maliyet tasarrufu sağlaması sebebiyle, sürekliliğin değerlendirilmesinde kullanılmasının denetçi açısından faydalı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşletmenin Sürekliliği, İş Sürekliliği, Bağımsız Denetim, Diskriminant Analizi

ABSTRACT

The main purpose of this research, provide information about the going-concern and contribute to the independent audit literature with adapted sample model that easy to use, does not require extra time and cost to be used in assessing the continuity of the business and this sample model also provides a "reasonable assurance" level of confidence. The selected model was taken from a doctoral thesis considering the future uncertainties regarding the continuity of the business and effectiveness of model were retested on industry and manufacturing enterprises traded on the stock exchange. After, this model was tested on ÇAYKUR Çay İşletmeleri and the results of this test were compared with, the result of continuity assessment conducted by an independent auditor. The comparison results showed that the results of the conventional continuity assessment had parallel results with the selected discriminant model results. So that, it has been achieved as a result, using discriminant model in predicting continuity that can be useful for the auditors since it saves time and cost.

Keywords: Going-Concern, Business Continuity, Independent Audit, Discriminant Analysis

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Muhasebenin İlk Temel Varsayım ve İlkeleri	24
2	Özet Bağımsız Denetim Süreci.....	27
3	Sürekliğe İlişkin Yayınlanan Standartlar.....	40
4	Sürekliğin Değerlendirilmesine İlişkin Denetim Planı.....	43
5	Sürekliğin Değerlendirilmesine İlişkin Kanıt Toplama.....	44
6	Sürekliğin Değerlendirilmesinde Kullanılan Modellere İlişkin Yapılmış Çalışmalar..	49
7	Firmaların Finansal Rasyo ve Diskriminant Skorları	56
8	Diskriminant Modelinin Sınıflandırma Gücü	58
9	Temel Finansal Oranların Değerlendirilmesi	60
10	İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Önemli Hesap Kalemlerinin ve İşlem Sınıflarının Trend Analizi	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	İş Sürekliliği Yönetiminin Unsurları	9
2	İşletme Süreklilik Yönetimi Piramidi	16
3	Başarısızlığın Oluşum Süreci.....	19
4	İşletme Yaşam Eğrisi	20
5	Finansal Başarısızlığın Aşamalı Göstergeleri	32

KISALTMALAR LİSTESİ

KGK	: Kamu Gözetimi ve Muhasebe Standartları Kurumu
BDS	: Bağımsız Denetimi Standartları
ISA	: Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları
TDK	: Türk Dil Kurumu
KAYİK	: Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
İSY	: İş Sürekliliği Yönetimi
ADY	: Acil Durum Yönetimi
FO	: Felaket Onarımı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
BS	: British Standarts
YSA	: Yapay Sinir Ağları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
AICPA	: Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü
BTY	: Bilgi Teknolojileri Yönetimi
TZY	: Tedarik Zinciri Yönetimi
ERP	: Kurumsal Kaynak Planlaması
CPA	: Sertifikalı Kamu Muhasebecileri
Ed.	: Editör

GİRİŞ

İşletmelerin ekonomik sistemlerin en temel unsuru olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla işletmeler en geniş bakış açısıyla ülke ekonomileri için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle işletmenin sürekliliği, işletmenin bulunduğu ülke ekonomisinde bulunan işletmenin tüm paydaşlarını da yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca işletmelerin sürekliliğinin korunması, işletme sahipleri tarafından, kar elde etmek kadar istenen bir durumdur. İşletmelerde sürekliliğin bu denli önemli bir konu olması nedeniyle, işletmenin sürekliliği kavramı muhasebenin temel varsayımları arasında yer edinmiştir. Ayrıca işletmenin sürekliliği, finans, bağımsız denetim, yönetim bilimi alanlarında da çalışma konusu olmuştur.

İşletmenin sürekli olma durumu sadece işletmenin sahipleri ve işletmenin iç çevresi tarafından değil, işletmenin çeşitli paydaşları örneğin, devlet, tedarikçiler, müşteri işletme veya kişiler tarafından da beklenen bir durumdur. Yatırımcılar ise yatırımda buldukları işletmelerin sürekliliğini koruduğunu bilmek istemektedir. Günümüzde yatırımcıların bu beklentisini en iyi şekilde karşılayan olgulardan biri “bağımsız denetimdir”. Bağımsız denetim, denetimi yapılan işletmenin açıklanan bilgileri hususunda makul güvence vermektedir. Bağımsız denetim süreci birçok aşamadan oluşmakla birlikte bu sürecin önemli aşamalarından biri “işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi” aşamasıdır. Bağımsız denetimin bu aşamasında işletmeye ait finansal ve finansal olmayan veriler bağımsız denetçi tarafından değerlendirilerek, işletmenin geleceğe yönelik sürekliliğine ilişkin görüş oluşturulmaktadır. Bu değerlendirme ağırlıklı olarak mesleki yargıya dayanmaktadır.

Denetim sırasında, karar sürecine katılan bağımsız denetçiler genelde uzun süreli mesleki tecrübeye sahiptir. Bu durum denetçilerin mesleki yargılarının doğruluk oranını arttırsa da bu yargılar, bazı durumlarda sorgulanmaya açık olabilmektedir. Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi aşaması da geleceğin tahminine yönelik bir değerlendirme olması sebebiyle ulaşılan sonuçların yorumu kesinlik içermemektedir. Ayrıca denetçi, genel bağımsız denetim sürecinde olduğu gibi sürekliliğin değerlendirilmesi aşamasında da bağımsız denetimin zaman ve maliyet kısıtı ile karşı karşıyadır. Zaman kısıtı, bağımsız denetimin belirli bir süre içinde yapılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Maliyet kısıtı ise bağımsız denetimin sözleşmede belirlenen bir ücret çevresinde yapılması sebebiyle oluşmaktadır. Sıralanan bu üç durum bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde sorun teşkil etmektedir.

Sürekliğin değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında, geleceğe yönelik çeşitli tahmin modellerinin kurulduğu görülmektedir. Bu modeller, uygulanan işletmenin bir veya daha fazla yıl sonra sürekliliğe ilişkin tehlike arz edebilecek durumları yaşama olasılıklarını tahmin edebilmektedir. Çalışma için yapılan ön değerlendirme sonucunda ise Türkiye’de bağımsız denetim firmalarının sürekliliğin tahminine yönelik herhangi bir model kullanmadıkları öğrenilmiştir. Bu bağlamda bağımsız denetimde teori ile pratik arasında kopukluk belirlenmiştir. Yani akademisyen ve araştırmacıların oluşturduğu, bağımsız denetçiye yardımcı olabilecek model ve yöntemlerin bağımsız denetimde genel olarak kullanılmadığı gözlemlenmiştir.

Çalışmanın temel amacı, bağımsız denetimde, süreklilik değerlendirmesinde kullanılabilir bir model uyarlaması sunmak ve bu modelin bağımsız denetimde nasıl ve hangi aşamada kullanılacağı ile sonuçlarının bağımsız denetim raporuna etkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın bağımsız denetçiye sürekliliğin değerlendirilmesi hususunda yardımcı olabilecek bir kılavuz niteliğinde hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle bağımsız denetimin zaman ve maliyet kısıtı dikkate alınarak sürekliliğin tahminine yönelik yeni bir model oluşturulmamış, literatürden seçilmiştir. Seçilen örnek model diskriminant analizi olup bu modelin seçilme nedeni bağımsız denetim sürecinde uygulanması kolay ve ek maliyet gerektirmemesidir.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde işletmelerde süreklilik konusunun önemini ve bu konunun işletme biliminin alt dallarında ne şekilde inceleme konusu olduğu açıklanmıştır. İkinci bölümde işletmenin sürekliliğinin nasıl ve ne şekilde değerlendirileceği ile sonuçlarının nasıl yorumlanacağı bağımsız denetim açısından ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise literatürden, işletmenin sürekliliği değerlendirilirken kullanılabilir bir model olan diskriminant analizi modeli seçilmiş ve etkinliği yeniden test edilmiştir. Daha sonra modelin sonuçlarının, sürekliliğin geleneksel olarak değerlendirilmesi sonucu ile karşılaştırılmasının yapılabilmesi amacıyla ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde bu model uygulanmıştır. Bir sonraki aşamada modelin sonucu ile tecrübeli bir bağımsız denetçiden yardım alınarak oluşturulan görüşün karşılaştırılması yapılarak elde edilen bulguların bağımsız denetim raporuna etkisi açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞLETMELERDE SÜREKLİLİK

1.1. Genel Açıklama

İşletmeler insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere mal ve hizmet üretimi yapan, işleyen veya işletilen ekonomik birimlerdir (Merter, 2013: 2). Ürettikleri mal ve hizmet ile ticaret yapan işletmelerin temel amacı bu ticarettten kazanç sağlamakta olup işletmeler ekonomik sistem içindeki temel birimlerdir (Gürbüz, t.y: 4).

Ülke ekonomilerinin temeli olarak nitelendirilebilecek işletmeler, dünyadaki çoğu ülkede, ekonomik faaliyetlerin büyük bölümünü gerçekleştirmektedir. İşletmeler, faaliyette buldukları ekonomilerde genelde gayri safi milli hasılanın en büyük payına sahip olmakla birlikte, istihdam ettikleri insanlar ile ekonomiye ve topluma büyük değer katmaktadır.

İşletme sahipleri, işletmelerini kurarken istisna durumlar hariç, işletmenin bir gün kapanacağı ya da faaliyetlerini durduracağı düşüncesine sahip değildir. Bu nedenle işletmelerin sürekli olma durumu, sadece işletme sahipleri değil, muhasebe ve denetim, çıkar grupları hatta ülke ekonomisi açısından beklenen bir durumdur. Süreklilik kavramı kelime anlamıyla sürekli olma, kesintisiz olarak sürüp gitme, devamlılık olarak tanımlanırken, süreklilik sorunu, matematik, tarih, mimarlık, işletme ve daha birçok alanda kendini gösteren bir olgudur.

İşletmelerin temel amacı kar elde etmektir. Bu amacın gerçekleşmesi, işletme sahipleri dahil, işletmenin tüm paydaşları ve çıkar gruplarına bir şekilde fayda sağlamaktadır. Bu faydalar, kar payı ödenmesi, devlete vergi verilmesi, çalışanların istihdam edilmesi, ekonomik kalkınma için gerekli üretimin gerçekleştirilmesi şeklinde olabilmektedir. İşletmelerde sürekliliğin zarar görmesi durumu, bu faydaları ortadan kaldırmaktadır. İşletmenin sürekliliğinde oluşacak bir sorun halinde firma, paydaşlar, toplum ve hatta ülke ekonomisi bu durumdan zarar görmektedir (Warner, 1977, 337-343).

İşletmelerin bir şekilde sürekliliklerini yitirmeleri durumunu, küresel boyutta ele aldığımızda, bir işletmede yaşanan sorunun, çevre ülke ekonomilerini bile etkileyebildiği görülmektedir. Bu nedenle işletmelerde süreklilik sorunu ve kavramı, uzun zamandır işletme biliminde ve işletme biliminin alt dallarında farklı açılardan inceleme konusu olmuştur.

1.2. İşletmelerde Süreklilik Kavramı

İşletmelerin kurulduktan sonra çok fazla sorunla karşılaşması, bu sorunların önlenememesi sonucu işletmelerin kapanması yaygın ve işletme bilimi tarihi boyunca süregelen bir durumdur. Bu nedenle süreklilik sorunu üzerine çalışmalar yapılmış, bu sorun ve çözümleri üzerine ortak bir literatür gelişmiştir. Dolayısıyla işletmelerde sürekliliğin bir sorun olarak ortaya çıktığı daha sonra kavram halini aldığı söylenebilir. Kavramın tanımı en yalın haliyle Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yapılmıştır. Buna göre Kavram; olayların veya nesnelerin ortak özelliklerini içine alan ve bir isim altında toplayan genel bir tasarımdır. Bu bağlamda işletmelerde süreklilik sorunu da, bu denli genel olması nedeniyle bir kavram haline gelmiştir. Ayrıca süreklilik, muhasebe metodolojisinin, işletmeler üzerinde doğru işlemesi için gerekli görülmüş ve temel bir varsayım olarak literatürde yer edinmiştir.

İşletmelerde süreklilik sorununun ve kavramının farklı bilim dallarındaki tanımları kapsamlı olmamakla beraber, bu sorunun etkileri, boyutları ve nedenleri işletme bilimi ve bazı alt dallarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca işletmelerde süreklilik sorunu yine işletme biliminin her bir alt dalıyla yakından etkileşim halindedir.

Finansal tablo kullanıcıları, fon sağlayıcılar ve işletme yöneticileri kararlarını işletmelerin karşılaştırmalı verilerine göre almaktadır. Bu nedenle işletmelerin temel amacı karşılaştırmalı olarak bir önceki döneme göre, kar düzeylerini arttırmak ya da korumaktır. Bu açıdan bakıldığında, süreklilik kavramının işletmelerde kilit rol oynadığı görülmektedir.

1.3. İşletmelerde Sürekliliğin Önemi

İşletmelerin sürekliliğinde yaşanacak bir sorun halinde, bundan birçok taraf etkilenmektedir. Bu olumsuz durumdan ilk etapta etkilenenler, işletme sahipleri, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler gibi işletmenin yakın çevresindeki veya içindeki gruplar olmaktadır. Yani öncelikle işletmeyle doğrudan ilişkisi olan kişi ve kurumlar sıkıntıya düşmektedir. Daha sonra işletmeye fon sağlayan veya yatırım yapan kişi ve kurumlar bu durumdan etkilenmekte olup nihayetinde işletmenin faaliyetlerini sonlandırmasının, ülke ekonomisine olumsuz etkileri olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında işletmelerde süreklilik sorununun sonuçlarının zincirleme olarak gerçekleştiği söylenebilir.

İşletmelerde süreklilik sorununa, en geniş açıdan bakıldığında, ülke ekonomisi açısından öneminin büyük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla işletmelerde süreklilik, ülke ekonomisinde yer alan işletmenin çıkar grupları açısından da önemli olmaktadır. Öyle ki; KAYİK (Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş) kavramı, bu önem derecesinin bir sonucudur. KAYİK'lere örnek olarak,

halka açık şirketler, bankalar, faktöring şirketleri, finansman şirketleri, sigorta şirketleri verilebilir (Bağımsız Denetim Yönetmeliği, Md. 4). Bu tür kuruluşlar ülke ve toplum açısından önemli miktarlarda ekonomik faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca KAYİK'ler, yatırımcılar, müşteriler, tedarikçiler gibi çok sayıda paydaşa sahip olup, sürekliliklerinde meydana gelecek bir sorun halinde, bu sorunun topluma yansımaları önemli boyutta olmaktadır. Bu nedenle KAYİK'lerin bağımsız denetimi, bağımsız denetime tabi olma şartlarını taşıyıp taşımadıklarına bakılmaksızın zorunludur (Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararına İlişkin Usul ve Esaslar, 12.03.2013 Tarihli ve 28585 Sayılı Resmî Gazete). İşletmelerde sürekliliğin ülke ekonomisi açısından önemi, bu derece büyük boyutta ekonomik faaliyette bulunan işletme ve kurumların denetiminin zorunlu kılınması ile daha iyi anlaşılmaktadır.

KAYİK'lerin önemini en iyi şekilde ifade edebilecek kurumlar bankalardır. Bankalar buldukları ülkeler için finans sektörünün bel kemiği olarak nitelendirilebilir. Bir ülkede, bir veya birkaç büyük bankada meydana gelebilecek sorunlar tüm ülkeyi etkileyebilmektedir (Deveci ve Değirmen, 2013: 1-11). Bu nedenle Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK), bankaları, kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar (KAYİK) sınıfında değerlendirmektedir. Türkiye'de yaşanan İmar Bankası olayı bu duruma örnek teşkil etmektedir. İmar Bankası, iç kontrol eksiklikleri ve kötü niyetli yöneticiler tarafından yapılan hileler nedeniyle 2003 yılında, devlet tarafından el konulmuş bir bankadır. Bankanın batma sebepleri ise, kayıt dışı mevduat tutulması, bazı bilgisayar programlarının manipüle edilmesi, bankadan kayıt dışı fon aktarımı şeklinde sıralanabilir. İmar Bankası olayının Türkiye ekonomisine zararı ise bugünün parasıyla 9 milyar Türk Lirası olmuştur (<https://tr.wikipedia.org>).

Türkiye dışında da, buldukları ülkenin ekonomisini etkileyebilecek derecede büyük firmaların beklenmedik şekillerde iflas ettiği görülmüştür. Bu duruma en iyi örnek, ABD'de yaşanan Enron skandalıdır. Enron'un iflası ile birlikte, ABD kökenli dünyadaki en büyük bağımsız denetim firmalarından biri olan Arthur Andersen'de kapanmıştır. Yaşanan bu olaylar önce ABD ekonomisini, daha sonra ABD'ye bağlı ülke ekonomilerinde etkisini hissettirmiştir (Culpan ve Trussel, 2005: 64). Yaşanan bu olaylara bakıldığında, işletmelerde süreklilik sorununun ülke ekonomileri açısından ne derece önemli olduğu daha açık bir şekilde görülebilir.

İşletmelerde süreklilik sorununu işletmeler ve yatırımcılar açısından değerlendirirsek, daha farklı bir boyut karşımıza çıkmaktadır. İşletmeleri canlı bir varlık olarak düşündüğümüzde, bu varlıkların, hayatlarının herhangi bir döneminde, yaşamlarını tehdit eden durumların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu durumlar, hiç beklenmedik zamanlarda ortaya çıkabilir ve işletmeleri başarısızlığa sürükleyebilir. Bu gibi durumlarda işletmeler, yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmaya başlar daha sonra dışarıdan sağlanan finansal destek kesilme noktasına gelir ve gerekli adımlar atılmazsa, işletmelerin süreklilikleri son bulur. İşletmelerin karşı karşıya olduğu

bu risklilik durumları, çevrenin ve piyasanın devamlı değişmesi, yeni koşullar ve gelişmelerin bir sonucudur. Ayrıca zaman geçtikçe, yeni riskler ortaya çıkmaktadır. Riskli durumlar meydana geldiğinde, işletmelerin aldığı tüm önlemlere ve verdiği doğru kararlara rağmen, sürekliliğin devamı mümkün olmayabilir ve işletmeye, tasfiyeye gitmekten başka bir seçenek kalmayabilir (Aydın, 2013:186).

İşletme başarısızlığı sonucu mecbur kalınan tasfiye halinde kuşkusuz, işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin imajları zedelenecektir. Yine bu tip bir tasfiye halindeyken, başka bir işletme ile birleşme veya satın alınma durumunda oluşan marka değeri düşecektir. Bunun dışında faaliyetlerini durduran işletme ile iş ilişkisinde bulunan tedarikçiler, müşteri işletmeler ve kişiler, hizmet sağlayan işletmeler, fon sağlayıcı kuruluşlar da olumsuz yönde etkilenecektir.

Yatırımcılar kararlarını, firmaların açıklanan finansal ve finansal olmayan verilerine göre almaktadırlar. Bu nedenle yatırımcılar genelde, kötü finansal göstergelere sahip firmalara yatırım yapmamaktadır. Bir firmanın hisse senetlerinin satın alınması, elde olan sermayeyi koruma, sermayede değer artışı sağlama ve devamlı gelir sağlama amacıyla yapılır (Özaltın vd, 2015: 403). Yatırım yapılan bir işletmenin faaliyetini durdurması, yatırımcı açısından birçok sorun ortaya çıkarmaktadır. Öncelikle yatırımcı beklediği getiriyi alamamakta hatta çoğu zaman zarar etmektedir. Yatırımcı açısından bir diğer sorun, faaliyetini durduran firmaya ait açıklanan verilerin güvenilirliği olacaktır. Yatırımcılar, işletmenin sürekliliğinde meydana gelen sorunlar nedeniyle zarara uğradığında, firmaların açıklanan verilerine daha az güven duymaya başlayacaktır. Aynı zamanda yatırımcının düzenleyici ve denetleyici kurumlara, ayrıca piyasaya olan güveni azalacaktır. Potansiyel yatırımcıların ise yatırım yapmaktan vazgeçme durumu söz konusu olacaktır.

İşletmelerin yönetiminden, daha şeffaf ve daha sorumluluk sahibi davranışların beklenmesi ve işletmelerin kendilerini tehdit eden olası risklere karşı daha tedbirli olması yönündeki beklentiler, yönetim ve denetim alanında çeşitli yenilikler doğurmuştur. Sermaye piyasalarının serbestleşmesi ve teknolojik gelişmeler, küresel bir sermaye piyasası oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle, herhangi bir ülkede faaliyetini durduran büyük bir işletme ya da herhangi bir ülkede yaşanacak bir kriz diğer ülkeleri ya da diğer ülkelerdeki işletmeleri de etkileyebilmektedir. Son 20 yılda sermaye piyasalarının bu denli gelişmesi, bu piyasaların sürekliliklerini korumak için yapılan yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Önemli düzenlemelerden biri, denetim konusunda radikal bir değişim yaratan ve ABD’de yaşanan büyük işletme iflaslarının sonucu olarak hazırlanan Sarbanes Oxley yasasıdır. Sarbanes Oxley yasası ile denetim alanında, denetçinin sorumlulukları artırılmış ve bu yasada belirtilen sorumluluklar yerine getirilmediğinde çeşitli yaptırımlar söz konusu olmuştur (Kurnaz ve Çetinoğlu, 2010: 50).

2000 yılından sonra, Sarbanes Oxley ve benzeri, bağımsız denetime ilişkin yasa ve düzenlemeler sonucunda, işletmenin sürekliliğinin değerlendirip raporlanması bağımsız denetçiler açısından daha önceki dönemlere nazaran önem kazanmıştır. Bağımsız denetimi yapılan işletmenin sürekliliğine dair şüpheli bir durum bulunmaması ve bir sonraki yıl işletmenin faaliyetini durdurması bağımsız denetçi ve bağımsız denetim firması açısından ciddi bir durumdur. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, aldıkları önlemler, yaptıkları yasa ve standartlar ile bu gibi durumların gerçekleşmemesi için, işletmelerin sürekliliğini bağımsız denetçiler için önemli bir hale getirmiştir.

Bağımsız denetim ve dolayısıyla bağımsız denetimdeki işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin en önemli gelişmelerden biri, IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu), bünyesinde bulunan, IAASB (Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu) tarafından hazırlanıp kullanıma sunulan, ISA'dır (Uluslararası Denetim Standartları) (Başpınar, 2005: 40). Daha sonra Türkçeye çevirilip, ülkemize uyarlanan bu standartlar, günümüzde bağımsız denetçiler tarafından etkin bir şekilde kullanılmakta olup KGK tarafından sürekli güncellenmektedir.

İşletmelerde sürekliliğin bağımsız denetim açısından önemi, bağımsız denetim faaliyetlerinin ilk gerçekleştirilmeye başladığı yıllardan beri giderek artmaktadır. Nitekim 2017 yılı ilk çeyreğinde KGK, ISA 570'in çevirisi olan işletmenin sürekliliği ile ilgili denetim standardının içeriğini detaylandırmış ve kamuoyuna "BDS 570 revize taslak metin" olarak sunmuştur. Daha sonra BDS 570 taslak metni düzenlenerek yeni haliyle yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda, işletmelerin sürekliliğinin bağımsız denetimdeki öneminin arttığı görülmektedir.

1.4. İşletmelerde Sürekliliğin Boyutları

Ekonomik krizler, krizin yaşandığı ülkeyi ve ülke halkını çok ağır bir biçimde olumsuz etkilemektedir. Türkiye dâhil, dünyada yaşanan ekonomik krizlerin nedenlerinden biri, özellikle finans sektörüyle bağlantılı, büyük ölçekli firmaların iflas etmesi, kapanmalarıdır (Turgut, 2006: 39). Bu durum, işletmelerde süreklilik sorunsalı kapsamına girmektedir. Süreklilik sorununun nedenleri çok çeşitli olmakla beraber, işletme biliminin birçok alt dalında süreklilik sorunu üzerinde durulmuş ve süreklilik sorunu farklı açılardan ele alınmıştır. Literatürde bu farklılaşmayı ele alan ve farklı dallardaki işletmelerde süreklilik konularının, benzer ve farklı noktalarına değinen bir çalışma bulunmamaktadır.

Literatür incelendiğinde, işletmelerde süreklilik kavramının dört farklı alanda gelişim gösterdiği görülmektedir. Bunlardan ilki ve çalışmanın ana konusunu oluşturan, bağımsız denetim açısından işletmelerde sürekliliktir. Diğerleri ise, finans alanında ele alınan "finansal başarısızlık"

kavramı, muhasebedeki temel varsayımlardan birisi olan işletmenin sürekliliği ve yönetim biliminde ortaya çıkan, “İş Sürekliliği” ve “İş Sürekliliği Yönetimi” (İSY) kavramları olarak sıralanabilir.

Daha sonraki bölümlerde açıklanacak olan İSY sisteminin temelini oluşturan Felaket Onarımı (FO) kavramı muhasebe ve finans alanına uzak kalmaktadır. Bunun nedeni FO kavramının sadece “iş sürekliliğine” odaklı olmasıdır. Buna karşın, 2000’li yıllara doğru FO kavramı daha bütüncül ve detaylı bir hal almıştır. FO kavramının daha sonra, “İşletme Sürekliliği” kavramına doğru gelişim gösterdiği ve daha kapsamlı olan İSY kavramının, bir alt dalı haline geldiği görülmüştür. İSY kavramının son hali, kavramın ilk ortaya çıktığı zamandaki gibi sadece felaketler, felaket sonrası onarımlar ya da bilgi sistemleri kaynaklı iş sürekliliği kesintileri değil, önemli tedarikçilerle ya da müşterilerle yaşanacak sorunlar, hileler, etik olmayan davranışlar sonucu yaşanacak sorunları da kapsamaktadır. İSY sisteminin son hali, gerçekleşmesi halinde işletmenin faaliyetlerine zarar verebilecek “risk” türlerinin tümüne odaklıdır (Gallagher, 2003: 6-9). Bu riskler işletme faaliyetleriyle ilgili sürekliliğe etki edecek durumları kapsamakta olup bağımsız denetimdeki işletmenin sürekliliği konusundan daha ayrıntılıdır. Bu durum İSY kavramını, bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde önemli bir hale getirmektedir.

Finans bilimi açısından süreklilik konusu, “İşletme Başarısızlığı” ve “Finansal Başarısızlık” kavramları altında yoğun bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda işletmelerin finansal başarısızlıklarının önceden tahmin edilmesi, önlenmesi ve nedenleri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Finansal başarısızlığın tahmin edilmesine ilişkin çalışmalarda, finansal oranlar kullanılarak geleceğe yönelik işletmenin başarısızlık ihtimali değerlendirilmektedir. Literatür incelendiğinde, diğer ülkelerde, finansal başarısızlık tahmin modellerinin bağımsız denetimde sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Dolayısıyla finansal başarısızlık olgusunun, bağımsız denetimdeki süreklilik ile ilişkisi olduğu ileri sürülebilir.

Çalışmanın devam eden sayfalarında, işletmenin sürekliliğine ilişkin farklı dallarda ortaya çıkan kavramlar ve bu kavramların bağımsız denetimdeki süreklilik ile ilişkisi açıklanacaktır.

1.4.1. Yönetim Biliminde İş Sürekliliği Yönetimi ve Unsurları

Yabancı literatürden, yerli literatüre giren “İş Sürekliliği” (Business Continuity) kavramı, işletmelerde süreklilik sorununu kriz, felaket durumlarına öncelik vererek ele almış olup İş Sürekliliği Yönetimi (İSY) kavramının ortaya çıkışına sebep olmuştur. İSY sistemi tek başına değerlendirilmeyip birçok işletme içi kavramla yakından ilişkilidir. Bu kavramlar aşağıda Şekil 1’de görülmektedir.

Şekil 1: İş Sürekliliği Yönetiminin Unsurları

Kaynak: Bethany, 2014: 6

Şekil 1’de görüldüğü üzere, İSY sistemi birçok sürecin birleşimi ile oluşmaktadır. Ayrıca literatürde, İSY kavramına ilişkin çalışmalara 2000’li yıllardan sonra daha sık rastlandığı görülmektedir (Woodman, 2007; Gallagher, 2003; Kadarova, 2009; Kondabagil, 2007; Janczewski ve Andrew, 2005; Watters, 2014; Hiles, 2008; Gibb ve Buchanan, 2006; Bajgoric, 2009; Herbane vd., 2004, Elliot vd., 2010). Yapılan çalışmalar incelendiğinde ise İSY kavramının öneminin giderek arttığı görülmektedir.

1.4.1.1. Acil Durum Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi

İSY kavramının gelişim süreci 1970’lerde başlamış olsa da, bu kavramın temelini oluşturan Emergency Management kavramının gelişimi 1900’lü yılların başına dayanmaktadır. Emergency Management kavramı, “Acil Durum Yönetimi” (ADY) olarak Türkçeye çevrilebilir. ADY kavramının ortaya çıktığı dönemde, işletmelerin felaket temelli süreklilik sorunları, savaşlar, iş güvenliğinin günümüze oranla fazla gelişmemiş olması vb. nedenlerden dolayı daha fazladır. Dolayısıyla ADY kavramının geçmişi, İSY kavramının geçmişinden daha eskiye dayanmaktadır (Bethany, 2014: 13).

ADY kavramının ortaya çıkışı, ABD’nin soğuk savaş dönemlerine kadar uzanmaktadır. Ayrıca yine ABD’de yaşanan Katrina kasırgası gibi, periyodik olarak ülkenin önemli şehirlerinde büyük zarara yol açan doğal afetler, ADY kavramının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu gibi durumlar ABD’de acil durum yöneticiliği (Emergency Manager) adı altında, Türkiye’de duymaya alışık olmadığımız bir meslek dalını da ortaya çıkarmıştır. Bu yöneticiler, belirlenen acil durumlarda ne yapılması gerektiğini bilen, bu durumlarda işletmenin sürekliliğinin mümkün olduğunca az zarar görmesi için çalışmalar yapan ve buldukları işletme veya çevreyi eski haline getirmek için ne yapılması gerektiğini bilen kişilerdir. ADY kavramı da zamanla küresel gelişmelere uyum sağlamış ve ilk çıktığı zamanlara oranla daha stratejik ve detaylı bir hal almıştır (Waugh ve Streib, 2006: 131).

ADY kavramı doğal afet ve felaket temelli işletmelerde süreklilik kesintilerini ele almaktadır. Bu noktada, ADY kavramının, bağımsız denetimdeki işletmenin sürekliliği ile ilişkisi olduğu ileri sürülebilir. Bunun nedeni ise, ISA 570’de belirtilen sürekliliğe etki edebilecek olaylardan bazılarıdır. Standarda göre; “Oluştığında sigorta kapsamında bulunmayan veya eksik sigortalanmış felaketler” işletmenin sürekliliği hususunda önemli şüphe ve ciddi belirsizlik oluşturacak durumlardır. Ayrıca işletmenin sürekliliğine etki edebilecek durumların tümünün ISA 570’de belirtilenle sınırlı olmadığı da yine standartta belirtilmiştir.

1.4.1.2. Bilgi Teknolojileri Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi

Bilgi teknolojileri yönetimi (BTY), firmanın stratejik ve operasyonel işlemlerinde kullanılan bilgi teknolojileri sistemlerinin tasarımı, yönetimi, geliştirilmesi ve sürekliliğini sağlamaya yönelik bir yönetim türüdür (Catalin ve Alina, 2011: 1). BTY aynı zamanda veri güvenliğini ve sistemlerde beklenmedik bir durum olduğunda verilerin kurtarılması ya da geri getirilmesi işlemini de kapsamaktadır. BTY’nin İSY ile ilişkisi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bankacılık, finans ya da sağlık sektörü bilgi teknolojileri yoğun sektörlerdir. Bu açıdan bakıldığında BTY’nin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Bu sektörlerin sürekliliğinde yaşanacak olumsuzlukların ağır sonuçlar doğuracağı açıktır (Bethany, 2014: 15). İşletmelerin kullandıkları bilgi sistemlerine önemli derecede zarar verebilecek durumlardan bazıları aşağıda sıralanmıştır. Bunlar (Kulaklı ve Aslan, 2010: 5);

- İletişim alt yapısında oluşacak problemler veya bu alt yapının aşırı derecede yavaşlaması,
- Telekom’un yurtdışı çıkış hatlarının kesilmesi,
- Uzun süreli elektrik kesintileri, jeneratör yakıtının bitmesi,
- Diğer şubelerle yaşanacak iletişim sorunlarıdır.

Teknolojinin günümüzde bu denli gelişmiş olması, içinde bulunduğumuz çağın, “bilgi çağı” olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Bu nedenle artık firmalara, bilgi sistemleri ve bilgi teknolojilerindeki sorunları, ortaya çıktıklarında onarmanın yollarını aramak yeterli gelmemektedir. Artık firmalar, bu sorunlar daha ortaya çıkmadan önleminin yollarını aramakta ve bu sistemlerin süreklilikleri üzerinde durmaktadırlar (Hetch, 2002: 445). Nitekim süreklilik varsayımını teorik açıdan ele alırsak, işletmelerin sürekliliğinin ancak, işletmenin faaliyetlerinde kullandığı varlıkların sürekliliği ile sağlanacağı yargısına ulaşılabilir. İşletmelerin kullandığı satın alınmış bilgi sistemleri ise varlık niteliğindedir.

Bilgi sistemlerindeki süreklilik kesintilerinin işletmeye olan etkisine ilişkin çarpıcı bir örnek olarak Microsoft örneği verilebilir. 2001 yılı Temmuz ayında, Microsoft firmasına ait mesajlaşma servisi olan MSN-Messenger hizmetinde 3 günlük bir kesinti oluşmuştur. Bu durum, o yıllarda 10 milyondan fazla kullanıcıyı etkilemiş olup Microsoft’a göre bu sorun, MSN veri tabanlarının

bulunduğu disklerin kontrollerindeki ve bu veri tabanlarının geri yüklenmesindeki başarısızlık sonucu oluşmuştur. Microsoft firmasının bu hatayı tamamen gidermesi ise yaklaşık bir haftayı bulmuştur (Gallagher, 2003: 94). Bu gibi bir sorunun, Microsoft gibi köklü bir firmaya maliyeti ağır olsa da, işletmenin sürekliliği önemli derecede zarara uğramamıştır. Fakat günümüzde, yazılım ve programlardaki yoğun rekabet ortamında, bu tip uzun süreli sorunların yaşanması, önemli boyutta müşteri ve kullanıcı kayıplarına neden olacak ve işletmeyi finansal olarak zor duruma düşürecektir. Bu gibi durumların önemi bağımsız denetim standartlarında da yer almaktadır. Nitekim ISA 570’de, “önemli boyutta müşterinin veya pazarın kaybedilmesi” durumunun, işletmenin sürekliliğine ilişkin tehlike oluşturacağı ifadesi bulunmaktadır.

Ülkemizde bilgi teknolojileri ve süreklilik ilişkisini en iyi ifade eden ve çarpıcı örneklerden birisi İmar Bankası Olayıdır. Banka içinde sadece yetkin bir kaç kişinin kullanım izninin bulunduğu, “GM04” adlı bilgisayar yazılımı ile mevduatlar olduğundan az gösterilmiş ve önemli tutarlarda yolsuzluklar yapılmıştır sonuç olarak İmar Bankası faaliyetlerini durdurmuştur (TÜRK Bankacılık Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Çabalar ve İmar Bankası Olayı (2003), <http://www.tmsf.org.tr>).

Bilgi teknolojilerinin gelişimi, işletmelerin ve bağımsız denetçilerin işlerini kolaylaştırmakta fakat bağımsız denetçiler açısından bazı riskleride beraberinde getirmektedir. Örneğin, bilgi teknolojileri temelli “Kurumsal Kaynak Planlaması” (ERP), işletmelerin yönetim biçimlerini önemli şekilde değiştirmektedir. Bu bağlamda denetçilere yeni sorumluluklar yüklenmektedir. Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), işletmelerde mal ve hizmet üretimi için gereken işgücü, makine, malzeme gibi kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayan bütünlük yönetim sistemlerine verilen genel addır (<http://www.bilisimterimleri.com>).

ERP uygulayan çok sayıda işletme denetim ile ilişkili birçok riski barındırmaktadır. Bu riskler, bilgi sistemlerinde yaşanacak süreklilik kesintileri, veri tabanı güvenliği, sistem üzerindeki kontrol riski olarak sıralanabilir. Örneğin AICPA’nın (Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü) yayınladığı SAS No:80 standardına göre, bağımsız denetçi bir firmayı denetlerken, denetim öncesi araştırmalarında, işletmenin karmaşık muhasebe ve yönetim bilgi sistemlerine sahip olduğu sonucuna ulaşırsa, denetim planını da buna göre yapması gereklidir. Denetim sırasında ise, prosedürlerin güvenilirliğini arttırmak için daha fazla kontrol testi yapması gerekecektir. Fazladan kontrol testi yapılması, denetim riskini azaltacaktır. Hatta bu sistemlerin karmaşıklığı, denetim sürecinde, dışarıdan bilgi sistemleri uzmanı temin edilmesini gerektirebilmektedir. Sonuç olarak günümüzde, işletmelerin sürekliliği bağımsız denetçi tarafından değerlendirilirken, geçmiş yıllarda mevcut olmayan birçok risk söz konusudur. Bu nedenle bağımsız denetçiler artık bilgi teknolojileri sistemleri üzerinde de bilgi sahibi olmak durumundadırlar (Brazer ve Agoglia, 2007: 1060).

1.4.1.3. Risk Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi

Risk, belirlenen amaçlara ulaşmada karşılaşılabilecek güçlükleri ifade etmektedir. Bu nedenle işletmeler açısından risk kavramının önemi büyüktür. Günümüzde işletmelerin karşı karşıya olduğu riskler geçmiş yıllara göre çok fazla çeşitliliğe sahiptir. Örnek olarak; geçmiş yıllara oranla bilgi ve iletişim sistemlerinin, yeni teknolojilerin işletmelerde çok daha yoğun kullanımı büyük riskler oluşturmakta ve risk çeşitliliğine neden olmaktadır.

İşletmeler artık rekabet güçlerini korumak için bulunduğu piyasa koşullarına, müşteri taleplerine anında uyum sağlamak zorundadırlar. Ayrıca işletmeler geçmişe oranla daha fazla çevresel tehdit altındadır ve işletmelerin uymak zorunda olduğu daha fazla yasal düzenleme bulunmaktadır.

Bilgi ve iletişim sistemlerinin, teknolojinin hızlı bir şekilde geliştiği çağımızda her geçen gün işletmelere yarar sağlayacak yenilikler ortaya çıkmaktadır. Bu gelişme ve yeniliklere ayak uyduramayan işletmelerin sürekliliklerini korumaları ise mümkün olmayacaktır. Bu gibi durumlar işletmeleri dinamik bir yapıya sahip olmaya zorlamaktadır. Dinamik yapının gerekliliği ise genelde işletmenin uyum sağlamak zorunda olduğu her durum için farklı risklerin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır (Rasmussen, 1997: 187). Bu risk çeşitliliğinin göz ardı edilmesi, işletmeler açısından hatta ülke ekonomisi açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim son yıllarda yaşanan işletme krizlerinin sonuçlarının, buldukları ülkeyi hatta diğer ülkeleri ekonomik anlamda olumsuz etkilediği görülmüştür. Yaşanan bu krizlerin nedeni, bazı risklerin göz ardı edilmiş olmasıdır. Sonuç olarak bütün riskler değerlendirip önlem alınırsa bu tür krizlerin yaşanma olasılığı oldukça düşük olacaktır.

İşletmelerde risk yönetimi üzerine son yıllarda çalışmalar arttırılmıştır. Örneğin, Yeni TTK (2012) ile şirket yönetimine, şirketi tehdit eden, edebilecek riskleri erken teşhis edebilmek ve risk yönetimini gerçekleştirecek olan, Riskin Erken Saptanması komitesini kurma yükümlülüğü getirilmiştir. Bunun dışında işletmelerde risk yönetimi ile ilgili yapılan çalışmalara örnek olarak, iç denetim alanında önemli bir gelişme olan ve COSO (Treadway Komisyonu) tarafından yayınlanan COSO iç kontrol çerçevesinin kullanıma sunulması verilebilir. COSO iç kontrol çerçevesinin beş unsurundan biri olan “Risk Değerlendirmesi” başlığı, firmaların karşı karşıya olduğu risklerin saptanması, değerlendirilmesi ve bu risklere karşı gerekli adımların atılması konusunda aydınlatıcı bir içeriğe sahiptir.

İşletmenin karşı karşıya olduğu risklere yönelik yapılan çalışmalardan bir diğeri olan, Türk Standartları Enstitüsü'nün 31000 No'lu standardı, risk yönetimi üzerinedir ve işletmelerin faaliyetleri boyunca karşı karşıya olduğu risklerin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması

konusunda uygun sistemlerin kurulması için rehber niteliğindedir. İşletmelerde risk yönetiminin faydaları şunlardır (<https://www.tse.org.tr/tr/icerikdetay/2041/1060/ts-iso-31000-risk-yonetimi.aspx>);

- Risklerin ortaya çıkmadan önlenmesi,
- Sürpriz ve kayıpların en aza indirilmesi,
- Hızlı ve etkili karar alınması,
- Zaman tasarrufu sağlanması,
- Kaynak israfının önlenmesi,
- Karşı karşıya olunan risklerin en aza indirilmesin sağlanması,
- İş sürekliliğinin sağlanması,
- Hedeflerin gerçekleştirilme ihtimalinin artması,
- Fırsat ve tehditlerin analizinin sağlanması,
- Karar verme ve planlama için güvenilir temellerin oluşturulması,
- Paydaş güveninin artması,
- Operasyonel etkinlik ve verimliliğin sağlanmasıdır.

Bu gibi faydalar aslında işletmelerin süreklilik ve karlılığının korunmasına yöneliktir. Dolayısıyla işletmelerde risk yönetiminin temel amaçlarından birinin, işletmenin sürekliliğini korumak olduğu ileri sürülebilir.

1995 Yılıının ilk yarısında, Daimler-Benz grubu 1.56 milyar Alman markı (DM) zarar bildirmiştir. Bu tutar grubun 109 yıldaki en büyük kaybı olarak nitelendirilmiştir. Bu kayıp o dönemdeki dolar kurundaki değişim yüzünden oluşmuştur. Fakat dolardaki değişim aniden olmadığı için firmanın neden önleyici tedbirler almadığı araştırılmıştır. Sonuç olarak, firmanın döviz kurlarındaki değişikliklere karşı uyguladığı politikanın yanlış olduğu ve bu politikalarda fazla risk alındığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla günümüzde finans piyasalarının hareketli olması, bu piyasalarla etkileşim halinde olan işletmeler için riskli ortamlar yaratmaktadır. Ayrıca belirlenen risklerin, nasıl önleneceğinden ziyade artık ne zaman ve kimler tarafından bu riskler için çalışmalar yapılacağı, belirlenen risklerin ayrıntılı olarak işletme içi ve dışı hangi unsurlara ne boyutta zararı olacağı konuları da önem taşımaktadır (Stulz, 1996: 5).

2000 yılında dünyanın en büyük 6. Enerji firması olan Enron firmasının sonraki yılda hızla iflase sürüklenmesi, işletme bilim dalı altında incelenen sürekliliğin tüm boyutlarını (Finans, Muhasebe, Yönetim, Bağımsız Denetim) kapsamaktadır. İSY sisteminin kilit unsurlarından biri olan risk yönetiminin Enron firmasının iflasında önemi büyüktür. 2000 yılında Enron firmasının yıllık geliri 101 milyar dolar ve toplam varlıkları 47,3 milyar doları bulmaktaydı. İşletmenin bu verilerine rağmen, iflas süreci çok kısa bir zamanda sonuçlanmıştır. Böyle bir firmanın iflase sürüklenişi, ABD ve dünya tarihinin en büyük işletme başarısızlığı/finansal başarısızlık örneği

olarak nitelendirilmektedir. Firmanın iflasının sebebi, agresif muhasebe ve bilanço dışı muhasebe uygulamaları ile finansal durumunun olduğundan iyi gösterilmesidir. Bu uygulamalar, denetçiler tarafından yeterince sorgulanmamıştır. Fakat firmanın risk yöneticileri bu uygulamalardan bazılarını ve kar tutarlarını sorgulamış ve görüşlerini belirtmişlerdir. Üst yönetimdekiler ise bu görüşleri görmezden gelmiştir (Gallagher, 2003: 14).

Enron bu açıdan, hem İSY hem finansal başarısızlık hem de bağımsız denetimdeki işletmelerde süreklilik sorunu kapsamına giren en iyi örnek olma özelliği taşımaktadır (Culpan ve Trussel, 2005: 59).

1.4.1.4. Tedarik Zinciri Yönetimi ve Süreklilik İlişkisi

TZY, hammaddenin firmaya girişinden, ürün haline getirilip müşteriye teslim edilinceye kadar olan zincirdeki, hem yukarı (Girdi sağlayanlar), hem aşağı (Dağıtım ve pazarlama sonrası hizmetler) tüm malzeme ve bilgi akışlarının etkin ve verimli bir şekilde yönetimi faaliyetidir. Tedarik zinciri yönetimini teknik bir faaliyet olarak görmekten ziyade bir yönetim felsefesi olarak düşünmek elde edilecek yararı en üst seviyeye çıkaracaktır.

Tedarik zinciri yönetimi ile müşterilerin talepleri daha az zamanda ve istenilen şekilde yerine getirilir. Ayrıca TZY ile zincirdeki katma değer yaratmayan faaliyetler elimine edilerek maliyet minimizasyonu sağlanacaktır. Sonuç olarak etkin bir tedarik zinciri yönetimi, stokların ve maliyetlerin azaltılmasını, ürünlerin müşterilere daha az zamanda ulaştırılmasını sağlayacak ve bu sayede müşteri tatmini artacaktır (Eymen, 2007:9). Tüm bunların sonucu olarak firmanın karşı karşıya olduğu bazı risklerde azalma olacaktır. Dolayısıyla tedarik zincirinin etkin yönetimi, işletmenin sürekliliğine katkıda bulunmuş olacaktır.

TZY'nin, risk yönetimi ve İSY ile ilişkisi, son zamanlarda üzerinde durulan bir konu olmuştur. Tedarik zinciri yönetimi işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Örnek olarak, hammadde sağlayıcılarla yaşanacak bir sorun durumunda, firmanın üretimi sıkıntıya düşecektir veya üretilen ürünlerin pazara ulaştırılmasında yaşanacak sorunlar firmanın sürekliliğini riske atacaktır. Bir görüşe göre, firmanın içinde bulunduğu tedarik zinciri, en fazla, zincirdeki en zayıf halka kadar güçlü olabilmektedir. Tedarik zincirinde meydana gelecek bir aksama, zincirdeki diğer firmaları da etkilemektedir. Bu nedenle işletmeler için tedarik zinciri riskli ve iyi yönetilmesi gereken bir olgudur (Bethany, 2014: 17).

ISA 570'de, işletmenin faaliyetleriyle ilgili ve sürekliliğe olumsuz etki edebilecek durumlar arasında, "Önemli hammadde darboğazı" örneği bulunmaktadır. Böyle bir durum ise ağırlıklı olarak işletmenin tedarik zinciri ile ilgilidir. Dolayısıyla bağımsız denetimdeki işletmenin sürekliliği ile işletmenin tedarik zinciri arasında da bir ilişki olduğu söylenebilir.

1.4.1.5. İSY ile Bağımsız Denetimdeki Süreklilik İlişkisi

İSY kavramı ilk olarak 1970’li yıllarda Amerika’da ortaya çıkmıştır. Konsept olarak, İSY kavramı Kriz Yönetimi (Crisis Management) kavramının niteliklerini taşımaktadır. İSY ve Kriz Yönetimi kavramları yönetime karar alma konusunda yardımcı olma ve sosyo-teknik sistem bakış açısına sahip olma konularında benzetilmektedir. İSY kavramının kökenini oluşturan diğer kavramlar ise Felaket Onarım Planlaması (Disaster Recovery Planning) ve Olasılık Planlaması (Contingency Planning) kavramlarıdır. Bu yaklaşımlar 1970’li yıllarda yoğun olarak kullanılmışlardır (Herbane vd., 2010: 1-29).

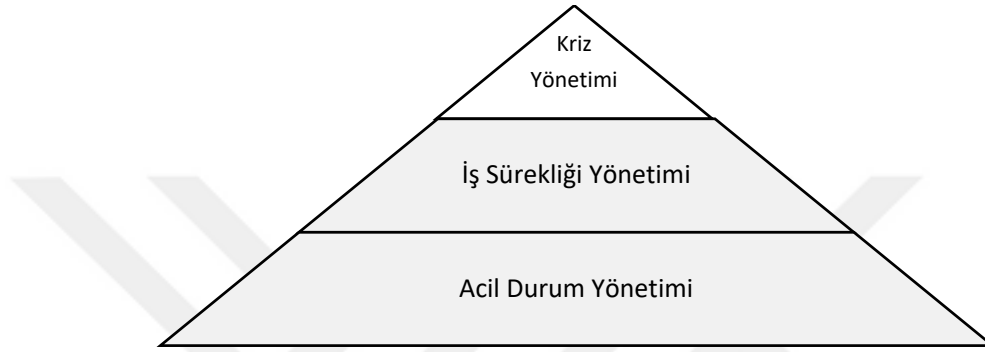
İSY’nin çıkış noktalarından en önemlisi ise FO kavramıdır. FO kavramının ortaya çıkışında, işletmelerin o yıllarda giderek artan bir şekilde, bilgi teknolojisi sistemlerini kullanması etkili olmuştur. İşletmelerin günlük operasyonlarında bilgi teknolojisi sistemlerini yoğun bir şekilde kullanması, bu sistemlerde bir sorun olduğunda, işletmelerin faaliyetlerinde önemli aksaklıklar olmasına sebep olmuştur. Bu gibi aksaklıklar yüzünden meydana gelen veri kayıplarının düzeltilmesi, en aza indirilmesi ve önlenmesi konuları, FO kavramını ortaya çıkarmıştır (Vogler ve Perkins, 1991’den aktaran: Herbane, 2010: 17). ABD’de yapılan bir araştırmada, bilgi teknolojilerinden yoğun olarak faydalanan borsa sektörünün iş sürekliliklerinin bir saatliğine aksaması sonucu, 6.45 Milyon \$, uçak rezervasyonu sektörünün iş sürekliliğinde yaşanacak bir saatlik kesinti maliyeti ise, 2.6 Milyon \$ olarak belirlenmiştir (Kulaklı ve Aslan, 2010: 5). Buna göre faaliyetlerde oluşan 1 saatlik kesintinin maliyeti bile işletmelere önemli derecede zarar vermektedir. FO kavramının ortaya çıkış nedenini bu ağır maliyetler oluşturmaktadır. Bu kesinti maliyetlerinin firmaya olan etkisi, firma gelirinin %16’sına kadar çıkabilmekte hatta 4 saatlik bir kesinti, işletmelerin %32’lik bir bölümüne ciddi bir şekilde zarar verebilmektedir (Demirbaş, 2009).

İş sürekliliğinde yaşanan sorunlar işletmeye faaliyet zararı olarak yansımaktadır. Büyük boyuttaki zararlar ise işletmelerin sürekliliğine önemli derecede etki edecektir. ISA 570 uyarınca, önemli miktarlarda gerçekleşen faaliyet zararı işletmenin sürekliliğine tehdit oluşturan durumlar arasındadır (BDS 570, A3).

Sertifikalı Kamu Muhasebecileri (Certified Public Accountant), risk tanımlamaları ve yönetiminin gerçekleştirilmesi, ayrıca organizasyonun finansal açıdan ve genel olarak geniş resminin anlaşılması için çalışmalar yapmak durumunda oldukları için İSY kavramının oluşumunda çekirdek rol oynamışlardır. Organizasyonu en geniş açıdan görmek demek ise, organizasyonun kritik fonksiyonlarının değer zincirindeki yerlerini anlamak ve bir ürünün geliştirilmesinden, hammadde veya malzeme tedariki, depolanması ve pazarlanmasına kadar olan süreci anlamak demektir (Vogler ve Perkins, 1991’den aktaran: Herbane, 2010: 17).

1970’li yıllardan sonra çıkarılan çeşitli yasalarla, işletmelere FO ve İSY uygulamaları teşvik edilmiştir. İlk yasalarda sadece doğal afet kaynaklı işletme süreklilik kesintileri konu edilirken, ilerleyen zamanlarda terörist saldırıları, bilgi sistemine saldırılar, insan kaynaklı sorunlar, politik ve ekonomik krizler ve birçok işletmenin sürekliliğine etki edecek olay ve riskli durum İSY ve FO kavramı içine dahil edilmiştir. İşletmelerde sürekliliğin sağlanmasıyla ilişkilendirilebilecek, kavramlar aşağıda Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2: İşletme Süreklilik Yönetimi Piramiti

Kaynak: Komut, 2013: 104

Şekil 2’de hiyerarşik biçimde sıralanan kavramlar aynı zamanda İSY sisteminin unsurları olma özelliği taşımaktadır. Yönetim biliminde işletmenin sürekliliği, acil durum yönetimi, kriz yönetimi ve iş sürekliliği yönetimi kavramları ile açıklanmış olup bu kavramlar birçok noktada birbirleriyle etkileşim içindedir. Yukarıdaki piramitte ise bu kavramların hiyerarşik sıralaması gösterilmiştir.

İSY Kavramının ortaya çıkış noktalarından biri olan FO kavramı ortaya çıktığı dönemlerde sadece felaket ve kriz temelli süreklilik kesintilerini konu edinmektedir. Fakat günümüzün değişen ve gelişen koşullarında, sadece felaket ve kriz temelli süreklilik kesintilerinin dikkate alınması yetersiz kalmıştır. Daha sonraki dönemlerde FO kavramı yerini daha geniş kapsamlı olan İSY kavramına bırakmıştır. Bunun nedeni, İSY kavramında, işletmeler açısından sadece felaket kavramının değil bunun haricinde birçok sürekliliğe etki eden kritere odaklanılmış olmasıdır. Günümüzde İSY ile FO kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır veya karıştırılmaktadır. Fakat yukarıda bahsedildiği üzere İSY kavramının ortaya çıkış noktasını, FO kavramı oluşturmaktadır. İSY daha kapsamlı olup, DR kavramını içine almaktadır (Barbara, 2006: 10).

1990’lı yıllarda işletmelerde yaşanan önemli faaliyet kesintileri İSY kavramının önemini daha da arttırmıştır. Sigorta şirketleri ve işletmelere dışarıdan hizmet sağlayan kurumlar da bu süreklilik kesintilerinden etkilendiği için İSY üzerine yapılan çalışmalar devam etmiştir. Son haliyle İSY, işletmelerin kritik değer yaratan aktivitelerinin devamlılığını, personelin çalışma

devamlılığını ve işletmenin üretim gücünü oluşturan varlıkların kesintisiz çalışmasını sağlayan ayrıca tedarik zinciri bağlantılarını korumayı hedefleyen, yönetim bilim dalına ait bir kavram haline gelmiştir (Herbane, 2010: 1-29).

Günümüzde İSY, işletmelerin iç kontrol sistemlerini, finansal krizleri, işletme içinde yapılan hataları, hileleri, açılması muhtemel davaları vb. bağımsız denetim ile yakından ilgili konuları da göz önünde bulundurduğu için çalışmaya dahil edilmiştir. İSY sistemi tüm bu sayılan riskleri kapsadığı için, sağlam kurulduğu ve uygulandığı takdirde, işletmenin tüm paydaşlarına yarar sağlayacaktır (Barbara, 2006: 20).

1.4.2. Finans Biliminde İşletmelerde Süreklilik Sorunu

İşletmeler için risklilik ortamı ticaretin ortaya çıkışından beri bulunmakla birlikte yaklaşık son 50 yıldır finansal başarısızlık olgusu üzerinde durulmaktadır. Belirtilen bu risklilik durumu finansal başarısızlık kavramının temelini oluşturmaktadır. İşletmelerin finansal açıdan başarısızlığa uğramaları, işletme sahipleri ve diğer paydaşlar açısından istenmeyen bir durumdur. Bu nedenle finansal başarısızlık kavramı birçok araştırmaya konu olmuştur. Yıllar önce başlayan ilk çalışmalarda, işletmelerin finansal açıdan başarı düzeylerini ölçmek için finansal tablolardan alınan verilerin basit düzeyde finansal analizi yapılırken, günümüzde bu finansal analizler, istatistiki teknikler yardımıyla daha güvenilir bir şekilde yapılmaktadır. Ayrıca bu finansal analizler artık tüm işletmeler için genel yapılmamakta, farklı sektörler, örneğin; bankacılık sektörü, sanayi sektörü vb. temel alınarak yapılmaktadır (Baş ve Çakmak, 2012: 64).

Finans bilimi açısından işletmelerde başarısızlığın dört türü vardır. Bunlar (Altman ve Hotchkiss, 2010: 5);

- Firmanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumu,
- İflas ve firmanın faaliyetlerini durdurması,
- Firmanın yaptığı yatırımın getirisinin, alternatif yatırımlara kıyasla sürekli olarak düşük olma durumu,
- Firmanın negatif performansa sahip olma durumudur.

Yukarıda sıralanan işletmelerde başarısızlık türlerinin bazıları ekonomik bazıları ise finansal başarısızlık sınıfına girmektedir. Ekonomik başarısızlık, işletmenin toplam gelirlerinin, maliyet ve giderleri karşılayamadığı durumu ifade etmek için kullanılır. Sermayedarlar ve yöneticiler, ortalama karlılığın, sermaye maliyetinden yüksek olmasını beklemektedir. İşletmenin faaliyetlerine yeni başladığı dönemde ise faaliyetlerin karlılığının, sermaye maliyetinden düşük olması normal karşılanabilir. Fakat bu dönemin beklenenden uzun sürmesi veya işletmenin karlılığının devamlı olarak ortalama sermaye maliyetinden düşük olması, işletmenin başarısız

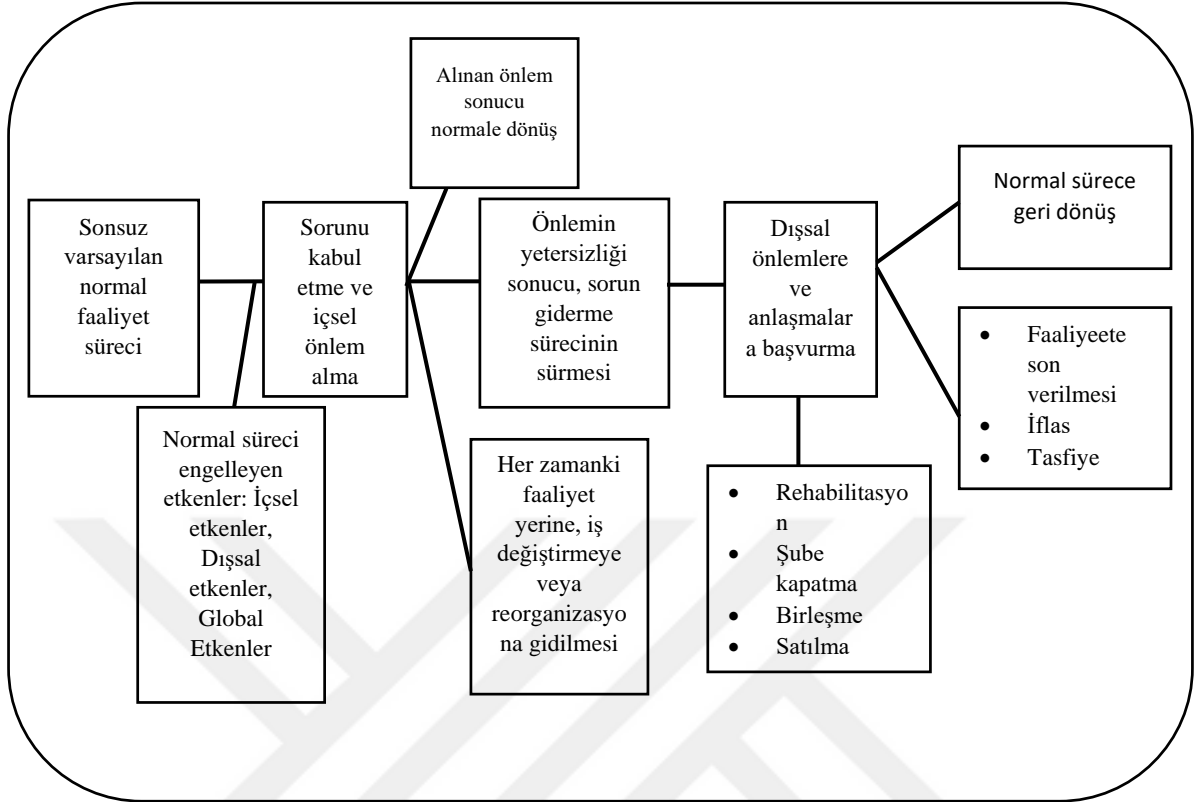
olduğunu gösterir. Fakat bu durum işletmenin iflas edip etmeyeceğine ilişkin kesin kanıt oluşturmaz. Sadece belirli bir dönemde zarar edildiğini gösterir (Ergin, 2009: 31). Özetle ekonomik başarısızlık, firmanın faaliyetlerinin fiili sonucunun, beklenen sonuçtan olumsuz olma durumu olarak tanımlanabilir.

Finansal başarısızlığın genel kabul görmüş tanımı ise firmanın sözleşmeden doğan vadesi gelmiş yükümlülüklerini karşılayamamasıdır. Finansal başarısızlığın yabancı literatürde birçok anlamı vardır bunlar; finansal sıkıntı (Financial Distress), borçları ödeme gücünde zayıflık (İnsolvency), iflas (Bankruptcy) olarak sıralanabilir. Finansal başarısızlık denilince akla gelen ilk durum iflas olsa da, iflas, finansal başarısızlığın yalnızca bir türüdür (Özdemir vd., 2015: 24).

McGraw-Hill Modern Ekonomi Sözlüğü'ne (1973) göre; İşletmenin geleceği ile ilgili belirsizlikler, işletmeye dava açılması veya işletmenin hataları dolayısıyla kreditorlerin desteğinin kaybedilmesi durumu, işletmeler için finansal başarısızlık sebebi sayılmıştır. İşletmeler birçok nedenden dolayı faaliyetlerini durdurabilmektedir. Örnek olarak; kar elde edilememesi, sermaye kayıpları, personel kayıpları, emeklilik gibi nedenler verilebilir. Fakat işletme bu gibi olaylarla karşılaşmasına rağmen kreditorlerin desteğini ve güvenini sürdürebiliyorsa firma tam olarak başarısız sayılamamaktadır (Sharma ve Mahajan, 1980: 82).

İşletmelerin başarısızlık durumu bir anda ortaya çıkmamakta bir süreç halinde gerçekleşmektedir. Firmalar başarısızlığa sürüklenirken, önce işletmenin büyüme hızı yavaşlar daha sonra büyüme tamamen durur, firma yeni yatırımlar için fon bulamaz hale gelir ve bu nedenle yeni yatırım yapılamaz veya yatırımlar azalır. Sonraki aşamada ise satışlar düşer ve bu yüzden firmanın rekabet gücü azalır. Firmanın karları düşer ve bu noktadan sonra genelde işletmenin zarar etme durumu ortaya çıkar. İşletme kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getiremez bir sonraki aşamada, uzun vadeli yükümlülükler yerine getirilemez. Sonrasında ise firma iflas ile karşı karşıya kalır. Bu bağlamda firma başarısızlığının son aşaması olan iflas bir anda gerçekleşmemekte, işletmeler bir süreç sonucu finansal başarısızlığa uğramaktadır (Uzun, 2005: 160). Aşağıda Şekil 3'te finansal başarısızlık sürecinin oluşum, gelişim ve sonuçlarına ait durumlar ifade edilmiş olup bu süreç işletmenin aldığı kararlara göre değişebilmektedir.

Şekil 3: Başarısızlığın Oluşum Süreci

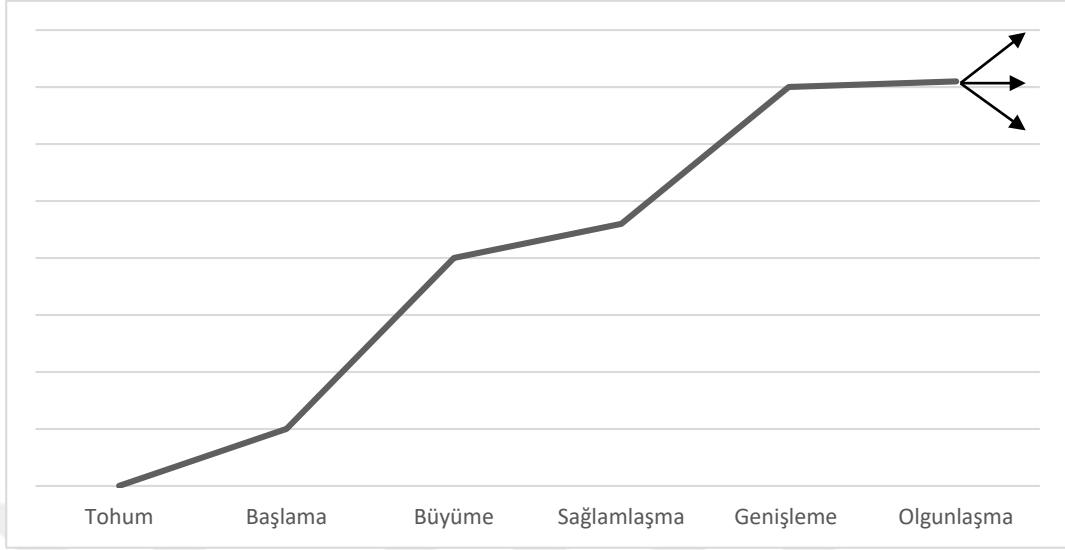

Kaynak: Aydın, 2013: 186

Şekil 3'te işletmenin kuruluş aşamasındaki süreklilik niyeti ve daha sonra sürekliliğe ilişkin tehditler karşısında alabileceği kararlar ile bu kararların sonuçları görülmektedir.

Finansal başarısızlığı daha iyi ifade edebilmek için işletme yaşam eğrisine değinmekte fayda vardır. İşletme yaşam eğrisi, işletmelerin kuruluşundan itibaren, gelişme, büyüme, düşüş seyrini gösterir. Çoğu işletme ise finansal başarısızlığa, işletme yaşam eğrisinin belirli bir noktasında uğrar. İşletme yaşam eğrisi ise genellikle aşağıda Şekil 4'te görüldüğü gibidir;

Şekil 4: İşletme Yaşam Eğrisi

Kaynak: Pak, 2016: 2

Şekil 4'ün yorumuna göre, İşletmenin tohum aşamasında, öncelikle gerekli pazar araştırması, sermaye yapısının oluşturulması, gerekli insan gücünün ne şekilde bulunacağı gibi birçok konu açıklığa kavuşturulur ve işletme kurulduktan sonra bir sonraki aşama olan başlama aşamasına geçilir. Büyüme aşaması ise müşteri sayısı ve satışların arttığı aşamadır. Bu safhada finans, satış, satın alma, üretim gibi bölümler arasındaki uyum artar. Dolayısıyla firma daha güçlü bir yapıya sahip olur. Sağlamlama aşamasında, artık firma büyümüştür ve bu noktada pazar payı korunmaktadır. Genişleme süreci ise genelde, işletmenin yeni işbirlikleri, satış kanalları aradığı süreçtir. Olgunlaşma döneminde ise firmanın büyümesi yavaş yavaş durmaya başlamıştır. Satışlardaki artış durma noktasına gelir (Pak, 2016).

Olgunluk döneminden sonra ise firma üç durumla karşı karşıyadır bunlar; düşüş, yenilenme ve stabilite durumudur. Yukarıdaki eğrinin olgunluk sonrası dönemde olan kısmı bu üç durumun gerçekleşmesine göre aşağı, yukarı veya doğru şekilde gidecektir. Olgunluk döneminin sonunda piyasadaki rakip sayısı artmıştır, üretilen ürünler güncelliğini kaybetmiştir bu gibi nedenlerden ötürü firmanın satışları düşme eğilimine girmiştir. Firma bu durumdan kurtulamazsa iflasa kadar sürüklenebilir. Fakat firma yeni pazarlara girip, ürünlerinde yeniliğe giderse, satışlarını yeniden arttırabilir.

Bir diğer durum ise stabiledir. Bu durumda, firma eski müşteri kitlesini korumaya yönelik strateji uygular dolayısıyla satışlar stabil kalır (İşletme Yaşam Eğrisi, 2016, <https://toughnickel.com/business/the-business-life-cycle-establishment-growth-maturity-post-maturity>).

Firmanın satışları düşmeye başladığında firmanın sonunda iflas ile karşı karşıya kalabileceği daha önce belirtilmişti. İflas ise finansal başarısızlığın bir türüdür. Firmalar devamlı yenilikçi stratejiler uygulamıyor ise olgunluk döneminin sonunda mutlaka yukarıda belirtilen üç durum ile karşı karşıya kalacak olup, kimi işletmeler bu durumdan kurtulacaktır. Bazı firmaların ise başarısızlığa uğrayacağını söylemek mümkündür.

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken ve işletmenin finansal durumu değerlendirilirken, finansal rasyolar sıklıkla kullanılmaktadır. Bu rasyolar, finansal başarısızlık durumunu değerlendirmek için kullanılan başlıca unsurlardır. Dolayısıyla finansal başarısızlık kavramı ile bağımsız denetimdeki süreklilik arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Finansal başarısızlığın birçok nedeni olmakla birlikte, temelde bu sebepleri ikiye ayırabiliriz. Bunlar; içsel başarısızlık sebepleri ve dışsal başarısızlık sebepleridir. İşletmeler bulunduğu çevreden etkilenmekte ve bulunduğu çevreyi etkilemektedir. Dolayısıyla işletmeleri başarısızlığa götüren sebepler işletmenin kontrolünde olabileceği gibi işletmenin kontrolü dışında da olabilmektedir. İşletmeler bu sebepleri tamamen yok edemese bile en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu sebepler; toplumsal, yasal ve politik, ekonomik ve doğal sebepler olarak sıralanabilir (Ural vd., 2015: 86).

1.4.2.1. Finansal Başarısızlığın Dışsal Sebepleri

2000’li yıllar itibariyle finansal başarısızlığa uğrayan firma sayısındaki artışın olduğu dönemlere bakıldığında, bu başarısızlıkların, ekonomik durgunluğun arttığı, sıkı para politikalarının uygulandığı ve borsa endeksinin düştüğü dönemlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca bu olumsuz göstergelerden, genelde yeni kurulan işletmelerin etkilendiği söylenebilir (Aktaş vd., 2003: 2).

İşletmeleri, sahiplerinden bağımsız ve bulunduğu çevreyle etkileşim halinde olan varlıklar olarak düşündüğümüzde, işletmelerin de tıpkı insanlar gibi dış çevreden etkilendiği söylenebilir. Örneğin, bir kuruluşun faaliyet gösterdiği toplum, işletmenin başarısını önemli derecede etkileyebilir. Buna örnek olarak, uluslararası firmaların ülkeden ülkeye, toplumlar arası farkları gözeterek ürünlerini farklılaştırmaları verilebilir. McDonalds’ın Müslüman ülkelerde de faaliyet gösterdiği bilinmektedir fakat domuz etli ürünler Müslüman ülkelerdeki McDonalds şubelerinde bulunmamaktadır. Eğer McDonalds toplumlar arasındaki farkı gözetmeden üretim yapıyor olsaydı, başarısı dünya geneline değil sadece belirli bir topluma veya belirli ülkelere yayılacak dolayısıyla işletme bugün olduğu kadar başarılı olamayacaktı.

İşletmeler belirli bir büyüklüğe genellikle kendi çabaları ile ulaşabilmektedir. Fakat belirli bir noktadan sonra işletmelerin büyümesi nüfus, ekonomik durum, gelir düzeyi gibi dış etmenlere bağlı bir hal alacaktır. Örneğin, talebin az olmasından dolayı devlet belirli bir bölgede bazı ürünlerin üretimini sınırlandırır, üretici işletmeler bundan etkilenecektir. Bu durumda işletmeler belirli bir büyüklükte sabit kalacak veya üretim yaptıkları bölgeyi değiştirecek ya da ürettiği üründe değişime gidecektir. Genel olarak bu durumlar işletmeler için radikal adım veya kararlar olarak nitelendirilir ve bu kararlar sonucu, işletmeler finansal başarısızlığa uğrayabilir. Bunlara ek olarak, daha önce açıklanmış olan yönetim bilim dalındaki işletmelerde süreklilik kapsamına giren hatta çıkış noktası olan acil durumlar örneğin; doğal afetler, terörist saldırıları gibi işletmelerin sürekliliğine olumsuz etkide bulunan durumlar, finansal başarısızlığa yol açan dışsal sebepler kapsamına girmektedir.

Finans bilimini daha yakından ilgilendiren dışsal sebeplere örnek olarak, son yıllarda Türkiye'yi de etkileyen, faizlerdeki dalgalanmalar, döviz kurundaki artışlar örnek verilebilir. Türkiye'de işletmeler üretimlerini gerçekleştirirken hammadde konusunda diğer ülkeler ile önemli ölçüde alışveriş içindedir. Diğer ülkelere ödemeler döviz olarak yapıldığı için, döviz kurundaki artışlar dışarıdan sağlanan hammaddelerin maliyetini arttırmaktadır. Bu durum ise üreticileri zor duruma sokmaktadır. Hatta Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde, çoğunlukla firmaların iflas nedenini bu durum oluşturmaktadır.

İşletmelerin sürekliliğini olumsuz etkileyen dışsal sebepleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Bunlar (Aydın, 2013: 187 ve Uzun, 2005: 159);

- İşletmenin faaliyette bulunduğu alanda, daha güçlü firmaların ortaya çıkması,
- Müşterilerin beklentilerinin karşılanamaması,
- Hammadde alımında ve satışlarda az sayıda işletmeye bağımlı olunması ve bu işletmeler ile yaşanacak sorunlar,
- Hammadde alımında dışarıya normalin üzerinde bağımlılık,
- Ekonomik, sosyal ve çevresel koşulların değişimi, olağanüstü durumlar veya doğal afetler,
- Teknolojik, ekonomik veya ülkede yaşanan gelişmelerin yeterince takip edilmemesi veya bu gelişmelere ayak uydurulamaması,
- Uluslararası finansal krizlerin ortaya çıkması,
- İthalat ve ihracatta yapılan ani yasal değişiklikler ve
- Para ve ücret konusundaki değişikliklerdir.

1.4.2.2. Finansal Başarısızlığın İçsel Sebepleri

İşletme içi başarısızlık sebepleri genel olarak yönetimden kaynaklanan sorunlara dayanmaktadır. Bu tür sorunlar yönetim tarafından denetlenebilir sorunlardır ve risk türü olarak işletme riskini beraberinde getirir (Uzun, 2005: 159). İşletme içi başarısızlık sebepleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bunlar (Aydın, 2013: 188);

Yönetimsel Nedenler;

- Üretim, finans ve pazarlama bölümleri arasındaki iletişim kopuklukları,
- Yeterli düzeyde planlama yapılmaması,
- Kilit personel kayıpları sonucunda yaşanan yönetimsel ve finansal açıklar,
- İşletme yöneticilerinin yetersiz olması,
- Personel devir hızının normalin üstünde olmasıdır.

Faaliyete İlişkin Nedenler;

- İşletmenin Kuruluş yerinin yanlış seçilmesi,
- Depoların ve stokların yeterince denetimini yapılmaması,
- Yapılan faaliyetlerin yeterli çeşitlilikte olmaması,
- Talep yetersizliği nedeniyle stok devir hızının normalin altında olması,
- Satış ve kredi politikalarının yetersiz planlanması ve alacakların tahsil edilmesinde yaşanan sorunlar,
- Aşırı liberal satış politikaları yüzünden alacakların tahsilinde yaşanan sorunlar,
- Nakit yönetiminin etkin yapılamamasıdır.

Borçlanma ve Yatırım Kararları ile İlgili Nedenler;

- İşletmenin büyümemesi veya büyüme hızının normalin üstünde olması,
- Normalin üstünde gerçekleşen büyüme sonucu öz sermayenin yetersiz kalması,
- Maliyetlerin yüksek olduğu dönemde fazla borçlanmaya gidilmesi,
- Aşırı duran varlık satın alımı veya varlıkların bir kısmının atıl kalması,
- Optimal sermaye yapısının gerçekleştirilememesi,
- Sermaye maliyetine yeterince dikkat edilememesidir.

1.4.3. Muhasebe Biliminde İşletmenin Sürekliliği Varsayımı

Muhasebe biliminin “varsayım” olarak ele aldığı sürekliliği daha iyi anlayabilmek için varsayım kelimesinin anlamı ve varsayımların neden yapıldığını açıklamakta fayda vardır. Kesinliği kanıtlanmamış birtakım verilerden yola çıkarak ileri sürülen geçici yargıya, bir anlamda önermeye varsayım denir. Hatta herhangi bir bilim dalında yapılan araştırmanın temelleri varsayımlara dayanmaktadır (<http://www.enfal.de/sosyalbilimler/v/003.htm>). Muhasebe

metodolojisinin uygulanabilmesi içinde bazı varsayımlar belirlenmiştir ve bu varsayımlar muhasebenin temelini oluşturmaktadır. Bu temel varsayımlar muhasebe metodolojisinin en iyi şekilde işlemlerini sağlamaktadır (Salvary, 1996: 74).

Varsayımlar veri olarak kabul gören unsurlarla ilgilidir ve muhasebenin kuramsal çerçevesinde bulunan unsurlar bu varsayımlardan hareketle üretilir. Dolayısıyla muhasebenin bazı ilkelere ve varsayımlara sahip olması bir gereklilik haline gelmiştir. Muhasebenin varsayımlarının temeli Maurice Moonitz (1961) tarafından atılmıştır (Tanç, 2010:8). Bu ilk varsayım ve ilkeler aşağıda Tablo 1’ de gösterilmektedir.

Tablo 1: Muhasebenin İlk Temel Varsayım ve İlkeleri

	A Grubu (Çevre)	B Grubu (Çalışma Alanı)	C Grubu (Zorunluluklar)
1.	Ölçme	Finansal Tablolar	Süreklilik
2.	Değişim	Piyasa Fiyatı	Objektiflik
3.	Kişilik	Kişilik	Tutarlılık
4.	Dönemsellik	Geçici	Sabit Para Birimi
5.	Ölçü Birimi		Açıklama

Kaynak: Wolk vd. 2007’den Aktaran: Tanç, 2010: 9

Tablo 1’de görüldüğü üzere muhasebe metodolojisinin ilk varsayımları günümüzde olduğundan biraz daha farklıdır. Daha öncede belirtildiği gibi işletmelerin sürekliliği bir sorun olarak ortaya çıkmış, daha sonraları ise bir kavram ve varsayım haline gelmiştir. Muhasebe bilimi, işletmenin sürekliliğini temel bir varsayım olarak ele almıştır.

Türkiye’de muhasebe alanında en önemli gelişmelerden biri olan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Tekdüzen Hesap Planında da işletmenin sürekliliği, muhasebenin temel varsayımlarından biri olarak yer almıştır. Buna göre işletmenin sürekli olması demek, işletmenin faaliyetlerini belirli bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceği ve işletmenin ömrünün firma sahipleri ve hissedarlarının ömürleriyle sınırlı olmadığı varsayımdır (1 Sıra No’lu MSUGT, 1992). Daha sonra muhasebe ilke ve standartları üzerinde birçok revize yapılmıştır. 2009 yılına gelindiğinde, Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının (IAS/UFRS) çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları çerçeveleri ülkemizde kullanıma sunulmuştur. Türkiye Muhasebe Standartlarında, işletmenin sürekliliği yine temel bir varsayım olarak ve şu şekilde açıklanmıştır;

Finansal tablolar normal olarak işletmenin devamlılığı ve öngörülebilir bir gelecekte de faaliyetlerini sürdüreceği varsayımına dayanılarak hazırlanırlar. Böylece, işletmenin ne tasfiyeye niyetinin ne de ihtiyacının olduğu, faaliyet hacminin de önemli ölçüde azalmayacağı

varsayılır. Eğer böyle bir niyet ve ihtiyaç varsa finansal tablolar farklı bir gerekçe ile hazırlanmalı ve bu gerekçe açıklanmalıdır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre işletmeler sürekliliklerine ilişkin çeşitli değerlendirmeler yapmak durumundadırlar. TMS 1 Madde 24'e göre işletme yönetimi asgari olarak bilanço tarihinden sonraki on iki aya ilişkin bilgileri dikkate alır. Eğer işletmenin karlılık durumu iyiyse ve finansman sağlamakta sorun yaşamıyorsa işletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olduğu ayrıntılı analizler yapmadan anlaşılabilir. Aksi takdirde TMS 1 standardı, yönetimin sürekliliğe ilişkin ayrıntılı testler yapmasını gerektirir. Bu durumda TMS'ye göre işletmenin sürekliliğinin esas göstergesi karlılık ve işletmenin finansman kaynağı bulabilme gücüdür.

İşletmenin sürekliliği varsayımı muhasebenin diğer bazı kavramlarıyla ilişki içindedir. Bunlardan ilki yerine koyma (İkame) maliyetidir. Yerine koyma maliyeti, bilançonun hazırlandığı tarihte, elde olan varlığın yerine, aynı işlevde ve verimde, benzer hizmeti verme ya da benzer üretimi gerçekleştirme ve kar elde etme yetisine sahip başka bir varlığın elde edilmesi için katlanılacak tutara eşit bir değerdir (Özdemir ve Arslan, 2007: 11). Bir varlığın belirli bir andaki değeri, bu varlığın veya eşdeğerinde olan bir varlığın satın alınması için o anda gereken nakit ve nakit benzerlerinin tutarı ile temsil edilmektedir. Bu noktadaki maliyet aslında yerine koyma maliyetinin tanımıyla aynıdır (Tokay ve Deran, 2008: 26). İşletmelerin sürekliliği, faaliyet süresince kullanılan varlıklar sayesinde mümkün olmaktadır. Fakat varlıkların belirli bir ömürleri vardır ve zamanla yıpranırlar. Er ya da geç bu varlıkların sürekliliğinin devamı için yenilenmeye ya da yerine yenilerinin koyulmasına ihtiyaç duyulacaktır. Bu durumda oluşan maliyet yerine koyma maliyetidir. Dolayısıyla işletmelerin sürekliliği, işletmenin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için kullanılması gereken varlıkların sürekliliğine de bağlı olmaktadır (Tan, 2010: 32).

İşletmenin sürekliliği ile ilgili olan bir diğer kavram ise sermayenin korunması kavramıdır. Sermayenin korunması kavramı, Türk Ticaret Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartlarında açıklanmıştır. TTK sermayenin korunması kavramını alacaklıların korunması açısından ele almıştır. TTK'nın sermayenin korunmasına ilişkin düzenlemesi, şirketin esas sermayesinin karşılığı olan varlıkların üzerindeki tasarruf yetkisinin sınırlandırılmasını ve bu sayede şirketin sermayesi olan miktarın, şirketin elinde bulunması gereken asgari varlık olarak kalmasını sağlamaktadır (Akpınar ve Gürel, 2016, 9). Bu düzenlemeye göre zararlar sebebiyle sermayesi ve yedek akçeler toplamının 2/3'ünü kaybetmiş firmalar genel kurul toplantısı yapmak zorunda ve bu toplantı sonucu, sermayenin tamamlanması ya da sermayenin azaltılıp, bu sayede zararların ortadan kaldırılması kararı alınmazsa, firma sona erer (TTK md. 633 ve md. 376/f.2). TTK'nın bu düzenlemesi ve işletmenin sürekliliği ile doğrudan bağlantı kurulabilmektedir.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre sermayenin korunması iki şekilde gerçekleşmektedir.

Bunlar;

- Sermayenin üretim gücünün korunması (Sermayenin devamlılığı),
- Sermayenin nominal olarak korunmasıdır (Finansal sermayenin korunması).

Sermayenin üretim gücünün korunması kavramına göre, işletme dönem başındaki üretim kapasitesini koruyabilmişse, sermayenin üretim gücü korunmuştur. Eğer dönem sonundaki üretim gücü, dönem başındaki üretim gücünden fazlaysa, işletme bu durumda kar elde etmiştir. Sermayenin üretim gücünün korunabilmesi için, üretimi gerçekleştiren varlıkların üretim kapasiteleri azaldığında ya da üretim gerçekleştiremeyecek duruma geldiklerinde, işletmenin üretim gücünün korunabilmesi için bu varlıkların yerlerine yenilerinin alınması gereklidir. Standart bu noktada oluşan maliyet hususunda cari maliyeti esas almaktadır. Dolayısıyla eskiyen ya da yıpranan üretim biriminin yerine eşdeğerinin alınması için oluşacak cari maliyet, yerine koyma (İkame) maliyetidir.

Sermayenin nominal olarak korunması kavramı ise sermayenin parasal olarak ifade edildiği durumlarda söz konusudur. İşletme, dönem başındaki sermayeyi devam ettirebilmek için gereken parasal tutarın üzerinde bir gelir elde ettiyse, gelirin bu kısmı kar olarak tanımlanır (Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, Md. 4.60).

1.4.4. Bağımsız Denetimde İşletmenin Sürekliliği Esası

Bağımsız denetim sürecinde, işletmelerin sürekliliği hususunda denetçilerin temel amacı işletmenin sürekliliğini sağlamak değil, eğer varsa, sürekliliği tehdit eden riskli durumları belirlemek ve bu riskli durumların sürekliliğe ilişkin tehdit oluşturmayacağına ilişkin makul güvence verecek şekilde raporlama yapmaktır. İşletmenin, karşı karşıya olduğu sürekliliğe ilişkin olası belirsizliklerin, bağımsız denetimde değerlendirilmesi ise denetimin gerekli test aşamaları bittikten sonra yapılan denetimin tamamlanması aşamasında yapılır ve raporlanır (Bozkurt, 1999: 355).

Bağımsız denetimde işletmelerin sürekliliği değerlendirilirken, denetçinin yapması gerekenler, yönetimin sorumlulukları, denetçinin sorumlulukları, raporlamanın nasıl yapılacağı detaylı olarak ikinci bölümde açıklanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİ ESASI

Bağımsız denetim, işletmenin finansal tabloları ve diğer finansal bilgiler ile denetime tabi diğer konuların, birtakım kıstaslarla uyumlu olduğu konusunda Türkiye Denetim Standartları (TDS) çerçevesinde makul güvence vermek amacıyla yapılır (Bağımsız Denetim Yönetmeliği, Md. 5). Bağımsız denetim süreci şu şekilde özetlenebilir;

Tablo 2: Özet Bağımsız Denetim Süreci

Risk Değerlendirme	Sözleşme Öncesi	<ul style="list-style-type: none">Denetlenecek İşletme hakkında bilgi toplamakMüşteri işletmeye ziyarette bulunmakKilit personelle iletişim kurmakSektöre ve işletmeye ait verileri değerlendirmekBir önceki denetçi ile görüşmek
	Sözleşme Sonrası	<ul style="list-style-type: none">İç kontrol sistemini incelemekSürekliliğe ilişkin ön değerlendirme yapmak
Kanıt Toplama	<ul style="list-style-type: none">Maddi doğrulama prosedürleriKontrol testleriAnalitik incelemelerHesapların denetimi	
Denetimin Tamamlanması ve Raporlanması	<ul style="list-style-type: none">Çalışma kağıtlarını düzenlemekÇalışma kağıtlarını tekrar incelemekHataları düzeltmekŞarta bağlı olay ve bilanço sonrası olayları incelemekİşletmenin sürekliliğini değerlendirmekDenetim raporunu hazırlamak	

Tablo 2’de görüldüğü üzere bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi, denetimin sonuçlandırılması aşamasında yapılmaktadır. Standartlara göre, sürekliliğin değerlendirilmesi faaliyetinin sonucu işletme için olumsuz ise bu durum doğrudan denetim raporunu etkilemektedir.

İşletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik durumu yoksa genelde denetim raporunda herhangi bir değişikliğe gidilmemektedir. Dolayısıyla içinde sürekliliğe ilişkin herhangi bir açıklama olmayan olumlu rapor, işletmenin bir sonraki yıl faaliyetlerinin devamı hususunda da makul güvence vermektedir. Olumlu rapor, işletmeye ait finansal bilgilerin belirli kıstaslara uygunluğu konusunda ve bu bilgilerde önemli yanlışlık olmadığına ilişkinde makul güvence sağlar. Süreklilik değerlendirme faaliyeti bağımsız denetimde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca sürekliliğin önemi nedeniyle, denetçinin, işletmenin sürekliliği ile ilgili ciddi risk olarak belirlediği durumlar, bağımsız denetim standartlarına göre “Kilit Denetim Konuları” kapsamına girmektedir (BDS 701, Md. 4).

Bağımsız denetim açısından işletmelerde süreklilik kavramı daha çok yatırımcı perspektifini ilgilendirmektedir. Bir bütün olarak, ayrıntılı bir şekilde firmaların sürekliliğini incelemek, bağımsız denetçiler için zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle uygun olmayacaktır. Bu nedenle bağımsız denetçiler, işletmelerde sürekliliği incelerken, yatırımcılar ve çıkar gruplarının kararlarını etkileyebilecek “önemlilik” düzeyindeki, sürekliliğe ilişkin sorunlara öncelik vermektedir.

Denetim alanındaki düzenleme ve standartların başlıca amaçlarından biri, işletmelerde şeffaflığı sağlayarak yatırımcı ve devleti korumak olarak belirtilebilir. Yatırımcıların amacı yaptıkları yatırımlardan elde ettikleri getirilerin sürekliliği, devletin bu noktadaki temel amaçlarından birisi ise firmalardan elde edilen vergilerin sürekliliğidir. Bu amaçların sağlanmasında işletmelerin sürekliliği ile mümkündür. Dolayısıyla işletmelerde süreklilik sorunu geniş bir yelpazeyi ilgilendirmektedir (Terzi, 2016a: 516). Bağımsız denetimdeki sürekliliğin değerlendirilmesi konusu, yatırımcı ve devletin süreklilik açısından beklentilerine hizmette bulunmaktadır.

2.1. Bağımsız Denetimde Sürekliliğe İlişkin Risk ve Önemli Belirsizlik Kavramları

İşletmeler için risk, belirlenen amaçların gerçekleşmesini engelleyecek her tür olay, engel veya durum olarak tanımlanabilir. Belirlenen amaçların gerçekleşmesine engel olacak bazı unsurlar aşağıda verilmiştir. Bunlar (Keskin, 2010: 39);

- İşletmenin sürekli zarar ediyor olması,
- Borçların ödenemeyeceğine ilişkin belirtiler,
- Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine önemli derecede aykırılıklar,
- Faaliyetlerin uzun süre kesintiye uğraması,
- Yasal engeller,
- Maliyetlerin planlanandan yüksek olması,
- Planlanan gelir veya giderlerden sapmalar,

- Varlıkların kaybı veya korunamaması,
- Rekabetin aleyhte sonuçlanması,
- Çıkar çatışmaları veya hileler,
- Yönetimin yanlış kararlar almasıdır.

İşletmelerin sürekliliklerine tehdit oluşturan ve yukarıda sıralanan riskler bir anda değil belirli bir süre içinde gerçekleştiği için bu risklerin tespit edilip, önlem alınması mümkündür ve işletmeler açısından büyük önem arz etmektedir (Şahin, 2016: 288).

Yukarıda sıralanan durumların bazıları işletmenin sürekliliği için önemli belirsizlik durumu oluşturabilecekken bazıları oluşturmaz. Bağımsız denetim standartları uyarınca işletmenin sürekliliği değerlendirilirken “önemli belirsizlik”, “ciddi şüphe uyandıracak olay ve şartlar” tanımları kullanılmıştır. Belirtilen durumlar incelenirken risk kavramı ön planda tutulmuştur. Fakat burada dikkat edilecek husus, işletmenin sürekliliği değerlendirilirken, işletmenin karşı karşıya olduğu tüm risklerin göz önünde bulundurulmadığıdır. Standartta belirtildiği gibi sadece ciddi ve önemli belirsizlik oluşturabilecek olaylar üzerinde durulur. Bunun nedeni, bağımsız denetimin zaman ve maliyet kısıtının olması ve bağımsız denetimin tam güvence değil makul güvence sağlıyor olması olarak açıklanabilir. Sürekliliğe ilişkin önemli belirsizliğe yol açmayacak diğer risklerin değerlendirilmesi, daha çok iç denetçi ve işletme yönetiminin sorumluluğudur.

Yeni kurulan şirketlerin kısa vadede kapanma durumlarına günümüzde sıkça rastlanmaktadır. Şirket kapanmalarının genel nedenleri olarak ekonomik krizler, sermaye yetersizliği, finansman kaynaklarında meydana gelen sorunlar, yönetim ile ilgili sorunlar, şirket ortakları arasında yaşanan sorunlar, iç kontrol sorunları gibi problemler sıralanabilir. Bu gibi sorunlar işletmeleri tehdit eden risk unsurları olarak nitelendirilmekte olup ve bu risklerin gerçekleşme olasılıkları, gelişmekte ve az gelişmiş olan ülkelerde daha fazladır. Bu nedenle Türkiye’de işletmeler açısından risk değerlendirme çalışmaları ayrı bir önem taşımaktadır.

Türk Ticaret Kanunu (TTK) madde 378’e göre hisseleri borsada işlem gören şirketler, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemlerin alınması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür (TTK, Madde 378-1). TTK’ya göre denetim komite şu şekilde tanımlanmıştır;

Bu komite gerçekte “denetim komitesi” veya “iç denetim komitesinden” farklıdır. Ancak her iki komite aynı komitede de birleştirilebilir. Türkiye gerçeği bakımından iç denetim komitesi yanında risklerin erken teşhisi ve yönetimi komitesi özel bir önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye’de bir çok şirket, faizlerdeki sık dalgalanmalar, devlet bonoları ve tahvilleriyle yapılan işlemler, yatırımların kredilerle finanse edilip, öz varlık/yabancı para rasyosuna dikkat edilmemesi, döviz üzerine spekülasyon yapılması ve özellikle dövizde açık pozisyon ve

benzeri sebeplerle doğrudan ve ciddi risk altındadır. Sanayileşmiş ve istikrarlı ülkelerde pek rastlanılmayan bu tür riskler Türk işletmeleri yönünden, darboğaza girme ve hatta iflâs tehlikesini kolaylıkla beraberinde getirebilmektedir. Kurumsal yönetim ilkeleri arasında bulunmayan bu komiteyi, yukarıda açıklanan sebeplerle Kanun gerekli görmüştür.

TTK Madde 378'e göre pay senetleri borsada işlem gören şirketler, olası risk ve belirsizliklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi için riskin erken saptanması komitesi kurmakla yükümlüdür. Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken, riskin erken saptanması komitesinin çalışmalarından faydalanılabilir. Riskin erken saptanması komitesi bulunmayan şirketlerin sürekliliği değerlendirilirken ise varsa, iç denetçinin olası risk ve belirsizliklere ilişkin yaptığı çalışmalardan faydalanılabilir.

2.2. İşletmenin Sürekliliğini Etkileyen Faktörler

Günümüzde işletmeler, sürekli olarak çeşitli nedenlerle faaliyetlerini sonlandırmakta ve yeni işletmeler kurulmaktadır. İşletmelerin kapanması bir tercih sonucu veya belirlenen amaçlara ulaşamaması sonucu yani başarısızlık durumunda ortaya çıkabilir. Bağımsız denetimdeki işletmelerde süreklilik, belirlenen amaçlara ulaşamaması olasılığı ve başarısızlığın gerçekleşme olasılığının yüksek olduğu durumları, önemli belirsizlik, ciddi risk durumu olarak görmektedir. BDS 570'de, işletmeleri başarısızlığa uğratması muhtemel ya da belirlenen amaçlara ulaşmada, önemli negatif sonuçları olabilecek bir takım faktörler sınıflandırılarak, bazı örnekler verilmiştir. Bağımsız denetim açısından işletmenin sürekliliğine etki eden faktörler standartta; Finansal faktörler, İşletme faaliyetleriyle ilgili faktörler ve diğer faktörler şeklinde açıklanmıştır. Fakat çalışmada kullanılan model, işletmenin sürekliliğini finansal açıdan test edeceği için bu sınıflandırma, sürekliliğe ilişkin finansal ve finansal olmayan faktörler şeklinde yapılmıştır.

2.2.1. Finansal Faktörler

Bağımsız denetimde süreklilik esasının değerlendirilme kalitesi iki faktöre bağlıdır. Bunlardan ilki denetçinin bağımsızlığı, diğeri bağımsız denetçinin yetkinliğidir. Bu nedenle işletmenin finansal verilerini inceleyen bir denetçi, sürekliliğe ilişkin sorunları görebilecek ve anlayabilecek yetkinliğe ve bu sorunları çekinmeden raporlayabilecek bağımsızlığa sahip olursa etkin bir denetim ve değerlendirme söz konusu olabilmektedir. Genelde bağımsız denetçiler, işletmenin finansal tabloları üzerinden, işletmenin sonraki yıllarda faaliyetlerini sürdürebilme yeteneğini ölçmektedirler (Barbadillo vd., 2003: 598).

Finansal tabloların her yıl hazırlanmasından, işletmenin bir sonraki yıl faaliyetlerini sürdüreceği anlamı da çıkarılmaktadır. Bu nedenle işletmelerin finansal verilerine bakarak süreklilik değerlendirmesi yapmak, bağımsız denetçiler açısından birçok risk içermektedir. Bağımsız denetim sonucunda bir işletmenin sürekliliği ile ilgili bir sorun bulunmadığında, bir

sonraki yıl işletmenin finansal güçlüklerle karşılaşması, iflas etmesi gibi sürekliliği ile ilgili bir sorun hem işletme açısından hem de bağımsız denetim şirketi açısından sorun teşkil etmektedir. Bu durumda işletme ve bağımsız denetçi, işletmenin çıkar grupları ve yatırımcılar açısından kötü duruma düşmektedir ve itibarları zedelenmektedir. Ayrıca çıkar grupları, paydaşlar ve yatırımcılar bu durumdan zarar görebilmektedir (Sormunen ve Laitinen, 2012: 42).

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği finansal açıdan değerlendirilirken, finansal analiz teknikleri sıkça kullanılmaktadır. Finansal analiz teknikleri genel olarak dörde ayrılmaktadır. Bunlar (Sevil ve Başar: 2012: 87-107);

Yüzde Analizi: Dikey analiz olarak adlandırılmaktadır. Bu analiz tekniğinde bilanço toplamı 100 kabul edilir ve her bir bilanço kaleminin bu 100'lük dilimdeki payı hesaplanır. Bu sayede her bir bilanço kaleminin, bilanço üzerindeki ağırlıkları kolaylıkla görülebilir.

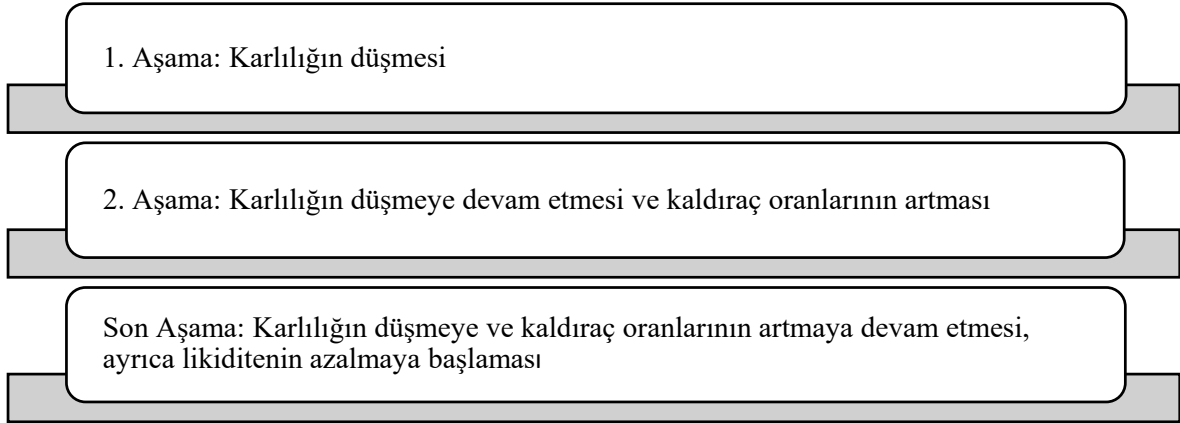
Trend Analizi: İşletmenin 3-4 ya da daha fazla yıla ait verilerinin ya da finansal oranlarının birbirleriyle karşılaştırılması sonucu, işletmenin yıllar itibariyle performans seyrini gösteren analiz yöntemidir.

Oran Analizi: İşletmenin temel finansal tablolarından yani bilanço ve gelir tablosundan elde edilen verilere göre, işletmenin çeşitli alanlarda performansının değerlendirildiği oranlardır. Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken temel finansal oranlardaki önemli olumsuzluklar gözlemlenir. Temel finansal oranlar genelde dörde ayrılır. Bunlar;

- **Likidite Oranları:** Likidite oranları işletmenin mevcut varlıklarıyla çeşitli borçlarını ödeme gücünü göstermektedir.
- **Karlılık oranları:** Karlılık oranları, işletmenin çeşitli varlıkları veya sermayesi üzerinden ne kadar oranla karlı olarak faaliyet gösterdiğini ifade etmektedir.
- **Kaldıraç oranları:** Kaldıraç oranları işletmenin hangi ölçüde borçla faaliyetlerini sürdürdüğünü göstermektedir.
- **Devir hızı oranları:** Bu oranlar işletmenin aktiflerini ne kadar etkin kullandığını göstermektedir.

Yukarıda sıralanan oranlarda kullanılan veriler işletmenin bilanço ve gelir tablosundan sağlanmaktadır. Fakat bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken işletmeye ait diğer finansal tablolarda incelenir. İşletmenin sürekliliğiyle ilgili sorunların finansal belirtileri aşağıda Şekil 5'te görüldüğü gibidir.

Şekil 5: Finansal Başarısızlığın Aşamalı Göstergeleri

Kaynak: Sormunen ve Laitinen, 2012: 46

Genelde sonucu iflas olan finansal başarısızlık sürecinde, öncelikle karlılık azalmaya başlamaktadır. Bir sonraki aşamada karlılık oranlarının düşmeye devam etmesi ve kaldıraç oranlarının artması söz konusudur. En son aşamada ise karlılık düşmeye, kaldıraç oranları artmaya devam ederken, firmada likiditenin de azaldığı gözlemlenmektedir.

BDS 570’de işletmenin sürekliliği konusunda sorun oluşturabilecek finansal faktörler sıralanmıştır. Bunlar;

- Kısa ya da uzun vadeli borçların, işletmenin varlıklarına oranla fazla olduğu durumlar,
- Sabit vadeli borçların vadelerinde geri ödeneceğine veya yenileneceğine dair gerçekçi olmayan beklentiler veya uzun vadeli varlıkları finanse etmek için kısa vadeli borçlara gereğinden fazla bağlı olunması,
- Kredi verenler tarafından sağlanan finansal desteğin geri çekileceğine dair belirtiler.
- Tarihi veya ileriye dönük finansal tablolarda gösterilen, işletme faaliyetleriyle ilgili negatif nakit akışları.
- Temel finansal oranlardaki olumsuzluk,
- Önemli tutarlardaki faaliyet zararı veya nakit akışı yaratan varlıkların değerindeki önemli azalışlar,
- Temettü ödemelerindeki gecikme veya kesilmeler,
- Alacaklılara vade tarihinde ödeme yapılamaması,
- Kredi sözleşmelerinin şartlarına uyulamaması,
- Tedarikçilerle yapılan işlemlerde vadeli ödemededen, peşin ödemeye geçilmesi,
- Yeni ürün geliştirilmesi veya diğer önemli yatırımlar için finansman temin edilememesidir.

Sürekliliğe ilişkin şüphe oluşturabilecek diğer finansal faktörler ise şu şekildedir (Martens vd., 2008: 2);

- Dağıtılmamış karların bulunmaması,
- Faaliyet zararı,
- Çalışma sermayesinin sıfırlanması,
- Varlıkların defter değerlerinde aşırı azalma,
- Önemli tutarda nakit çıkışlarıdır.

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken elbette sadece finansal verilere dayalı inceleme yapılmaz. İşletmenin sürekliliğine etki edecek birçok finansal olmayan faktör de mevcuttur.

2.2.2. Finansal Olmayan Faktörler

Finansal verilerin olumsuz trende girmesi, yükümlülüklerin yerine getirilememesi gibi finansal faktörler dışında işletmelerin sürekliliğine etki edebilecek birçok faktör mevcuttur. Süreklilik sorunları dış çevre kaynaklı olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, faaliyetlerini gerçekleştirirken önemli boyutta dışarıya bağlı işletmelerin, bağlı oldukları kaynakta yaşanan problemler doğrudan bu işletmelerin sürekliliklerine etki edebilmektedir (Martens vd., 2008: 1).

Bağımsız denetçi için işletme faaliyetleri ile ilgili risklerin belirlenmesi finansal verilere dayalı süreklilik değerlendirmesinden çok daha karmaşık bir eylemdir ve bu risklerin tamamının belirlenmesi ve raporlanması bağımsız denetimin sınırları dâhilinde pek mümkün değildir. İşletmelerin faaliyetleriyle ilgili sürekliliğe etki edecek riskler ve olaylar işletme yönetimi tarafından daha iyi bir şekilde görülebilir ve önlem alınabilir. İşletme faaliyetleriyle ilgili sürekliliğe etki edebilecek olaylar birinci bölümde açıklanan yönetim bilim dalındaki, İşletme Süreklilik Yönetimi kavramının içinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İşletmenin faaliyetleriyle ilgili sürekliliğe etki edebilecek bazı faktörler aşağıda sıralanmıştır. Bunlar (BDS 570, A2);

- Yönetimin işletmeyi tasfiye etme veya ticari faaliyetleri sona erdirmeye niyeti,
- Kilit yönetim kadrosunun boş olarak yerlerinin doldurulmaması,
- Önemli bir pazarın, kilit müşteri veya müşterilerin, imtiyaz, lisans veya ana tedarikçi ve tedarikçilerin kaybedilmesi,
- İşgücüyle ilgili yaşanan sıkıntılar,
- Önemli hammadde darboğazı,
- Oldukça başarılı bir rakibin ortaya çıkmasıdır

Bunlar dışında işletmenin faaliyetleriyle ilgili sürekliliğe etki edebilecek faktörler şunlar olabilir;

- İşletmede önemli işlemlerin gerçekleştirildiği alanlarda (Bilgi sistemleri, evrak odaları, kıymetli eşya ve evrakların bulunduğu yerler) büyük güvenlik açıkları.
- İşletmenin sürekliliğini etkileyebilecek büyüklükte bir bölümünün doğal afet bölgesinde faaliyet gösteriyor olmasıdır.

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği, çok boyutlu bir sorun niteliği taşımaktadır. İşletmelerin sürekliliklerine etki edebilecek olayların kategorize edilmesi bir yere kadar mümkün olsa da, günümüzün devamlı değişen koşullarında, sürekliliğe etki edebilecek durumların bazıları “diğer olaylar” sınıfında ele alınacaktır. BDS 570 kapsamında işletmelerin sürekliliklerine etki edebilecek diğer finansal olmayan faktörler aşağıda sıralanmaktadır. Bunlar;

- Finansal kuruluşların belirlediği yeterlilik yükümlülükleri gibi sermaye yeterlilik yükümlülüklerine veya diğer yasal yükümlülüklerle aykırılık,
- İşletme aleyhine açılmış, sonuçlanmamış ve işletmenin aleyhine sonuçlanması durumunda işletmenin karşılayamayacağı taleplere sebep olabilecek davalar,
- İşletmenin sürekliliğine olumsuz yönde etki edebilecek, mevzuat veya hükümet politikalarında değişiklik beklentileri,
- Oluşması durumunda, sigorta kapsamında bulunmayan veya eksik sigortalı felaketlerdir.

2.3. İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Yönetimin Sorumluluğu

Bağımsız denetim standartlarında, işletmenin sürekliliğinin, kilit denetim konularından olması ve işletmenin sürekliliğinin önem derecesi itibarıyla, işletme yönetiminin sürekliliğe ilişkin değerlendirme yapması gerekliliğinden söz edilmiştir. Bağımsız denetçinin işletmenin sürekliliğini değerlendirirken gözden geçireceği ilk husus, işletme yönetiminin sürekliliğe ilişkin yaptığı çalışmalardır. Eğer işletme yönetiminin, sürekliliğe tehdit oluşturabilecek durumlara karşı yaptığı değerlendirmeler etkin ve yeterliyse, denetçi süreklilik değerlendirmesini, detaylı prosedürler uygulamadan yapabilir (BDS 570, A7).

Mevzuattan kaynaklanan bir yükümlülük olan, denetçinin riskin erken saptanması komitesine ilişkin işletmeye rapor sunması, işletme yönetimine, dolaylı yoldan bu standart kapsamında sorumluluk yüklemektedir. Bu bağlamda belirlenen kriterleri sağlayan işletme yönetiminin en önemli sorumluluklarından biri, TTK Madde 378’e uyarınca riskin erken saptanması komitesini kurmak ve etkin bir şekilde çalışmasını sağlamaktır. Riskin erken saptanması komitesi kurma yükümlülüğü bulunmayan diğer işletmelerin ise sürekliliğe ilişkin etkin bir risk değerlendirme yapması işletmenin lehine olacaktır.

Bağımsız denetçi tarafından işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi sırasında, olay veya şartlar hakkında bilgilerin verilmesi, yönetimin finansal tabloları hazırlarken işletmenin sürekliliği esasının kullanımının uygun olup olmaması hususları gibi yönetimle kurulacak etkileşimlerde de yönetimin sorumlulukları vardır. İşletme yönetimi, bağımsız denetçinin talep ettiği sürekliliğe ilişkin bilgileri, değerlendirmeleri denetçi ile paylaşmak durumundadır.

İşletmenin sürekliliğinde bir sorun oluşması risk temelli bir durumdur. Bu nedenle işletme tarafından, sürekliliğe ilişkin, etkin bir risk değerlendirme veya risk yönetimi sistemi oluşturabilir. İşletmeye ait etkin bir risk yönetimi sisteminin çıktıları ise bağımsız denetçiye sürekliliğin değerlendirilmesinde önemli derecede yardımcı olacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde yönetim bilim dalında ortaya çıkan İşletme Süreklilik Yönetimi, işletme yönetimi için sürekliliğe ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmakta ve yönetimin İşletme Süreklilik Yönetimi kapsamındaki sorumluluklarını açıklamaktadır. BDS 570 standardı denetçi için sürekliliğin değerlendirilmesinde kılavuz niteliği taşımasına karşın işletme yönetimi için süreklilik hususunda ayrıntılı bilgiler sunmamaktadır. Bunun nedeni Bağımsız Denetim Standartlarının işletmeler için değil bağımsız denetçiler için rehber niteliği taşıyor olmasıdır.

2.4. İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu

Bağımsız denetçinin temel sorumlulukları, denetlenen işletmenin sürekliliğine ilişkin eğer varsa, önemli belirsizlik ve ciddi şüphe oluşturabilecek durumları tespit etmek ve bunları standartlara uygun bir şekilde raporlamaktır. Bu kapsamda, bağımsız denetim süresince yapılan tüm faaliyetler, işletmenin sürekliliği ile ilgili riskli durumların olabileceği ihtimali göz önünde bulundurularak yapılır. Denetçi devamlı olarak sürekliliğe ilişkin olası tehlikelere karşı dikkatli olmak zorundadır. Eğer denetlenen işletme, süreklilik ile ilgili risk değerlendirme çalışmaları yapmış ise denetçi bu çalışmalardan da faydalanabilir. Denetçi ve işletme yönetiminin, süreklilik hususunda bazı etkileşimleri olabilir. Bunlar (Selimoğlu ve Uzay, 2011; 164);

- İşletme yönetiminin, sürekliliğin sağlanmasına yönelik yaptığı planların denetçi tarafından, mesleki şüphecilik ile değerlendirilmesi,
- İşletme yönetimi tarafından sürekliliğin sağlanmasına yönelik planların ve risklere karşı alınan önlemlerin kabul edilir olup olmadığına ilişkin denetçi tarafından kanıt toplanması,
- Denetçinin, işletme yönetiminin sürekliliğe ilişkin gelecekteki tahminleri, planları hakkında yönetimden yazılı açıklama istemesi,
- Denetçinin sürekliliğe ilişkin riskli durumları saptaması halinde, yönetimden bu durum hakkında plan, tahmin veya önlemler almasını istemesidir.

BDS 570 uyarınca, eğer denetçi işletmenin sürekliliğine tehdit oluşturan ve daha önce açıklanan durumlardan biri veya birkaçı ile karşılaşır ise ilave denetim prosedürleri uygulamakla yükümlüdür. Bunlar;

- İşletmenin geleceğe ilişkin nakit akışı, kar ve diğer tahminlerinin yönetimle müzakere ve analiz edilmesi,
- İşletmeye ait son ara dönem finansal tablolarının değerlendirilmesi,
- İşletmenin finansman ile ilgili sıkıntılarının saptanması,
- Dava ve işletmenin aleyhine ortaya atılan iddiaların mevcudiyeti ve bunların sonuçlarının işletmenin sürekliliğine vereceği zararların değerlendirilmesi,
- İlişkili ve üçüncü tarafların işletmeye fon sağlaması amacıyla yapılan sözleşmelerin varlığı ve bu sözleşmelerin devamlılığının değerlendirilmesi ile ilave fon sağlanması hususunda işletmenin imkânlarının değerlendirilmesi,
- Müşteri siparişlerinin karşılanamama durumlarına yönelik işletme planlarının değerlendirilmesi,
- İşletmenin sürekliliğine etki edebilecek bilanço tarihinden sonraki olayların belirlenmesi amacıyla ilave denetim prosedürlerinin uygulanması,
- Borçlanma araçlarının mevcudiyeti ve bu araçların şartlarının ve yeterliliklerinin doğrulanması,
- Düzenleyici kurumların gerçekleştirdikleri işlemlere ilişkin raporlara ulaşılması ve değerlendirilmesi,
- Varlıkların elden çıkarılması hakkında yapılan planların yeterliliklerinin belirlenmesi ve dayanaklarının saptanmasıdır.

Denetçinin, işletmenin sürekliliğini değerlendirmesinde kullanılabileceği en etkili araçlardan biri kendi mesleki yargısıdır. Bağımsız denetim standartları uyarınca ise bağımsız denetçinin sorumluluklarından birisi de mesleki yargısını kullanması gerekliliğidir. Denetçinin mesleki yargısına ilişkin yapılan bazı çalışmalarda, mesleki yargıların doğruluk oranlarının %80 seviyelerine çıktığı görülmektedir (Kida, 1980; Barnes ve Huan, 1993). Denetçilerin mesleki yargılarının doğruluk oranlarına ilişkin yapılan bazı çalışmalar, mesleki yargının etkinliğini kanıtlamakta fakat bazı çalışmalar ise mesleki yargıyı tam olarak etkin görmemektedir.

Louwers (1999) işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde mesleki yargılar kullanılırken, finansal sıkıntı ile sürekliliğe ilişkin önemli belirsizlik durumlarının birbirlerine karıştırılabileceğini saptamıştır. Denetçinin mesleki yargısı her ne kadar olumlu sonuçlar verse de çeşitli analiz ve tahmin metodlarının daha başarılı sonuçlar verdiği birçok çalışma ile kanıtlanmıştır (Vanstraelen, 2003: 233).

2.5. Bağımsız Denetimde Sürekliliğin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde, sürekliliğe ilişkin toplanan kanıtların yorumlanması ve bir sonuca ulaşmada genelde denetçi yargısı kullanılmaktadır. Fakat literatür incelendiğinde son yıllarda, geleneksel denetçi yargısının yerine kullanılabilecek ve tahmin yeteneği güçlü istatistikî modellerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemleri, geleneksel yöntem ve istatistikî yöntemler olarak sınıflandırabiliriz.

2.5.1. Geleneksel Yöntem

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken, geleneksel yöntem, büyük ölçüde mesleki yargı ile ilgilidir. Mesleki yargı kavramı 200 No'lu Bağımsız Denetim Standardında, "Denetimin yürütülmesi sırasında mevcut olan şartlara uygun olarak atılacak adımlara yönelik bilgiye dayalı kararlar alınırken; ilgili mevzuat, BDS'ler, muhasebe standartları ve etik standartlar çerçevesinde, sahip olunan eğitim, bilgi ve deneyimin kullanılmasıdır." şeklinde tanımlanmıştır. Mesleki yargı kavramı, bağımsız denetim sürecinde kilit rol oynamaktadır. Denetçiler denetim sürecinde standartlarda yer almayan birçok durumla karşılaşabilmektedir. Mesleki yargı kavramı ile bu gibi durumlarda denetçilere, tecrübelerine ve bilgilerine dayanarak yorum yapma ve karar verme serbestliği sağlanmıştır.

İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi geleceğin tahminine yönelik bir faaliyettir. Bağımsız Denetim Standartları işletmenin sürekliliğine ilişkin denetçi ve yönetimin sorumlulukları ile sürekliliğe tehdit oluşturabilecek bazı faktörler belirlemiştir. Fakat aynı standartta bu faktörlerin dışında sürekliliğe etki edebilecek başka faktörler ile karşılaşılacağı belirtilmiştir. İşletmenin sürekliliği gibi tahmine ve gelecekteki belirsizliklere yönelik durumlarda, denetçiler uzun yıllar mesleki yargılarından etkin bir şekilde faydalanmışlardır.

Bağımsız denetimde geleneksel yöntemle göre süreklilik değerlendirilirken, iki aşama söz konusudur. Bunlar; sürekliliğe ilişkin finansal verilerin değerlendirilmesi ve sürekliliğe ilişkin finansal olmayan verilerin değerlendirilmesidir. Sürekliliğin finansal açıdan değerlendirilmesinde büyük ölçüde daha önce açıklanmış olan finansal analiz tekniklerinden faydalanılır. Temel finansal oranlar işletmenin faaliyette bulunduğu sektörün ortalamaları ile karşılaştırılır. İşletmenin finansal verilerinin seyri gözden geçirilir. Temel finansal tablolar dışında kalan finansal tablolarda, sürekliliğe ilişkin önemli belirsizlik durumlarına karşı incelenir.

Finansal olmayan veriler genel olarak, finansal tablo dipnotlarından, yönetim kurulu karar defterlerinden, işletmenin avukat ve mali müşavirinden elde edilir. Finansal olmayan veriler

toplanırken çeşitli kanıt toplama tekniklerinden faydalanılabilir. Gözlem, soruşturma ya da dış teyit gibi yöntemler kullanılabilir. Örneğin, işletme yönetiminin, işletmenin sürekliliğine ilişkin tehdit oluşturabilecek bir davanın bulunmadığı iddiası, işletmenin hukuk müşavirinden dış teyit alınarak doğrulanabilir.

Geleneksel yönetime göre süreklilik değerlendirilirken, finansal ve finansal olmayan veriler toplanır ve bir arada değerlendirilir. Değerlendirme sonucu mesleki yargıya göre yapılır ve gerekli hallerde bağımsız denetçi raporuna yansıtılır.

2.5.2. İstatistiki Yöntemler

Bağımsız denetçilerin en önemli görevlerinden birisi yatırımcıyı, yatırım yaptıkları işletmelerin zor duruma düşmeleri olasılığına karşı uyarmaktır. 2000'li yıllarda bağımsız denetçilerin toplumu, işletmelerin zor duruma düşme riski konusunda bilgilendirmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu nedenle bağımsız denetçiler, denetim esnasında, işletmelerin iflaslarını, zor duruma düşme ihtimallerini öngörmede kullanılacak tahmin modelleri kullanmaya başlamışlardır (Lennox, 1999: 758).

İşletmenin sürekliliğine ilişkin riskler veya finansal başarısızlık riski, bağımsız denetçi tarafından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler yapılırken, temel finansal oranlar, işletmenin faaliyet ve finansal verilerinin trendleri, aleyhte açılan davalar ve borç ödemedeki sorunlar dikkate alınmaktadır. Fakat Türkiye'de kullanımı bulunmayan, yabancı literatürde, sürekliliğin ölçülmesinde kullanılan, diskriminant analizi, yapay sinir ağları gibi istatistiki modellerinde başarılı sonuçlar verdiği görülmüştür. Bu yöntemler dışında, son yıllarda işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde ve bağımsız denetimde yapılan risk tahminlerinde yapay zekâ yazılımları kullanılmaya başlanmıştır.

Denetim ve güvence hizmetlerinde, geleceğe ve piyasalara ait belirsizlik durumlarında, işletmelerin karşı karşıya olduğu riskler ve işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi gibi belirsizlik içeren konularda kullanılacak istatistiki karar ve tahmin modelleri geliştirilmiştir. Bu tahmin modelleri hem kalitatif yargıları hem de sayısal analizleri içerdiğinden denetçi için verimli olmaktadır (Baldwin vd., 2006: 82).

Sürekliliğin değerlendirilmesinde ve finansal başarısızlığın tahmininde kullanılan ve etkinlikleri kanıtlanmış bazı yöntemler şunlardır;

Logit Analizi: Doğrusal Olasılık Modeline alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Logit modeller birikimli lojistik dağılım fonksiyonundan türetilir. Kesikli rassal değişkenlerdeki değişmeyi

açıklayan modellerin arasında en çok kullanılan, bağımlı değişkenin iki şıklı olduğu modeldir (Altıntaş ve Duru, 2007: 3).

Probit Analizi: Bağımlı ya da açıklanan değişkeni, sürekli-sürekli, olumlu-olumsuz gibi yanıtlardan oluşan yani 0 ve 1 olarak kodlanabilecek, iki uçlu veya gölge-bağımlı değişkenli olarak adlandırılan modellerdir (https://prezi.com/al_xpwb8mipl/probit-regresyon-analizi/).

Regresyon Analizi: En az iki değişken kullanılarak, en iyi derecede uyuma sahip bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında bulunan ilişkiyi tanımlayan bir analiz türüdür (Bircan, 2004: 186).

Yapay Sinir Ağları (YSA): YSA insan beynine ait olan öğrenme fonksiyonunu gerçekleştirebilen bir bilgisayar sistemidir. YSA sistemi bilinen istatistikî yöntemlerden daha farklı bir hesaplama mantığına sahiptir. Kurulan YSA sistemleri buldukları ortama adapte olabilirler, eksik verilerle çalışabilirler, belirsizlik durumlarında karar verebilirler, hatalara karşı toleranslı olabilirler (Öztemel, 2012). YSA sistemi birçok alanda denenmiş ve başarılı olmuştur.

Diskriminant Analizleri: Grupların arasında fark olmadığı anlamına sahip olan H_0 hipotezinin reddedilmesi durumunda, grupların arasındaki farkın nedenlerinin saptanması için kullanılan modellerdir (Ünsal, 2000: 1).

Finansal başarısızlığın tahmininde diskriminant analizlerinin kullanılmasının öncülerini yaptıkları çalışmalarla Altman (1968) ve Beaver (1966) olmuştur. Fakat en yaygın ve uzun süredir kullanılan model Altman'a ait olan Z-Score modelidir. Altman yaptığı çalışmada 22 adet finansal rasyo belirlemiş ve daha sonradan bunlardan, gelecek dönemlerde başarısızlığı en iyi tahmin edebilecek olan beşi ile modelini oluşturmuştur. Z-Score modeli finansal başarısızlığı, bir yıl öncesinden %95 doğruluk oranıyla tespit edebilmiştir (Terzi, 2011: 4). Altman'ın oluşturduğu bu model, kullanım alanı yaygın olan diskriminant analizlerinin temelini oluşturmaktadır.

2.6. Sürekliliğin Bağımsız Denetimi

Denetim alanındaki gelişmeler yaşanan olumsuz olaylar karşısında kendisini göstermiştir. Yani bu gelişmeler reaktif bir şekilde gerçekleşmiştir. Fakat son yıllarda denetim alanında sorunlar ortaya çıkmadan önlemler almaya yönelik çeşitli proaktif yaklaşımlar uygulanmaktadır. Bu durum denetimden geçmiş firmaların güvenilirliklerini arttırmaktadır, yatırımcıların firmalara bakış açısını olumlu yönde etkilemektedir ve firmalara değer katmaktadır. 2000'li yılların başında denetim standartları mekanik ve esnek olmayan bir yapıya sahiptir. Bu mekanik yapı, bağımsız denetim sürecindeki çeşitliliği ve denetim maliyetlerini azaltmakta, bağımsız denetim firmasının yaptığı denetim sonucu kendisine açılacak davalara karşı kendini savunmasını

kolaylaştırmaktadır. Fakat bu mekanik yapı yetenekli kişilerin denetim sektöründen uzaklaşmalarına ve müşterilerin bağımsız denetimi, firmalara değer katmayan yasal bir yükümlülük olarak görmesine neden olmaktadır (Healy ve Palepu, 2003: 15).

Daha önce yapılan bazı çalışmalarda bağımsız denetçilerin, bağımsız denetim raporlarında, dolayısıyla işletmenin sürekliliği raporları üzerinde olumsuz bilgi vermekten, açıkça fikirlerini bildirmekten kaçındıkları ve bu bilgileri açıklamakta isteksiz oldukları belirlenmiştir. Bunun nedenleri ise genel olarak dava açılması ve müşterinin kaybedilmesi çekincesi olarak belirlenmiştir. Bağımsız denetçilerin bu tip olumsuz eğilimlerinin olduğunu belirleyen çalışmaların, 2000’li yıllarda olduğu gözlemlenmektedir (Lys ve Watts, 1994; Chow ve Rice, 1982; Craswell, 1988; Citron ve Taffler, 1992; Krishnan ve Stephens, 1995; Lennox, 1999).

Büyük işletmelerin beklenmedik biçimde kapanması gibi durumlar ve diğer işletme krizleri, sonrasında yaşanacak olan süreci tetiklemiştir. Daha sonrasında, denetim standartları ve yönetmeliklerinde radikal değişikliklere gidilmiştir. Bağımsız denetimde birçok yenilik gerçekleşmiş ve bağımsız denetimin daha ciddiye alınması sağlanmıştır. Bağımsız denetimdeki bu revize ve geliştirme çabaları haliyle bağımsız denetim sürecindeki, işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde de kendini göstermiştir. Türkiye ve dünyada yapılan süreklilik ile ilgili standartlar aşağıda Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Sürekliliğe İlişkin Yayınlanan Standartlar

Standart No	Yayımlanma Tarihi	Yayımlayan Kuruluş	Standart /Kanun Adı	Kapsamı
<i>ASR No. 90</i>	1962	SEC	“Accounting Series Release”	Raporlama dönemi sonunda işletmenin sürekliliği ile ilgili olaylar
<i>SAP No. 33</i>	1963	AICPA	“Statement on Auditing Procedures”	Raporlama dönemi sonunda işletmenin sürekliliği ile ilgili olaylar
<i>SAS No. 2</i>	1974	AICPA	“Reports on Audited Financial Statements”	İşletmenin sürekliliği ile ilgili dikkat edilecek kriterler ilk olarak bu standartta belirlenmiştir.

Tablo 3: (Devamı)

Standart No	Yayımlanma Tarihi	Yayımlayan Kuruluş	Standart /Kanun Adı	Kapsamı
<i>SAS No. 34</i>	1981	AICPA	“The Auditor’s Consideration When a Question Arises About an Entity’s Continued Existence”	Denetçilere işletmenin sürekliliği ile ilgili geleceğe dönük kanıt toplama yükümlülüğü vermemiş, sadece süreklilik ile ilgili bir durumun farkına varıldığında raporlama yükümlülüğü verilmiştir.
<i>FRR No. 16</i>	1984	SEC	“Financial Reporting Release”	İşletmenin sürekliliğine ilişkin denetçilerin kanıt toplaması gerekliliği belirtilmiştir
<i>SAS No.59</i>	1988	AICPA	“The Auditor’s Consideration of an Entity’s Ability to Continue as a Going Concern”	SAS No. 34’deki eksiklikleri gidermek amacıyla yayınlanmıştır ve denetçiye işletmenin sürekliliğine ilişkin ek sorumluluklar yüklemiştir.
<i>ISA 570</i>	1986-2007	IFAC/IAASB	“Going Concern”	İşletmelerin sürekliliğine ilişkin, denetçinin ve işletmenin sorumluluğuna dair ilke, usul ve esaslar belirlenmiştir.
<i>8. Yönerge</i>	1984-2005	AB	“Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları”	ISA 570 Standardının AB’ye uyarlanmış halidir.
<i>Seri XI No:1 Md.3</i>	1989	SPK	“Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar”	İşletmenin sürekliliği kavramının muhasebenin temel varsayımı olduğu açıklanmıştır.
<i>Seri X No: 22</i>	2006	SPK	“Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” 24. Kısım: İşletmenin Sürekliliği	İşletmelerin sürekliliğine ilişkin, denetçinin ve işletmenin sorumluluğuna dair ilke, usul ve esaslar belirlenmiştir.

Tablo 3: (Devamı)

Standart No	Yayımlanma Tarihi	Yayımlayan Kuruluş	Standart /Kanun Adı	Kapsamı
TTK Tasarısı	2007	TTK	SPK Seri XI/25'e Atıfta bulunmakta	İşletmelerde değerlendirme ilkelerini ikiye ayırmış bunlardan birisini ise işletmenin sürekliliği olarak açıklamıştır.
Seri VIII No:54 Md.1	2009	SPK	"Özel Durumların Kamuya Açıklanmasına İlişkin Esaslar Tebliği"	İşletmelerin sürekliliğini tehdit eden durumların varlığı halinde yatırımcıların çıkarlarını korumak amacıyla, bu durumun finansal tablolarda açıklanması gerekliliği belirtilmiştir.

Kaynak: Tanç, 2010: 74

Yukarıdaki tabloya ek olarak, KGK tarafından yayımlanan, Bağımsız Denetim Standartları (BDS) bulunmaktadır. ISA'nın çevirilerek Türkiye'ye uyarlanmış hali olan Bağımsız Denetim Standartları içerisindeki, bağımsız denetçi tarafından işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi ile ilgili olan standart (BDS 570/ISA 570) Türkiye'de, bağımsız denetimde, işletmelerde süreklilik sorunsalı hakkındaki en güncel standart olma niteliği taşımaktadır.

2000 yılından sonra yaşanan süreçte bağımsız denetim alanında birçok gelişme gerçekleşmiş ve standartların kapsamı genişletilmiştir. Dolayısıyla bağımsız denetçilerin işletmelerin sürekliliğini denetlemedeki sorumlulukları da artmıştır. Fakat BDS'lerde belirtilen ifadeye göre bağımsız denetimin yapısal kısıtlamaları nedeniyle, bağımsız denetçi sürekliliğin değerlendirilmesi sonucunda ancak "makul güvence" verebilir. Bunun nedenleri ise aşağıda sıralanmıştır. Bunlar (<http://www.resmigazete.gov.tr>);

- Bağımsız denetim sürecinde örneklem yöntemlerinin kullanılması,
- İşletme yönetiminin öngörülemez art niyetleri ve iç kontrol sisteminin yapısından kaynaklanan doğal kısıtlamalar,
- Bağımsız denetim kanıtlarının çoğunun yüzde yüz güvence sağlayacak şekilde değil ikna edici güvence sağlayacak nitelikte toplanıyor olması,
- Bağımsız denetçilerin tamamen toplanan veriler ile hareket etmemesi gerektiği durumlarda kendi yargısını kullanıyor olması,
- İlişkili taraflarla yapılan işlemlerin ortaya çıkarılmasındaki güçlüklerdir.

İşletmelerde süreklilik sorunu, bağımsız denetime tabi işletmelerde belki de en yakından denetçileri ilgilendirmektedir. Bağımsız denetçiler denetimin son aşamasında işletmelerin

sürekliliğini değerlendirmek zorundadırlar. BDS 570’de, işletmelerin sürekliliklerine ilişkin önemli belirsizlik oluşturan faktörler belirlenmiştir. Bağımsız denetçiler bu faktörlere göre işletmenin sürekliliğini denetler ve rapor sunar.

İşletmenin sürekliliği ile ilgili olumlu ya da olumsuz belirtiler, risk temelli olduğu için kesinlik içermez. Dolayısıyla denetçilerin işletmelerin sürekliliği ile ilgili yaptığı çalışmadan da işletmenin kesin olarak faaliyetlerini sürdüreceği ya da faaliyetlerinde kesinti olacağı yargısı çıkarılamaz.

İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi sırasında denetçi, işletmenin sürekliliğine etki edecek önemli etkenlerin neler olabileceğini belirlemeye çalışmalıdır. Süreklilik esası, işletmenin varlıkları ve yükümlülükleri açısından değer yaratmada önemli rol oynar. Bu nedenle denetçilerin işletmelerde süreklilik algısı dinamik olmalıdır. Denetim raporu hazırlanırken, işletmenin sürekliliği incelenir ve raporlama dönemi sonuna kadar bu inceleme bitmiş olur. Fakat günümüz firmalarının esnek yapıları, hızlanan ticaret ve işlemler, firmaların karmaşıklığı, denetçilerin süreklilik ile ilgili edindiği bilgilerin kısa zamanda geçerliliğini yitirmesine neden olabilmektedir (Eickemeyer ve Love, 2016: 6).

İşletmenin sürekliliği bağımsız denetçi tarafından değerlendirilirken, bazı aşamalar bulunmaktadır. Bu aşamalar planlama, kanıt toplama ve raporlama olarak sınıflandırılabilir. Fakat denetimin tamamlanma aşamasında yapılan işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi, sürekliliğe ilişkin yapılan tek seferlik bir çalışma değildir. Bağımsız denetim standartları, işletmenin sürekliliğini koruyabilme yeteneğinin, denetimin en başından itibaren, göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Buna göre, denetçi tarafından, denetim süresince yapılan tüm faaliyetlerde, işletmenin sürekliliğine ilişkin bulgulara dikkat edilmelidir. İşletmenin sürekliliğine ilişkin planlama, gerçekleştirilecek prosedürler, raporlama şekli ve çalışma kâğıtlarına ilişkin bilgiler aşağıda Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Sürekliliğin Değerlendirilmesine İlişkin Denetim Planı

Sürekliliğin Değerlendirilmesine İlişkin Denetim Planı	
1. Aşama	<p>Sorumlu ortak baş denetçi sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin denetim planını hazırlar. Bu denetim planında, asgari olarak belirlenmesi gereken bazı hususlar vardır ve işletmenin sürekliliğine ilişkin yapılması gerekenler açıklanmaktadır. Bunlar;</p> <ul style="list-style-type: none">• Denetim ekibinde kimlerin yer alacağı, hangi tarihlerde kimlerin görev alacağı,• Sürekliliğin ne zaman değerlendirileceği ve yapılacak çalışma için ne kadar sürenin yeterli olacağı,• Finansal tabloların tarihi, denetim planını hazırlayan kişi veya kişilerin ismi,• Sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin, denetçiye bilgi sağlayabilecek, diğer bilgi veya belgelerin çalışma kâğıtlarına eklenmesidir.

Sürekliğin değerlendirilmesine ilişkin denetim planı, genel denetim planı oluşturulurken hazırlanır. Genelde sorumlu denetçi bu planı hazırlamaktadır. Sürekliğin değerlendirilmesine ilişkin planın kapsamı, işletmenin büyüklüğüne, niteliğine, karşı karşıya olduğu risklere göre değişebilir. Bu planda, sorumlu denetçi sürekliliğe ilişkin değerlendirmeyi yürütecek ve bu süreçten sorumlu olacak denetçiyi veya denetçileri belirler. Sürekliğin değerlendirilmesi denetimin tamamlanması aşamasında yapılmaktadır. Belirlenen tarih aralığında ise sorumlu denetçinin hazırlığı genel plana göre değerlendirme sürecinden sorumlu denetçi bu süreci yürütür ve kanıt toplama aşamasına geçer.

Tablo 5: Sürekliğin Değerlendirilmesine İlişkin Kanıt Toplama

Sürekliğin Değerlendirilmesine İlişkin Kanıt Toplama	
2. Aşama	<p>Bu aşamada sürekliliğin değerlendirilmesi hususunda görevlendirilen denetçiler, sürekliliğe ilişkin riskleri değerlendirir. Sürekliliğe ilişkin toplanan kanıtlar işletmenin sürekliliği hususunda önemli belirsizlikleri işaret ediyorsa, ilave denetim prosedürleri uygulanır. Denetçinin işletmenin sürekliliğine ilişkin dikkat edeceği hususlar şunlardır;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sürekliliğe ilişkin tehdit oluşturabilecek, finansal, işletme faaliyetleriyle ilgili ve diğer koşullar ile ilgili risklerin değerlendirilmesi. • İşletme yönetiminin sürekliliğe ilişkin yaptığı çalışmalar, • Denetim planı yapılırken ve denetim sürecinde işletmenin sürekliliği ile ilgili sorunların varlığının belirlenmesi ve bir sorun halinde, denetim planının bu soruna göre yeniden revize edilip edilmeyeceğinin belirlenmesi, • İşletmenin sürekliliği varsayımının geçerliliğini koruyup korumadığının belirlenmesi, • Finansal tablolarda bulunan açıklamaların yeterliliğinin değerlendirilmesi, • İşletmenin sürekliliğinin dış kaynaklara ve ortaklara bağlı olduğu durumlarda, bu kaynak veya ortakların gerekli desteği sağlama güçlerinin değerlendirilmesidir. <p>Bu değerlendirmeler sonucunda denetçi, işletmenin sürekliliğine önemli derecede etki edecek bulgulara ulaşırsa, bağımsız denetim standartlarında açıklanan ilave denetim prosedürlerini uygulamakla sorumludur.</p>

Sürekliğin değerlendirmesine ilişkin hazırlanan planda, bu değerlendirmeden sorumlu olan denetçi veya denetçiler, bağımsız denetim standartlarında belirlenen sürekliliğe ilişkin faktörlere göre kanıtlar toplar. Bu kanıtlar toplanırken, daha önce açıklanmış olan, çeşitli kanıt toplama teknikleri vasıtasıyla finansal ve finansal olmayan veriler elde edilmeye çalışılır. Daha sonra bu veriler hususunda denetim ekibiyle müzakere yapılır. Gerekli hallerde işletme yönetimine bildirimlerde bulunulur. Son olarak elde edilen veriler ile mesleki yargıya göre bir sonuca ulaşılır. Ulaşılan sonuca göre denetçi raporunda revizeye gidilebilir.

2.7.Sürekliliğe İlişkin Denetçinin Vardığı Sonuçlar ve Bu Sonuçların Bağımsız Denetim Raporuna Etkisi

Denetlenen firmanın finansal tablolarını hazırlarken işletmenin sürekliliği esasına uyduğuna ve işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik yaratabilecek olayların tespitine yönelik yeterli ve uygun denetim kanıt topladıktan sonra denetçi bir sonuca ulaşmak durumundadır. Bağımsız Denetim Standartlarına göre bu noktada iki durum söz konusudur. Bunlar;

- İşletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olduğu fakat önemli belirsizliklerin bulunması durumu,
- İşletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olmadığı durumdur.

İşletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olduğu fakat önemli belirsizliklerin bulunması durumunda denetçi bu belirsizliklere ilişkin finansal tablolarda yeterli açıklama yapıp yapılmadığını değerlendirir. İşletmenin sürekliliğine ilişkin bazı açıklamalar finansal tablolarda gösterilebilir. Bunlar (BDS 570, A24);

- Sürekliliği zedeleyen temel olay ve şartlar,
- İşletmenin yükümlülüklerini yerine getirebilme gücüyle ilgili olay ve şartların yönetim tarafından yapılan değerlendirmesi,
- Yönetimin bu olay veya şartları azaltmak için yaptığı planlar,
- Yönetimin sürekliliğe ilişkin kendi içinde yaptığı muhakemelerdir.

BDS 570 uyarınca yukarıdaki açıklamalar yapılmış olsa dahi, denetçi gerçeğe uygun sunum çerçevesinde, bu açıklamaların gerçekliğini değerlendirmekle yükümlüdür.

İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi sonucunda, sürekliliğe ilişkin bir risk saptanmazsa, bunun bağımsız denetim raporunda bir etkisi söz konusu değildir. Fakat işletmenin sürekliliğine ilişkin belirsizlik durumu belirlenmişse, bağımsız denetim raporu bu belirsizlikten üç farklı şekilde etkilenir.

Birinci Durum: İşletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olduğu fakat önemli belirsizliklerin bulunması ve bu belirsizliklerin yönetim tarafından dipnotlarda gerçeğe uygun ve yeterli bir biçimde açıklanması halinde, denetçi denetim raporunda “Dikkat Çekilen Hususlar” başlığı ve “İşletmenin sürekliliğiyle İlgili Önemli Belirsizlik” alt başlığını açmakla yükümlüdür. Sürekliliğe ilişkin önemli belirsizlikler denetim raporunda bu başlık altında açıklanmak suretiyle olumlu görüş bildirilir (BDS 570, A20). Bu duruma örnek denetim raporu Ek 1’de verilmiştir.

İkinci Durum: Sürekliliğe ilişkin önemli belirsizlik bulunması ve yönetimin finansal tablo dipnotlarında bu belirsiz durumlar hakkında yeterli açıklama yapmadığı durumda ise denetçi

sınırlı olumlu görüş bildirecektir. Görüşün dayanağı bölümünde ise sürekliliğe ilişkin sorunların mevcudiyetini ve bu sorunların finansal tablolarda yeterince açıklanmadığını belirtir ve bu sorunu işletme yönetimiyle müzakere eder (BDS 570, A21). Bu duruma örnek denetim raporu Ek 2’de verilmiştir.

Üçüncü Durum: İşletmenin sürekliliğine ilişkin birden fazla önemli belirsizlik olması durumunda ise bağımsız denetçi olumsuz görüş verebilir veya görüş bildirmekten kaçınabilir (BDS 570, A23). Bu duruma örnek denetim raporu Ek 1’de verilmiştir.

Denetçi sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı topladıktan sonra işletmenin sürekliliği varsayımının geçerliliğini kaybettiğini tespit edebilir. Böyle bir durumda denetçi olumsuz görüş bildirecektir. İşletme yönetimi ya da denetçi işletmenin sürekliliği varsayımının geçerli olmadığı kanaatine varmışsa, finansal tablolar farklı esaslara göre hazırlanacaktır. Bu durumda genelde tasfiye esası geçerlilik kazanır ve tasfiye halinde varlıklar ve yükümlülükler “Net Gerçekleşebilir Değer” üzerinden değerlendirilir (Tanç, 2010: 122).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAĞIMSIZ DENETİMDE İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİMESİNE YÖNELİK BİR MODEL UYARLAMASI: ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

3.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Süreklilik değerlendirilirken geleneksel finansal analiz yöntemleri sonucu elde edilen verilerin yorumu büyük ölçüde yargısaldır. Fakat istatistikî bir analiz yöntemi daha kesin sonuçlar ortaya koyar. Bu nedenle sürekliliğin değerlendirilmesinde, istatistikî analiz yöntemleri kullanılarak, yargı kullanımının azaltılmasının, denetçi görüşünün güvenilirliğini arttıracakı düşünülmektedir. Çalışma için yapılan ön araştırma sonucunda ise Türkiye’de, bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinde istatistikî modellerin pek kullanılmadığı görülmektedir.

Sürekliliğin değerlendirilmesinde, mesleki yargının sakıncaları dışında diğer sorun teşkil edebilecek hususlar, bağımsız denetimin zaman ve maliyet kısıtı olarak sıralanabilir. Zaman kısıtı, bağımsız denetimin belirli bir süre içerisinde yapılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Maliyet kısıtı ise yapılan bağımsız denetimin ücretinin, önceden sözleşmede belirtilen bir ücret ile sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bağımsız denetçi, denetimi yaparken, zamanı ve kaynakları en etkin şekilde kullanmak durumundadır. Bu noktaya kadar bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinde sorun oluşturabilecek üç faktör açıklanmıştır. Bunlar; denetçinin yargısal kararlarının sakıncası, bağımsız denetimin zaman kısıtı ve maliyet kısıtıdır.

Çalışmanın amacı sürekliliğin değerlendirilmesinde, denetim firmaları tarafından kullanılmayan, bu üç sorunun çözümüne yönelik bir istatistikî model uyarlaması sunmaktır. Kullanılan diskriminant modeli sayesinde bağımsız denetçi, mesleki yargısını daha az kullanacak, denetimde zaman ve maliyet tasarrufu sağlanacaktır. Kullanılan diskriminant modeli ile firmaların sürekliliğe ilişkin sorunlarının, ortaya çıkmadan önce tahmin edilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın, bağımsız denetçiye yardımcı olacak bir kılavuz niteliğinde hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle sürekliliğin değerlendirilmesine yönelik bir model kurulmamış, literatürden seçilmiştir. Bunun nedeni; bağımsız denetim süreci içinde, yeni bir model kurmanın fazladan zaman ve maliyet gerektirmesidir. Çalışma, bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin

değerlendirilmesinde, diskriminant modelinin ve benzeri istatistiki yöntemlerin nasıl kullanılacağını ve faydalarını uygulamalı bir şekilde göstermesi nedeniyle, bağımsız denetim açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayabilecek bu tip analiz ve tahmin modellerinin kullanımının yaygınlığı açısından yapılan bu çalışma önem arz etmektedir.

3.2. Literatür Taraması

Bağımsız denetçilerin finansal verilerden yola çıkarak işletmenin sürekliliğini değerlendirmesi yaygın bir yöntemdir. Bu noktada yönetim biliminde işletmelerin finansal başarısızlıklarını ve geleceğe yönelik riskleri tespit etmede kullanılan, risk indeksi modelleri, diskriminant analizleri, koşullu olasılık modelleri, yapay zekâ modelleri gibi, finansal analiz teknikleri bulunmaktadır. Yönetim biliminde kullanılan bu tekniklerden sadece finansal analiz teknikleri bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Daha öncede belirtildiği üzere, çalışma için yapılan ön araştırma sonucunda diğer istatistiki yöntemlerin, Türkiye’de bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinde pek kullanılmadığı görülmektedir.

İşletmelerde süreklilik sorunu, çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere birçok nedenden dolayı ortaya çıkabilmektedir. 2000’li yılların başlarında, olumlu denetim raporu almasına rağmen iflas etmiş, kapanmış birçok şirket örneği mevcuttur (Enron, Xerox, WorldCom, İmar Bankası). Yapılan incelemelerde bu raporlardaki ortak noktanın, raporlarda işletmenin sürekliliğine ilişkin herhangi bir değerlendirmenin yapılmamış olmasıdır. Bu sorun 2000’li yıllarda yönetim bilim dalında işletmenin geleceğini tahmin etmeye yönelik birçok akademik çalışmanın yapılmasına sebep olmuştur (Raghunandan ve Subramanyam, 2003: 1). 2000’li yıllarda yaşanan bu olaylar, bağımsız denetim raporlarına olan güveni sarsmış, denetim alanında birçok düzenlemenin yapılmasına neden olmuştur. Bu yıllarda genel kabul görmüş denetim standartlarının yerine uluslararası denetim standartları oluşturulmuş ve birçok ülke bu standartları kabul etmiştir. Daha sonra çeşitli yasa ve düzenlemelerle bağımsız denetim raporlarının güvenilirliklerinin artırılması amaçlanmıştır.

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde genelde finansal analiz teknikleri kullanılmaktadır. Yabancı literatürde bu finansal analiz teknikleri yerine çeşitli istatistiki yöntemler kullanılabilirliği, bu yöntemlerin zaman ve maliyet açısında avantaj sağlayabileceği sonucuna varan birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Sürekliliğin Değerlendirilmesinde Kullanılan Modellere İlişkin Yapılmış Çalışmalar

Yazar	Modelin Amacı	Model Türü	Modelin Doğruluk oranı
McKee (1976)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Çoklu Diskriminant Analizi (7 faktörlü) 	Başarısızlığın iki yıl öncesindeki yılda %87'e varan doğru tahmin oranı
Kida (1980)	Süreklilik Değerlendirmesi	<ul style="list-style-type: none"> Çoklu Diskriminant analizi ve denetçi yargısı 	Diskriminant analizi problemlili firmalarda %85 doğruluğa kadar ulaşmış ayrıca belirlenen beş adet denetçi yargısının doğruluk oranı %83 olarak belirlenmiştir
Mutchler (1985)	Süreklilik Değerlendirmesi	<ul style="list-style-type: none"> Çoklu Diskriminant Analizi (9 faktörlü) 	%80,2 ile %83 arasında doğruluk oranı.
Haris (1989)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Geri Dönüştü Sıralama Algoritması (13 faktörlü) Çoklu Diskriminant Analizi Logit Analizi 	Çalışma sonucunda bu üç modelin %72 ila %92 arasında doğruluk oranına sahip olduğu belirlenmiştir.
Barnes ve Huan (1993)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Çoklu diskriminant analizi Denetçi Yargısı 	Diskriminant analizi, sürekliliğini koruyan işletmeleri %68, koruyamayan işletmeleri ise %94 doğruluk oranıyla tahmin etmiştir. Denetçinin yargısı ise %78.8 doğruluk oranına sahiptir.
Cormier, Magnan ve Morard (1995)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Logit Analizi (16 faktörlü) Doğrusal Diskriminant Analizi (16 Faktörlü) 	Sürekliliğini koruyan ve koruyamayan işletmelerin daha önceden tahmininde %76.1 ila %81.9 arasında doğruluk oranına ulaşmıştır.
Lenard, Alam, Booth ve Madey (2001)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Hybrid sistem Çoklu Diskriminant Analizi (11 Faktörlü) 	%76.9 ile %100 arasında doğruluğa ulaşmıştır.
Martens vd. (2008)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Veri Madenciliği 	%67,2 ile %97,2 arasında doğruluk oranına ulaşmıştır.
Kim (2008)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> Destekçi Vektör Makinesi Yapay Sinir Ağları Lojistik Regresyon Analizi Çok Diskriminant Analizi 	Tüm modellerde %80 ve üzeri doğru sınıflandırma sağlanmıştır.

Tablo 6: (Devamı)

Yazar	Modelin Amacı	Model Türü	Modelin Doğruluk oranı
Ooghe vd. (2009)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Basit Sezgisel Model	Kullanılan modelin diğer istatistikî modeller ile kıyaslaması yapılmış ve seçilen modelin tahmin gücünün yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Young ve Wang (2010)	Sürekliliğe İlişkin Risklerin Sınıflandırılması	-	Avustralya'daki firmalar üzerinde yapılan çalışmada sürekliliğe ilişkin riskler 5 seviyede sınıflandırılmıştır.
Gorgani vd. (2010)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Destekçi Vektör Data Tanımlayıcı Model	-
Chen vd. (2011)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Genetik Algoritma Modeli	-
Salehi ve Fard (2011)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Parçacık Sürü Optimizasyonu Algoritması (PSO)Veri Madenciliği	99.92% ile 99.28% arasında doğru sınıflandırma oranına erişilmiştir.
Moradi vd. (2012)	Sürekliliğin değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Bulanık C-Ortalama Kümeleme Algoritması	%77.74 ile %96.67 arasında doğruluk oranı sağlanmıştır.
Salehi ve Fard (2013)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Veri MadenciliğiRegresyon Ağacı (CART)	%98.62 ile %99.92 arasında doğruluk oranı elde edilmiştir.
Yeh vd. (2014)	Sürekliliğin Değerlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Hybrid Random Forests yöntemi<ul style="list-style-type: none">Rough Set Teorisi	%90 ile %99 arasında doğruluk oranına ulaşılmıştır.

Türkiye’de bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışmalar son derece azdır. Almalı (2009) yüksek lisans tezinde işletmelerin sürekliliği kavramının bağımsız denetimdeki önemini teorik açıdan ele almıştır. Özellikle bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde kullanılabilecek bir model sunan Tanç (2010) doktora tezinde oluşturduğu lojistik regresyon analizi ve yapay sinir ağları modelleri ile %92 doğruluk oranına ulaşmıştır. Bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesine yönelik bir diğer çalışma ise Adiloğlu ve Vuran’a (2011) aittir. Adiloğlu ve Vuran (2011) kurdukları

lojistik regresyon analizi modelinde 1998-2006 yıllarında Borsa İstanbul'a kayıtlı üretim işletmelerinin sürekliliğinin tahmininde %47,1 ile %92,9 arasında bir doğruluk oranına ulaşmışlardır. Tepegöz ve Türedi (2015) çalışmalarında, işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde denetçinin sorumluluğunu ele almıştır. Terzi vd. (2016b) bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi için kurdukları genetik algoritma modeli ile %73 doğru sınıflandırma oranına ulaşmıştır. Keskin (2016) çalışmasında işletmelerin sürekliliğinin sağlanmasında risk yönetimi ve risk odaklı denetimin önemini yine teorik açıdan değerlendirmiştir. Yaşar (2017) yaptığı çalışma sonucunda, önceki denetçi görüşü ve denetim raporundaki gecikmenin, denetçinin işletmenin sürekliliğine ilişkin olumlu ya da olumsuz görüş vermesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan çalışmalarda, geleceğin tahminine yönelik lojistik regresyon ve yapay sinir ağları gibi modeller kullanılmıştır. Türkiye'deki ve diğer ülkelerin literatüründeki mevcut çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda, sürekliliğin değerlendirilmesinde geleceğe yönelik tahmin yapmada kullanılabilecek bir başka yöntem de diskriminant analizi olarak gözlemlenmiştir.

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmalarda, sürekliliğin ya da finansal başarısızlığın tahmininde yeni modeller kurulduğu görülmektedir. Bağımsız denetçinin ise denetim sırasında sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin yeni bir model kurması rasyonel olmayacaktır. Bu bağlamda çalışmanın özgünlüğü, literatürden seçilen bir diskriminant analizinin sürekliliğin değerlendirilmesi hususunda bağımsız denetime uyarlanması ve sonuçlarının uygulamalı bir şekilde gösterilmesi ile sağlanmaktadır.

3.3. Çalışmanın Kapsamı ve Kısıtları

Çalışmanın kapsamı, sürekliliğin değerlendirilmesinde diskriminant analizinin uyarlanmasıyla sınırlıdır. Bu uyarlama, yalnızca sürekliliğin finansal açıdan değerlendirilmesine yönelik yapılmıştır.

Çalışmada ilk etapta, diskriminant modelinin doğru tahmin gücünün yeniden değerlendirilmesi için belirli kriterlere göre hisseleri borsada işlem gören 70 işletme seçilmiştir. İşletme başarısızlıklarını değerlendiren çalışmalara bakıldığında, seçilen işletme sayılarının değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir. Sayılır (2010) doktora tezinde 9 bankanın finansal başarısızlığını geleceğe yönelik değerlendirmiştir. Özdemir (2011) doktora tezinde 37 başarısız firma 99 başarılı firmayı örneklem olarak seçmiştir. Torun (2007) Doktora tezinde 45 başarılı 45 başarısız firma üzerinde bir uygulama gerçekleştirmiştir. Çelik (2010) yaptığı çalışmada 36 bankayı araştırmasına dâhil etmiştir. Bu çalışmada ise diskriminant modelinin yeniden test

edilmesi için 70 firma seçilmiş olup, belirtilen çalışmalardaki örneklem rakamlarına göre bu sayı yeterli görülmüştür.

Diskriminant modeli ile sürekliliğin tahmininde kullanılan finansal veriler, sorun yaşanan yıldan bir önceki karlı dönemden elde edilmiştir (Kardan zarara geçilen dönem). İflas eden firmaların ise iflas ettikleri yıldaki verileri alınmıştır. Öz sermayenin 2/3 oranda azalma durumu genelde bir anda ortaya çıkmamakta, Öz sermaye yıllar itibariyle azalmaktadır. Bu nedenle firmaların, öz sermayesinin toplamda 2/3'ünü kaybetmeden bir önceki yıldaki finansal tablo verileri bu çalışmada kullanılmıştır. Bu sayede kullanılan modelin, işletmenin sürekliliğine ilişkin tehlike durumunu bir yıl önceden tahmin etme gücü test edilmiştir.

Çalışmada belirlenen kriterler finansal başarısızlıkla ilişkilendirilebileceği gibi bu kriterler aynı zamanda işletmenin sürekliliğine ilişkin riskli durumlardır. Bu nedenle çalışmada başarısız firma ile riskli firma, başarılı firma ile risksiz firma aynı anlamda kullanılmıştır.

3.4. Çalışmanın Güvenilirliği ve Geçerliliği

Yapılan bu çalışma kapsamında uyarlanan diskriminant modeli literatürden seçilmiş olup daha önce güvenilirliği Torun (2007) tarafından test edilmiş ve başarılı sonuçlar vermiştir. Daha sonra seçilen model çalışmamızda 70 işletme üzerinde yeniden test edilmiş ve modelin güvenilir sonuçlar (%77-80 doğru tahmin yüzdesi) verdiği görülmüştür. Diskriminant analizlerinde güvenilirlik, ayırım gücü ile ölçülmektedir. Genelde 0.40'ın üzerinde özdeğere sahip modellerin ayırım gücü mükemmel olarak nitelendirilmektedir (Atan, 2002'den Aktaran: Torun, 2007: 92). Bu çalışmada kullanılan modelin özdeğeri ise 0.873 bulunmuştur. Bunun anlamı, diskriminant modelinin sınıflandırdığı işletmelerin farklı bir sınıftan olma olasılığının düşük olacağıdır.

Seçilen diskriminant modelinin ayırıştırma kriterleri, işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine yönelik olan bağımsız denetim standardında (BDS 570) açıklanan, işletmenin sürekliliğine tehdit oluşturabilmesi muhtemel kriterler ile örtüşmektedir. Bu durum, seçilen modelin bağımsız denetime uyarlanmasında ortaya çıkabilecek sorunları ortadan kaldırmaktadır.

Çalışmada yapılan geleneksel süreklilik değerlendirme aşaması, her ne kadar finansal oranları ve trend analizlerini içerse de, sonucunun yorumlanmasının mesleki yargı gerektirmesi nedeniyle büyük ölçüde nitel bir değerlendirmedir. Nitel çalışmalarda güvenilirlik ve geçerlilik ise araştırma verileri ve yorumlarının, gerçek hayattaki grupların, kayıtların ve kurumların gerçekleri ile örtüşme derecesine bağlıdır (Şencan, 2005: 500). Bu bağlamda geleneksel yönteme göre ÇAYKUR Çay İşletmeleri'nin sürekliliğinin değerlendirilmesi tamamen "bağımsız denetim standartları" ile uyumlu şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu değerlendirme işletmenin üst düzey bir

yöneticisi ile görüşülerek yapılmış olup yapılan değerlendirme ve analiz sonuçları ile bunların yorumları, tecrübeli bir bağımsız denetçi tarafından onaylanmıştır. Meslekte faaliyet gösteren bir bağımsız denetçinin görüşünden yararlanılması ve değerlendirmenin bağımsız denetim standartlarına uygun olarak yapılması, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Geleneksel yönteme göre oluşturulan denetçi yargısı ile uyarlanan diskriminant modelinin sonuçlarının paralel olması ise çalışmanın güvenilirliğine ilişkin bir diğer olumlu göstergedir.

3.5. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın amacına ulaşmak için ilk aşamada, bağımsız denetim firmalarının sürekliliği değerlendirirken, mevcut istatistiki yöntemleri kullanıp kullanmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de 2017 Nisan ayı itibarıyla Kamu Aydınlatma Platformu’ndaki (KAP) verilere göre KAYİK’leri¹ denetlemeye yetkili 92 bağımsız denetim firması faaliyet göstermektedir. KAYİK’leri denetlemeye yetkili firmaların tercih edilmesinin nedeni, bu firmaların kalite kontrol standartları ve kurumsal yönetim ilkeleri açısından daha kurumsal bir yapıya sahip olmalarıdır. Bu 92 firmanın 50’sine ulaşılabilmiş ve bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesi hususunda net bilgiler sağlanabilmiştir. Bu 50 firmanın denetçilerine firmalarında, işletmenin sürekliliği ile ilgili ne gibi çalışmalar yapıldığına ve ne gibi modeller veya analizler kullanıldığına ilişkin sorular sorulmuştur. Görüşülen bağımsız denetim firmaları Ek 4’de verilmiştir.

Ulaşılan her bir bağımsız denetim firmasından bir denetçi ile görüşülmüş ve denetçilere telefon vasıtasıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda soruşturma tekniği kullanılmış olup bağımsız denetimdeki mesleki yoğunluk nedeniyle firmaların tamamına ulaşılamamıştır. Görüşülen denetçilerden alınan bilgilere göre bağımsız denetim firmalarının işletmenin sürekliliğine ilişkin herhangi bir istatistiki tahmin modeli kullanmadığı belirlenmiştir. Bu denetçilerden 10’unun denetçi yardımcısı statüsünde olduğunu belirtmek gerekir. Denetçi yardımcıları da çalıştıkları firma kapsamında, böyle bir yöntemden haberdar olmadıklarını belirtmiştir. Soruşturma sonucuna göre mevcut durumda süreklilik, genel olarak BDS 570’de belirtilen, bazı finansal veriler ve bu verilerin tutarlılığı, aleyhte açılmış davalar, karlılık durumu, temel finansal oranlardaki olumsuzluk kriterlerine göre değerlendirilmektedir.

Dünya çapında faaliyet gösteren en büyük dört denetim firması olan Price Waterhouse Coopers (PwC), KPMG, Deloitte ve Ernst&Young firmalarında çalışan denetçilerden alınan bilgilere göre bu denetim firmalarının da, Türkiye’de işletmenin sürekliliğini değerlendirirken, bu

¹ Bkz. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK), Bağımsız Denetim Yönetmeliği.

çalışmada kullanılan diskriminant analizi veya benzeri bir istatistiki tahmin modeli kullanmadıkları belirlenmiştir.

Yabancı literatürde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde kullanılan finansal ve finansal olmayan birçok tahmin modeli bulunmaktadır. Bu modellerin Türkiye’de bağımsız denetimde kullanılmaması nedeniyle, hazırlanan bu çalışmada bir model uyarlaması ve uygulama yapılmıştır. Bu amaçla ikinci aşama olarak bağımsız denetçi bakış açısıyla literatürden bir finansal başarısızlık tahmin modeli seçilmiş ve bu modelin doğru tahmin etme gücünü sınamak için hisseleri borsada işlem gören 35 başarılı ve 35 başarısız firma üzerinde bir test yapılmıştır. Bu modelin seçilmesinin nedeni, modelin sürekliliğinin değerlendirilmesinde, bağımsız denetçiye kolaylık sağlayacağını düşünülmesidir.

Üçüncü aşamada modelin uygulamalı sonuçlarının gösterilmesi amacıyla ÇAYKUR Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğünden izin alınarak, bu işletme üzerinde uygulama yapılmıştır. ÇAYKUR’un seçilmiş olmasının nedeni, ulaşım kolaylığı ve işletmenin finansal verilerine erişim kolaylığıdır. İşletme üzerinde hem geleneksel yöntem hem de diskriminant modeli uygulaması gerçekleştirilmiş ve bu yöntemlerin sonuçları karşılaştırılmıştır.

Çalışmada Torun’un (2007) doktora tezinde kurduğu diskriminant modeli kullanılmıştır. Bu modelin kullanılmasının nedeni, kurulan modelin bağımsız denetimde sürekliliğinin değerlendirilmesinde, fazladan zaman ve maliyet gerektirmeden kullanılabileceğinin düşünülmesidir. Torun (2007) çalışmasında finansal başarısızlığa ilişkin bazı kriterler belirleyerek, kriterler daha ortaya çıkmadan, bir ve daha fazla yıl öncesinden tahmin edebilen, diskriminant, lojistik regresyon ve yapay sinir ağları modellerinin tahmin güçlerinin kıyaslamasını yapmıştır. Çalışmanın sonucunda başarısızlığı bir yıl önceden, diskriminant modeli %81.1, lojistik regresyon modeli %81.1, yapay sinir ağları ise %96.7 oranla doğru tahmin etmiştir.

Firmaların üst üste zarar etmesi bağımsız denetim standartları açısından sürekliliğe ilişkin önemli tehlike göstergelerinden biridir. Bu nedenle firmaların üst üste iki ya da daha fazla yıl zarar etme kriteri, firmaları sınıflandırırken ayırıcı özellik olarak kullanılmıştır. Sermayenin büyük bölümünün kaybedilme durumu, Türk Ticaret Kanunu’nda işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli bir risk olarak açıklanmıştır. İflas ise doğrudan finansal başarısızlık olarak nitelendirilebilir ve işletmenin sürekliliğinin son bulması anlamına gelir. Bu kriterlere finansal başarısızlık literatüründe sıkça rastlanmaktadır (Akkaya vd., t.y: Kaygın vd., 2016: Yakut ve Elmas, 2013: Xu ve Yu, 2009:). Yukarıdaki kriterleri sağlayan işletmeler başarısız, faaliyetlerini sorunsuz ve karlı bir biçimde sürdüren işletmeler ise başarılı olarak sınıflandırılmıştır. Sürekliliğe ilişkin risk belirtileri;

- Üst üste iki veya daha fazla yıl zarar etmiş olmak,
- Öz sermayesinin 2/3'ünü kaybetmiş olmak,
- İflas etmiş olmaktır.

Bu kriterlerin seçilmesinin temel nedeni, Torun'un (2007) çalışmasındaki diskriminant modelini de bu kriterler üzerine kurmasıdır. Torun (2007) 26 adet finansal rasyodan, tahmin edilmesi istenen başarısızlık tiplerini en iyi açıklayabilecek 4 tanesini istatistiki yöntemler ile belirlemiş ve bu dört rasyo ile bir diskriminant modeli kurmuştur. Modelin oluşturulma mantığı Altman'ın (1968) modeli ile benzerlik göstermektedir. Bu model 90 firmanın karakteristikleri belirlenerek kurulmuş olup 30 firma üzerinde denenmiştir. Model şu şekildedir;

$$Z_i = -0,176 - 0,672X_2 + 1,563X_{10} + 0,002X_{12} - 9,262X_{24}$$

Burada;

Z_i; Diskriminant Skoru,

X₂; Asit-Test Oranı: İşletmenin likiditesinin değerlendirilmesinde kullanılan bir orandır ((Dönen Varlıklar – Stoklar)/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar).

X₁₀; Duran Varlıkların Öz sermayeye Oranı: Duran varlıkların ne kadarının öz sermaye ile finanse edildiğini ifade eder (Duran varlıklar/Öz Sermaye)

X₁₂; Nakit ve Nakit Benzerleri Devir Hızı: Net satışlar ile mevcut nakit ve nakit benzerleri miktarının yıl içinde kaç kez yeniden elde edilebileceğini gösteren orandır (Net Satışlar/Nakit ve Nakit Benzerleri) (<http://www.accountingtools.com/questions-and-answers/cash-turnover-ratio.html>).

X₂₄; Net Kar Marjı: İşletmenin satışları üzerinden hangi oranda kar elde ettiğini gösteren orandır (Dönem Net Karı/Net Satışlar).

Formüldeki katsayılar her bir değişkenin model içerisindeki ağırlığını göstermektedir.

Başarısız firmalara bu model uygulanırken, uygulanan yılda, sürekliliğe ilişkin herhangi bir tehlike bulunmamaktadır. Bunun anlamı, modelin uygulandığı yıl, işletme kar elde etmektedir, özsermayesini büyük ölçüde yitirmemiş ve iflas etmemiştir. Bu sayede, işletmenin sürekliliğine ilişkin herhangi bir belirsizlik durumu yokken, modelin bir sonraki yıl için tahmin gücü test edilmiştir.

Yukarıda sıralanan finansal oranlar yardımıyla hesaplanan değerler modelde yerine konularak her bir firma için Z değeri hesaplanır. Bu modele göre Z değeri 0'dan küçük işletmeler başarılı, 0'dan büyük işletmeler ise başarısız olarak değerlendirilir. Modelin sonuçları ile başarı ve

başarısızlık kriterlerine uyan işletmeler karşılaştırılarak modelin doğru tahmin etme yüzdesi bulunmuştur.

3.6. Modelin Uygulanması

3.6.1. Diskriminant Modelinin test edilmesi

Çalışma kapsamında belirlenen, sürekliliğe ilişkin risk oluşturabilecek üç ayırıcı faktöre göre, 35 başarılı firma, 35 başarısız firma olarak ayırım yapılmıştır. Daha sonra bu firmalara ait finansal tablolardan elde edilen verilerle diskriminant modelinde bulunan finansal oranlar EXCEL ile hesaplanmıştır. Tabloda bu oranlar kısaltılmış adıyla verilmiştir. Bu bağlamda tabloda bulunan, A-T Oranı, asit test oranını, D. Varlık Öz S. Oranı, duran varlıkların öz sermayeye oranını, D. Skoru, çalışmada kullanılan diskriminant modeline göre firmanın skoru, D. Sınıfı kısaltması, diskriminant modeline göre firmanın bir sonraki yıl başarılı mı başarısız mı olacağı, Çalışma Sınıf. Kısaltması ise çalışmada belirlenen başarısızlık kriterlerine göre firmanın bir sonraki yıl başarılı mı başarısız mı olacağını ifade etmektedir. “0” bir sonraki yıl başarısız olacak işletmeleri, “1” ise bir sonraki yıl faaliyetlerini sorunsuz olarak sürdürecektir olan işletmeleri temsil etmektedir.

Tablo 7: Firmaların Finansal Rasyo ve Diskriminant Skorları

Firma KODU	A-T Oranı	D.Varlık Öz S. Oranı	Nakit Devir Hızı	Net Kar Marjı	D. Skoru	D. Sınıfı	Çalışma Sınıf.
ALYAG	0,55860	1,06515	18,2246	0,05323	0,65688	0	0
ASUZU	1,69862	0,34163	5,56470	0,05322	-1,2653	1	0
AYES	1,01313	0,34029	737,5220	0,02857	0,93845	0	0
BRKO	1,02464	1,02949	120,8691	0,02583	0,74703	0	0
BİSAS	0,62000	1,52748	698,3333	0,5552	2,67725	0	0
BOYP	0,37425	6,25708	6,56728	0,25588	6,09549	0	0
CEMAS	2,64891	0,58988	4,71532	0,28659	-3,67905	1	0
CMBTN	1,66068	0,76860	37,2867	0,02177	-0,21772	1	0
DENCM	1,34036	0,53929	6,12451	0,08088	-0,97067	1	0
DESA	0,18275	0,58147	146,6280	0,2253	0,69461	0	0
DIRIT	0,68332	1,01621	10,6528	0,00578	0,92091	0	0
DITAS	1,60293	0,30817	85,3533	0,10360	-1,56034	1	0
DGKLB	1,33093	1,35380	7,29103	0,05174	0,58097	0	0
DURDO	0,81059	3,68054	8,52759	0,02081	4,85628	0	0
EKIZ	0,76583	1,97497	99,3210	0,00388	2,55894	0	0
EMNIS	0,49901	1,80536	437,9180	0,01359	3,06040	0	0
ERSU	2,49361	0,34917	1391,36	0,01330	1,35393	0	0

Tablo 7: (Devamı)

Firma KODU	A-T Oranı	D.Varlık Öz S. Oranı	Nakit Devir Hızı	Net Kar Marjı	D. Skoru	D. Sınıfı	Çalışma Sınıfı
ETILR	1,11367	0,67236	69,5984	0,03287	-0,03879	1	0
IDAS	0,63221	2,34347	306,8454	0,18241	1,98620	0	0
FRIGO	0,30068	2,59602	92,32317	0,12023	2,75059	0	0
KRSAN	0,83806	1,13151	3,86928	0,39028	-2,57766	1	0
MAKTK	0,30145	3,20177	110,8979	0,47527	0,44563	0	0
MGROS	0,28250	4,20457	11,7880	0,01206	6,17779	0	0
NIBAS	1,50460	0,67576	243,8631	0,00781	0,28451	0	0
OZBAL	0,55701	1,93323	132,6884	0,03389	2,42281	0	0
PENGD	0,38665	1,10847	566,3841	0,2487	0,12601	0	0
PIMAS	0,92324	0,88146	26,6198	0,03262	0,33241	0	0
PINSU	0,93330	1,34917	50,5669	0,01632	1,25552	0	0
SANFM	0,58288	1,37069	97,0813	0,01437	1,63576	0	0
SAMAT	0,58288	1,37069	97,08139	0,01437	1,63576	0	0
SERVE	3,37885	0,41215	12,34602	0,12612	-2,94583	1	0
SKTAS	0,60340	1,82920	24,65289	0,09618	1,43604	0	0
KIPA	0,57381	1,59570	16,78260	0,04414	1,55721	0	0
TUKAS	1,62031	0,47545	1986,047	0,00691	3,38637	0	0
UZERB	0,57770	7,00427	3,16105	1,09683	0,23094	0	0
CEMTS	2,37860	0,54971	38,6494	0,06090	-1,40198	1	1
EGEEN	3,62459	0,27454	8,15010	0,24721	-4,45598	1	1
EKPRO	1,26867	0,61764	20,1499	0,05882	-0,56767	1	1
EGSER	1,56611	0,51762	16,0315	0,13652	-1,65177	1	1
ERBOS	1,26824	0,35725	8,44382	0,09626	-1,34455	1	1
GEDZA	2,98145	0,29188	8,49836	0,07460	-2,39727	1	1
GENTS	2,48572	0,38424	14,8015	0,07314	-1,89366	1	1
GOLTS	1,82458	1,00076	9,05542	0,12818	-1,00702	1	1
INDES	0,93927	0,56786	19,6938	0,01348	-0,00509	1	1
IZFAS	1,96693	0,19083	4,0095	0,06191	-1,76490	1	1
IZOCM	2,43008	0,48305	9,34400	0,18655	-2,76314	1	1
JANTS	0,93620	0,76415	68,5789	0,18638	-1,19985	1	1
KAREL	1,28965	0,56049	3,1012	0,04766	-0,60182	1	1
KARTN	0,66060	0,93389	43,28481	0,09727	0,02577	0	1
KLMSN	2,00110	0,71241	3,16515	0,04639	-0,83058	1	1
KNFRT	2,11404	0,20329	24,1536	0,15437	-2,66036	1	1
KONYA	3,74739	0,51252	2,40873	0,18281	-3,58155	1	1
KORDS	0,62315	1,03727	124,4311	0,05557	0,76066	0	1
KORTS	1,21686	0,62478	141,4166	0,12080	-0,85322	1	1
KUTPO	1,61129	0,44491	53,3152	0,18886	-2,20898	1	1
LUKSK	1,27290	1,33854	7,6082	0,13196	-0,14625	1	1

Tablo 7: (Devamı)

Firma KODU	A-T Oranı	D.Varlık Öz S. Oranı	Nakit Devir Hızı	Net Kar Marjı	D. Skoru	D. Sınıfı	Çalışma Sınıfı
MRDIN	1,79821	0,73459	12,0982	0,30729	-3,05816	1	1
TIRE	0,98391	0,83882	98,3379	0,01935	0,491344	0	1
NUHCM	1,90876	0,90088	14,9489	0,16877	-1,58386	1	1
OTKAR	0,64243	2,30630	27,6603	0,05908	2,505115	0	1
OZRDN	0,75316	1,44217	135,5375	0,08584	1,04801	0	1
PARSN	0,95585	1,03491	11,9049	0,08181	0,06531	0	1
PNSUT	0,93051	0,94613	393,0083	0,09258	0,60603	0	1
PRZMA	16,3960	0,49853	1,28883	0,02991	-10,6894	1	1
TATGD	1,26330	0,46444	8,59153	0,18391	-1,98521	1	1
TRKCM	2,15697	0,99480	1,79133	0,14470	-1,40724	1	1
TMSN	1,40999	0,46909	354,8852	0,05208	-0,16292	1	1
TBORG	1,30743	0,65722	3,1847	0,20477	-1,91757	1	1
ULKER	2,77615	0,93576	2,2966	0,08127	-1,32611	1	1
UNYEC	4,94104	0,51440	6,62979	0,25262	-5,01888	1	1

Tablo 7'ye göre Diskriminant Sınıfı ile Çalışma Sınıfı kutucuğundaki rakam aynı olan sınıflandırmalar doğru, farklı sınıflandırmalar ise yanlıştır. Bunun anlamı; model, bir sonraki yıl sürekliliklerine ilişkin sorun yaşayacak firmaları ya da bir sonraki yıl faaliyetlerine sorunsuz olarak devam edecek firmaları doğru sınıflandırmışsa İki sınıflandırma kutucuğunda da aynı rakam bulunmaktadır, yanlış sınıflandırmışsa iki kutucuktada farklı rakamlar bulunmaktadır. Firmaların isimleri ve hangi yıla ait finansal tablolar üzerinden analiz yapıldığı Ek 5'de verilmiştir. Diskriminant modelinin doğruluk oranı ise aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 8: Diskriminant Modelinin Sınıflandırma Gücü

Sınıflandırma	Doğru Tahmin	Yanlış Tahmin	Doğruluk Oranı	Sonuç
Başarılı	28	7	28/35	%80
Başarısız	27	8	27/35	%77

Çalışmada kullanılan diskriminant modeli sürekliliğe ilişkin tehlike belirtisi olarak kabul edilen durumları, bu durumlar ortaya çıkmadan bir yıl öncesinden %77 güvenle doğru tahmin edebilmektedir. Bir sonraki yıl faaliyetlerine sorunsuz devam edecek işletmeler ise %80 güven oranıyla doğru sınıflandırılmıştır.

Test sonucuna göre elde edilen güven oranları, diskriminant modelinin bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde başarılı sonuçlar vereceğini göstermektedir. Bu sonucun test edilmesi için ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde uygulama yapılmıştır.

3.6.2. ÇAYKUR Çay İşletmeleri Uygulaması

ÇAYKUR Çay İşletmelerinin Sürekliliğinin değerlendirilmesinde önce geleneksel yöntemle göre uygulama yapılmış daha sonra diskriminant modeli uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.6.2.1. Geleneksel Yönteme Göre Uygulama

Geleneksel yöntemle göre sürekliliğinin değerlendirilmesi iki aşamadan oluşmaktadır. Bunlar finansal verilerin değerlendirilmesi ve finansal olmayan verilerin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda ÇAYKUR Çay İşletmeleri uygulaması yapılmıştır.

ÇAYKUR Çay İşletmeleri, Kamu İktisadi Kuruluşu statüsünde olup, 2016 yılı itibarıyla 45 adet fabrika ile 126.865 ton paketli çay üretimi gerçekleştirmiştir. İşletmenin çay piyasasındaki pazarpayı yaklaşık %55'tir. ÇAYKUR Çay İşletmeleri, Türkiye'de çay sektöründe önemli bir paya sahip olmakla birlikte, son yıllarda çay üretiminde önemli yatırımlar ve modernizasyon çalışmaları gerçekleştirmektedir.

İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi dört aşamada yapılmaktadır. Bunlar;

Birinci Aşama: Bu aşamada sorumlu denetçi işletmenin sürekliliğine ilişkin denetim planını hazırlar. Planda, çalışmaya ilişkin usul, esas ve yapılacaklar ve sürekliliği değerlendirecek personelin, zaman ve emek planı yer alır. Süreklilik değerlendirme planı çalışma kâğıdı Ek 6'da yer almaktadır.

İkinci Aşama: Sürekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin yapılacak genel işler, denetçiler tarafından gerçekleştirilir. Bu aşamada, denetimin ne zaman yapılacağı kesinleşir, işletmenin sürekliliğini ilgilendiren durumlar için diğer denetim kanıtları incelenir, işletme ve sektör hakkında genel bilgiler toplanır. İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin yapılacak genel işler çalışma kâğıdı Ek 7'de yer almaktadır.

Üçüncü Aşama: Bu aşamada, Bağımsız Denetim Standartları kapsamında işletmenin sürekliliği, finansal ve finansal olmayan verilere göre değerlendirilir ve eğer varsa işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli şüphe oluşturabilecek faktörler belirlenir. ÇAYKUR Çay İşletmelerinin 2014-2015-2016 finansal tabloları Ek 8, Ek 9 ve Ek 10'da verilmiştir. Sürekliliğe ilişkin finansal verilerin değerlendirilmesi aşaması tablolar halinde gösterilmiştir.

Dördüncü Aşama: Bu aşamada, bağımsız denetçi tarafından işletmenin sürekliliğine ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek raporlanır. Sürekliliğinin

değerlendirilmesi sonucunun hangi durumlarda ne şekilde raporlanacağı çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3.6.2.1.1. Finansal Verilerin Değerlendirilmesi

Finansal değerlendirme kapsamında öncelikle, temel finansal rasyolar hesaplanıp yorumlanmıştır. Sonra işletme için önemli işlem sınıfı ve hesap kalemlerinin, son üç yıla göre trend analizi yapıлып yorumlanmıştır. Daha sonra firma yöneticilerinden sağlanan finansal olmayan verilerin değerlendirilmesi yapılmış olup yapılan bu değerlendirmelerin sonucu, meslekte faaliyet gösteren bir sorumlu denetçi ile birlikte yorumlanmış ve sürekliliğe ilişkin bir yargıya ulaşılmıştır.

Tablo 9: Temel Finansal Oranların Değerlendirilmesi

	SEKTÖR ORTALAMASI ²	FİRMA ORANI 2016 yılı	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
LİKİDİTE ORANLARI					
Cari Oran	1,46	1,70			X
Asit-Test Oranı	0,78	0,94			X
Nakit Oranı	0,17	0,59			X
Stoklar/Top. Aktif	0,27	0,27			X
FİNANSAL YAPI ANALİZİ					
Yabancı Kaynak/Top. Aktif	0,65	0,49			X
Öz S./Top. Aktif	0,34	0,51			X
Kısa Vadeli Yabancı K./Top. Aktif	0,49	0,36			X
Kısa Vadeli Yabancı K./Top. Yabancı K.	0,77	0,73			X
MDV/Öz. S	0,87	0,66			X
DEVİR HIZLARI					
Alacak Devir Hızı	8,2	4,73		X	
Öz S. Devir Hızı	6,6	1,09		X	
Stok Devir Hızı	1,68	1,41			X
Duran Varlık Devir Hızı	6,3	1,65			X
Aktif Devir Hızı	1,7	0,56			X

² Sektör ortalamaları Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası resmi sitesinden alınmıştır (<http://www3.tcmb.gov.tr/sector/2014>).

Tablo 9: (Devamı)

	SEKTÖR ORTALAMASI ³	FİRMA ORANI 2016 yılı	Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
KARLILIK ORANLARI					
Brüt Kar Marjı	0,14	0,23			
Net Kar Marjı	0,013	(-)			
Öz S. Karlılığı	0,057	(-)			
Yatırımlar Üzerinden Karlılık Oranı	0,022	(-)			
Faiz Giderleri/Net Satışlar	0,021	0,06			

Yapılan finansal analizlerin sonuçları çok önemli, önemli ve önemsiz olarak sınıflandırılmıştır. Çok önemli olarak nitelendirilen durumlar doğrudan, denetim raporuna etki edebilecek önemlilikte olan durumlardır. Çalışmada önemli ve önemsiz faktör ayrımı yapılırken BDS 570'de açıklanan durumlar temel alınmıştır. Önemli olumsuzluk olarak değerlendirilen durumlar, nedenleri araştırılmış ve bunların tek başlarına veya toplu olarak işletmenin sürekliliğine ilişkin ciddi risk oluşturup oluşturmadıkları değerlendirilmiş durumlardır. Bu kapsamda işletmenin likidite oranlarına bakıldığında genel olarak işletmenin likiditesinin piyasa ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir.

İşletmenin finansal yapısına bakıldığında, piyasa ortalamasından “önemli derecede” sapmalara rastlanmamıştır. Devir hızı oranlarına göre, işletmenin öz sermaye devir hızının piyasa ortalamasından düşük olduğu belirlenmiştir. Buna göre işletme, öz sermayesini piyasa ortalamasına göre verimli kullanmamaktadır. Alacak devir hızında piyasa ortalamasından düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca duran varlık devir hızı piyasa ortalamasına göre düşüktür. Bunun anlamı işletmenin duran varlık yatırımlarının fazla olduğudur. Hesaplanan değer, duran varlıkların net değeri üzerinden hesaplanmış olup alınan bilgilere göre, işletmenin çok sayıda üretim ve paketleme tesisi bulunmaktadır. 2015 yılında ise varlıklarda yeniden değerlendirilme sonucunda, maddi duran varlıkların değeri artmıştır. Bu iki durum işletmenin duran varlıklarının tutarını yükseltmekte olup risklilik durumu sözkonusu değildir.

İşletmenin net karı, öz sermaye karlılığı ve yatırımlar üzerinden karlılığı, 2016 yılında zarar edilmesinden dolayı hesaplanamamıştır. Fakat işletmenin brüt kar marjının piyasa ortalamasından yüksek olduğu gözlenmektedir. Faiz giderlerinin net satışlara oranı ise piyasa ortalamasına göre

³ Sektör ortalamaları Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası resmi sitesinden alınmıştır (<http://www3.tcmb.gov.tr/sector/2014>).

önemli derecede yüksektir. Firmanın 2016 yılında zarar bildirmesinin önemli nedenlerinden birinin, önceki dönemlere oranla fazladan kısa vadeli yabancı kaynak kullanımından kaynaklanan faiz ödemelerinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre faiz ödemeleri, bir önceki döneme göre yaklaşık dört kat artış göstermiştir. İşletme ile yapılan görüşmeler sonucunda kısa vadeli yabancı kaynakların, yapılmakta olan yatırımlar için kullanıldığı öğrenilmiştir. Yapılan yatırımların başarısız olması durumunda, kullanılan kısa vadeli yabancı kaynakların işletmenin sürekliliğine olumsuz yönde etki edebileceği düşünülmektedir.

Tablo 10: İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Önemli Hesap Kalemlerinin ve İşlem Sınıflarının Trend Analizi

	Trend			Önem Derecesi		
	2014 (Baz Yıl)	2015	2016	Ç. Önemli	Önemli	Önemsiz
Hasılat	100	104	117			
Satışların Maliyeti	100	88	104			
Genel Yönetim Giderleri	100	112	124			
AR-GE Giderleri	100	109	124			
Finansman Giderleri	100	60	218			
Net Kar	-	-	-			
Nakit ve Nakit Benzerleri	100	101	129			
Ticari Alacaklar	100	93	188			
Ticari Borçlar	100	27	15			
Kısa vadeli Yabancı kaynaklar	100	102	222			
Duran varlıklar	100	476	524			
Stoklar	100	129	174			
Öz Sermaye	100	297	302			
İşletme Faaliyetlerine İlişkin Nakit Girişleri	100	113	112			
İşletme Faaliyetlerine İlişkin Nakit Çıktıları	100	135	146			
Finansman Faal. Nak. Akışları	100	724	315			
Yatırım Faal. Nak. Akışı	100	2200	192			

İşletmenin gelir tablosu kalemlerinden olan hasıllata kalemine bakıldığında bir olumsuzluk görülmemektedir. Finansman giderlerindeki artış dikkat çekmektedir. Firmadan alınan bilgilere göre bunun nedeninin, işletmenin 2015 ve 2016 yıllarında yapılan yatırımlar için sağlanan kısa

vadeli kaynaklar olduğu öğrenilmiştir. Genel yönetim giderlerinde düzenli artış olmaktadır. Bu konuya ilişkin firma genel yönetim giderlerinin ne şekilde azaltılabileceği hususunda çalışmalar yapabilir. Baz yıl olan 2014 yılında zarar edilmesi nedeniyle kar trendi hesaplanmamıştır. Fakat işletme 2015 yılında 6.144.109 -,TL kar, 2016 yılında ise yeniden zarar etmiştir. Bu bağlamda kar/zarar seyrinin düzensiz olduğu söylenebilir.

Bilanço unsurlarına bakıldığında, 2016 yılı itibariyle, son üç yılın en yüksek ticari alacak seviyesine ulaşıldığı görülmektedir. Fakat yönetimden alınan bilgilere göre işletmenin alacak yönetimi etkindir. Kısa vadeli yabancı kaynaklardaki artış dikkat çekmektedir. Duran varlıklardaki 2015 yılındaki aşırı değer artışı ise, işletmenin tüm varlıklarının 2015 yılında yeniden değerlendirildiği ve varlıklarda 1.063.120.465 TL net değer artışı olmasından kaynaklanmaktadır. 2015 yılında varlıklar yeniden değerlendirilmiş tutarları üzerinden bilançoda gösterilmiştir.

İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit girişleri artmaktadır fakat işletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit çıkışlarının daha büyük oranda arttığı görülmektedir. Firmanın son yıllarda yaptığı kısa vadeli borçlanmaları nedeniyle finansman faaliyetlerinden sağlanan nakit giriş ve büyük ölçüde faiz kaynaklı olan finansman faaliyetlerinden nakit çıkışlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. 2015 yılındaki yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışlarındaki artış ise maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. İşletmeye ait, son üç yılın finansal tablo trendleri incelendiğinde, işletmenin sürekliliğine ilişkin bazı riskler belirlenmiştir. Bunlar, kısa vadeli borçların aşırı artışı ve bu artışın getirdiği faiz yüküdür. Ayrıca 2015 yılında kar elde eden işletmenin 2016 yılında yeniden zarar etmesi sürekliliğe ilişkin risk olarak değerlendirilebilir.

Çalışma kapsamında ÇAYKUR Çay İşletmeleri, muhasebe müdürü ile görüşülmüştür. İşletmeye, sürekliliğe ilişkin, finansal durumla ilgili sorular, işletme faaliyetleri ile ilgili sorular ve diğer sorular olarak ayrı ayrı hazırlanan süreklilik değerlendirme anketi uygulanmıştır.

Ek 11'de yer alan İşletmenin sürekliliği hususunda, finansal faktörlere ilişkin elde edilen bilgilere bakıldığında;

- Dönen varlıkların finansmanı için gereğinden fazla borçlanma yapıldığı belirlenmiştir. Yönetimin açıklamasına göre bu işletme için olağan bir durumdur. Çünkü işletmenin satışları vadeli yapılırken, yıl boyu yapılan alışlar sadece 4-5 ay içinde ve peşin olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle normalden daha fazla kısa vadeli borçlanma yapılmaktadır.
- Borçların vadesinde ödenemeyeceğine ve kredi veren kuruluşların desteklerinin geri çekileceğine ilişkin bir beklenti olmadığı belirlenmiştir. Alacaklılara ödemedeki

gecikmeler yaşanmadığı ve işletmenin yatırımları için finansman çekmede güçlük çekmediği öğrenilmiştir. Ayrıca işletmenin ipotekli ya da teminatlı varlıkları bulunmamaktadır.

- İşletmede son 3 yılda nakit sermaye arttırımı yapılmıştır fakat bu devlet kontrolü dâhilinde olduğu için bir sorunun varlığına işaret etmemektedir.
- İşletmenin şarta bağlı önemli yükümlülükleri yoktur.

3.6.2.1.2. Finansal Olmayan Verilerin Değerlendirilmesi

Ek 12’de yer alan işletmenin sürekliliği hususunda, işletme faaliyetleri ile ilgili elde edilen bulgular aşağıdadır. Bunlar;

- Yönetimle yapılan görüşmeler sonucunda, yönetime göre, devletin işletmeyi tasfiye etme, harcamalarda önemli derecede azalışa gitme, sermaye azaltımı, borçları yeniden yapılandırma gibi düşünceleri olmadığı belirlenmiştir.
- İşletmenin kilit personeliyle ilgili sorunları bulunmamaktadır ve işletmenin pazarpayının önemli derecede azalacağına ilişkin bir belirti yoktur.
- İşletme çok sayıda küçük ve orta ölçekli tedarikçi ve müşteri ile çalıştığı için, hammadde tedarikçisinde önemli boyutta güçlükler ile karşılaşılması ve büyük çapta müşterilerin kaybedilmesi riski çok düşüktür. Ayrıca işletmenin çok sayıda üretim tesisi bulunduğundan, işçilerle yaşanacak sorunların, işletmenin sürekliliğini etkileyecek derecede olma olasılığı düşüktür.
- İşletmede iç kontrol sistemini inceleyen ve özellikle iç kontrolden sorumlu olan bir personel bulunmamaktadır. Fakat işletme incelendiğinde genel olarak iç kontrol sistemi unsurlarının etkin olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca işletme kamu kuruluşu olduğu için bağımsız denetim dışında yıl içinde sayıştay denetimi gibi başka denetimlere de tabidir.
- İşletmede, önemli boyutta faaliyet kesintileri daha önce yaşanmamıştır. Ayrıca alıcı ya da satıcılarla yapılmış, işletmeye ileride sorun çıkartacak boyutta uzun vadeli anlaşmalar mevcut değildir.
- İşletme faaliyetlerini sürdürdürebilmek için 2016 yılında önemli miktarda borç almıştır. Fakat bunun sebebi daha önce açıklandığı üzere, satışların vadeli, alışların ise kısa bir dönemde ve peşin yapılıyor olmasıdır.

Ek 13’de işletmenin sürekliliğine ilişkin, işletmeden elde edilen diğer bilgiler yer almaktadır. Bunlar;

- İşletmenin sürekliliğini etkileyebilecek düzeyde dava ya da dava beklentisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca işletmenin faaliyetlerini etkileyecek düzeyde yasal veya politik bir değişiklik beklenmemektedir.

- İşletmenin çok sayıda üretim tesisi olması nedeniyle, işletmenin doğal afetlerden önemli derecede etkilenme riski düşüktür. Buna karşın, acil durumlar halinde, işletmenin acil durum planı bulunmamasıyla birlikte yönetim kararlarını alırken bu tip durumları göz önünde bulundurmaktadır.
- İşletme 2016 yılında varlık fonuna devredilmiştir. Varlık fonunun amacı, devletin uzun vadeli yatırımlarının finansmanı için uluslararası boyutta krediler sağlamaktır. Varlık fonları ise genelde risksiz kabul edilir.

3.6.2.1.3. Geleneksel Yönteme Göre Görüş Oluşturma

Elde edilen bulgular, meslekte faaliyette bulunan bir sorumlu denetçi ile birlikte Bağımsız Denetim Standartlarına göre değerlendirilmiştir. Standartlara göre işletmenin sürekliliğine ilişkin “Ciddi Risk”, “Önemli Belirsizlik” oluşturan durumlar, genelde işletmenin sürekliliğine doğrudan açık bir tehdit olduğu anlaşılabilir durumlardır. Bu bağlamda değerlendirilen finansal ve finansal olmayan bulgulara göre, işletmenin yatırımları için son yıllarda aşırı kısa vadeli borçlanma yaptığı, bu yatırımların başarısız olma durumunda firmanın sürekliliğe ilişkin sorun yaşama riskinin bulunduğu düşünülmektedir. İşletmenin 2016 yılında zarar bildirmesi, işletme faaliyetlerinden nakit girişlerinin, çıkışlara oranla azalması, kısa vadeli borçlanmadan kaynaklanan önemli boyutta faiz ödemeleri gibi nedenler bir takım finansal olumsuzlukları ve riskleri işaret etmektedir. Fakat işletmenin riskli durumlara ilişkin açıklamaları yeterli düzeydedir. Ayrıca kısa vadeli yabancı kaynaklardaki artışın oluşturduğu riskler için Dipnot 18’de ve Dipnot 38 “Likidite Riski” başlığı altında yeterli açıklamaların yapıldığı görülmüştür. BDS 570’e göre sürekliliğe ilişkin önemli belirsizliklerin belirlendiği fakat bu belirsizliklere ilişkin finansal tablolarda yeterli açıklamanın yapıldığı durumlarda, belirsizlik durumunun denetim raporunda belirtilmesi koşuluyla olumlu rapor verilecektir.

3.6.2.2. İstatistikî Yöntemin Uygulanması

İstatistikî yöntem ile sürekliliğin değerlendirilmesi geleneksel yöntemde olduğu gibi iki aşamada gerçekleştirilir. Bunlar finansal ve finansal olmayan verilerin değerlendirilmesidir.

3.6.2.2.1. Finansal Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada kullanılan Torun’a (2007) ait diskriminant modelinin tahmin gücü, borsada işlem gören, üretim, imalat ve sanayi işletmeleri üzerinde yeniden test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre model, bir sonraki yıl sürekliliğe ilişkin sorun yaşayacak işletmeleri %77 oranla doğru tahmin etme, bir sonraki yıl sürekliliğe ilişkin sorun yaşamayacak işletmeleri ise %80 oranla doğru tahmin etme gücüne sahiptir.

Bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde, geleneksel yöntemin sonucu ile seçilen istatistiki tahmin modelinin sonuçlarının kıyaslanabilmesi açısından, geleneksel süreklilik değerlendirilmesi yapılan ÇAYKUR Çay İşletmelerine, seçilen diskriminant modeli uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan diskriminant modeli şu şekildedir;

$$Z_i = -0,176 - 0,672X_2 + 1,563X_{10} + 0,002X_{12} - 9,262X_{24}$$

Bu formülde;

Z_i; Diskriminant Skoru,

X₂; Asit-Test Oranını

X₁₀; Duran Varlıkların Öz Sermayeye Oranını

X₁₂; Nakit ve Nakit Benzerleri Devir Hızını

X₂₄; Net Kar Marjını ifade etmektedir.

ÇAYKUR Çay İşletmelerinin 2016 finansal tablolarına göre hesaplanan oranlar şu şekildedir;

X₂ ; Asit-Test Oranı	:0,93524
X₁₀ ; Duran Varlıkların Öz Sermayeye Oranı	:0,76937
X₁₂ ; Nakit ve Nakit Benzerleri Devir Hızı	:2,65856
X₂₄ ; Net Kar Marjı	:0

Bulunan bu oranları modelde yerlerine koyarsak sonuç şu şekilde olacaktır;

$$-0,176 - 0,672*0,93524 + 1,563*0,76937 + 0,002*2,65856 - 9,262*0 = \mathbf{0,403361}$$

Modele göre diskriminant skoru pozitif çıkan işletmelerin bir sonraki yıl sürekliliğe ilişkin riskli durumlarla karşılaşma olasılığı %77 bulunmuştur. Diskriminant skoru negatif çıkan işletmelerin, bir sonraki yıl faaliyetlerine %80 olasılıkla sorunsuz devam edeceği belirlenmiştir. İşletmenin diskriminant skoru 0,403361 bulunmuştur. Bu sonuca göre ÇAYKUR Çay İşletmelerinin, bir sonraki yıl sürekliliğinin finansal boyutuna ilişkin riskli durumlardan birini ya da birkaçını yüksek olasılıkla yaşayacağını söylemek mümkündür.

Modelin geçerliliğini arttırmak adına, 2015 verileri üzerinde de test yapılmıştır. ÇAYKUR Çay İşletmelerinin 2015 finansal tablolarına göre hesaplanan oranlar ise şu şekildedir;

X2; Asit-Test Oranı	:1,28334
X10; Duran Varlıkların Öz Sermayeye Oranı	:0,71111
X12; Nakit ve Nakit Benzerleri Devir Hızı	:3,01029
X24; Net Kar Marjı	:0,00293

Bulunan bu oranları modelde yerlerine koyarsak sonuç şu şekilde olacaktır;

$$- 0,176 - 0,672*1,28334 + 1,563*0,71111 + 0,002*3,01029 - 9,262*0,00293 = \mathbf{0,051939}$$

Modelin, işletmenin kar ettiği yıl olan 2015 yılı finansal tablo verilerine uygulanması sonucunda sonuç yine pozitif bulunmuştur. Bunun anlamı, daha önce belirtildiği üzere işletme sonraki yılda sürekliliğin finansal boyutuna ilişkin bazı risklerle karşılaşacağıdır. Nitekim işletme 2016 yılında zarar etmiştir.

3.6.2.2.2. Finansal Olmayan Verilerin Değerlendirilmesi

Burada geleneksel yöntemle göre, soruşturma ve gözlem yöntemi ile elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi aynen kullanılır. Ek 12 ve Ek 13'de işletme yönetiminden elde edilen finansal olmayan bilgiler verilmiştir.

3.6.2.2.3. Diskriminant Modeline Göre Genel Değerlendirme

Geleneksel yöntemle göre finansal analizi yapılan ÇAYKUR Çay işletmelerinde, daha önce belirtildiği gibi bazı finansal olumsuzluklar belirlenmiştir. Uyguladığımız diskriminant modeli de, geleneksel yöntemle göre ulaştığımız sonucu doğrulamaktadır. Diskriminant modelinin sonucuna göre işletme bir sonraki yıl yüksek ihtimalle, sürekliliğin finansal boyutuna ilişkin risk belirtileri olarak kabul edilen durumlardan birini veya birkaçını yaşayacaktır. Bu durumlar, daha önce açıklandığı üzere işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli sayılabilecek risklerdir. Finansal olmayan verilerin analizinde yapılmasından sonra risklerin nelerden kaynaklandığı tespit edilmeli ve işletme için bu riskleri oluşturan finansal olumsuzluklar bağımsız denetim raporunda açıklanmalıdır.

3.7. Yöntemlerin Karşılaştırılması

Çalışma kapsamında, ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde, geleneksel yöntemle ve diskriminant modeline göre bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin iki farklı uygulama gerçekleştirilmiştir. Bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinin iki aşamada yapıldığı daha önce belirtildi. Bu aşamalardan ilki, finansal

verilerin değerlendirilmesi ikincisi ise finansal olmayan verilerin değerlendirilmesidir. ÇAYKUR Çay İşletmelerinin finansal verilerinin geleneksel olarak değerlendirilmesi sonucunda, işletmenin karşı karşıya olduğu bazı finansal riskler tespit edilmiş ve bu risklerin ileride işletmenin sürekliliğine etki edebileceği belirlenmiştir.

Daha sonra istatistiki bir tahmin modeli olan diskriminant analizi ile süreklilik değerlendirmesi yapılmıştır. Finansal oranlar yardımıyla geleceğin tahminini yapabilen bu modelin, sürekliliğe ilişkin riski durumları, bu durumlar ortaya çıkmadan bir yıl öncesinden, %77 oranla doğru tahmin edebildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Model bir sonraki yıl faaliyetlerine sorunsuz olarak devam edecek işletmeleri ise %80 doğruluk oranıyla tahmin etmektedir. Seçilen bu model ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde uygulanmış ve bunun sonucunda, işletmenin %77 oranla bir sonraki yıl sürekliliğe ilişkin bazı finansal risklerle karşılaşabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinde, çalışmada kullanılan iki yöntemin sadece birinin kullanılmasının bazı dezavantajları olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, sürekliliğin değerlendirilmesinde tek başına diskriminant modeli gibi sadece finansal veriler ile tahmin yapan, istatistiki modellerin kullanılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu dezavantaj, bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinin, sadece finansal veriler ile yapılmasının makul olmaması, finansal olmayan verilerinde dikkate alınması gerekliliğinden ortaya çıkmaktadır.

Geleneksel yöntemin en büyük dezavantajı zaman ve maliyet gerektirmesidir. Diğer dezavantajı da yapılan değerlendirme sonucunun genelde yargısal olmasıdır. Hatta çalışma kapsamında görüşülen denetim firmalarının çoğunun, çalışmamızda bulunan, sürekliliğin değerlendirilmesine ilişkin uygulama kadar detaya inmedikleri belirlenmiştir. Bunun nedeninin ise bağımsız denetimin zaman ve maliyet kısıtının olduğu öğrenilmiştir.

Geleneksel yöntemle göre sürekliliğin değerlendirilmesinin finansal analiz aşaması sonuçları ile diskriminant modeli aynı sonuçları vermiştir. Bu nedenle çalışmada kullanılan diskriminant modelinin, geleneksel yöntemle göre sürekliliğin değerlendirilmesinde, finansal analiz aşaması yerine kullanılmasının zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü bu tip bir tahmin modeli ile analiz yapmak, finansal oranları hesaplamak, önemli işlem ve hesapların trendlerinin analizini yapmaktan daha az maliyetli ve daha az zaman gerektirmektedir. Sonuç olarak, bağımsız denetimde İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesinde, denetçi, finansal verilere dayalı süreklilik değerlendirmesini bu tip bir model ile gerçekleştirebilir, daha sonra yargısal bir biçimde finansal olmayan verilerin değerlendirmesini yapabilir. Böyle bir süreklilik değerlendirmesi bağımsız denetçi açısından, geleneksel yöntemle göre daha az zaman alacak, daha az maliyetli olacak ve mesleki yargı kullanımını azaltacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

2000’li yıllar itibariyle Türkiye’nin hız kazanan büyüme ve gelişmesine paralel olarak kendini gösteren bağımsız denetimdeki gelişmeler, bağımsız denetimin kademeli bir şekilde kapsamının arttırılması, sermaye piyasalarında faaliyet gösteren firmaların artması bağımsız denetimin önemini arttırmıştır. Ülke ekonomisine ciddi boyutta katkıları olan büyük işletmelerin bağımsız denetimi de birçok açıdan önem kazanmıştır. Bunun nedeni, bu tip işletmelerde yaşanacak sorunların kitlesel olarak, yatırımcı, toplum ve devlet açısından olumsuz sonuçlar meydana getirmesidir. Bu bağlamda düzenleyici kuruluşlar ve işletmeler tarafından, işletmelerde sürekliliğin sağlanmasına yönelik adımlar atılmaya başlanmış olup işletmelerde süreklilik hususunda, yönetimlerin ve denetçilerin farkındalıkları giderek artmıştır. Ayrıca 2017 yılında İSA 570’de revizeye gidilmesi sonucu KGK’ında 570 No’lu “İşletmenin Sürekliliği” isimli bağımsız denetim standardını revize ederek geliştirmesi, sürekliliğin öneminin arttığına önemli göstergelerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Çalışma, işletmelerde süreklilik ve bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine yönelik aydınlatıcı bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışmada bir işletme üzerinde geleneksel yöntemlere göre iki aşamada (Finansal ve finansal olmayan değerlendirme) süreklilik değerlendirmesi uygulaması yapılmış olup bu uygulamanın sonuçları, literatürden seçilen bir tahmin modelinin bağımsız denetime uyarlanmasıyla sonuçları ile karşılaştırması yapılmıştır. Bu bağlamda, bağımsız denetime, sürekliliğin değerlendirilmesi hususunda yeni bir yaklaşım getirmek amaçlanmıştır. Bu tip istatistikî tahmin modellerinin bağımsız denetimde işletmenin sürekliliği değerlendirilirken kullanılması, denetçiye, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu tip modellerin mesleki yargı kullanımını azaltarak daha kesin sonuçlar vermekte olduğu belirlenmiştir.

Çalışma için öncelikle, bağımsız denetim firmalarıyla görüşme sağlanmış olup görüşülen denetim firmalarının işletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesi hususunda, ayrıntılı çalışmalar yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 50 denetim firmasından bazılarında, işletmenin sürekliliği değerlendirilirken istatistikî tahmin modellerinin neden kullanılmadığı sorusu yöneltilmiştir. Bunun nedeninin, genel olarak bu modellerin uygulanmasının fazladan zaman ve maliyet gerektireceği düşüncesi veya yapılan temel değerlendirmeler sonucunda, işletmenin sürekliliğinin geleceğe yönelik net bir şekilde anlaşıldığı düşüncesi olduğu öğrenilmiştir. Türkiye’de bağımsız denetimde sürekliliğin değerlendirilmesinde istatistikî tahmin modellerinin kullanılmadığı sonucuna ulaşıldıktan sonra literatürden, uygulanması zaman ve maliyet gerektirmeyecek,

finansal verilere dayalı bir istatistiki tahmin modeli (Diskriminant Analizi) seçilmiştir. Öncelikle bu model yeniden test edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, çalışmada kullanılan diskriminant modelinin, uygulandığı yıldan bir sonraki yıl, sürekliliğe ilişkin sorun yaşayacak işletmeleri %77, faaliyetlerine sorunsuz devam edecek işletmeleri ise %80 doğru sınıflandırma gücü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Daha sonra ÇAYKUR Çay İşletmeleri üzerinde, geleneksel yöntemle göre finansal ve finansal olmayan süreklilik değerlendirmesi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, bağımsız denetim alanında tecrübeli bir sorumlu denetçi yardımıyla yorumlanmış ve sürekliliğe ilişkin bir görüş oluşturulmuştur. Bir sonraki aşamada ÇAYKUR Çay İşletmelerine diskriminant modeli uygulanmış ve model ile geleneksel süreklilik değerlendirme yönteminin finansal verilere dayalı kısmı karşılaştırılmıştır. Model ile geleneksel yöntem paralel sonuçları vermiştir. Bu nedenle çalışmada kullanılan diskriminant modelinin, işletmenin sürekliliği değerlendirilirken, detaylı finansal analizlerin yerine kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Günümüzde devamlı değişen koşullar ve buna paralel olarak artan riskler, geleceğin belirsizliklerini arttırmaktadır. Buna karşın yapılan çalışmalarda istatistiki tahmin modellerinin geleceği öngörme konusundaki başarıları kanıtlanmıştır. Çalışmada kullanılan ve literatürden seçilip uygulandığı takdirde zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan, istatistiki bir tahmin modeli olan diskriminant analizinin, riskli durumları bir yıl önceden, %77 oranla doğru tahmin edebilmesinin, bağımsız denetimde bu tip tahmin modellerinin kullanılması açısından olumlu sonuçları olacağı düşünülmektedir.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda ise bağımsız denetimde, denetçinin geleceği tahmin etme durumu sözkonusu olduğunda kullanılabileceği, daha detaylı tahmin modelleri oluşturulabilir. Bu tahmin modellerinin etkinliği test edilerek bağımsız denetim alanına katkı sağlanabilir. Bu bağlamda tahmin gücü yüksek olan, nitel ve nicel yargılarla sonuca ulaşabilen Yapay Sinir Ağları modelinin bağımsız denetimde, tahmin gerektiren bazı durumlara uyarlanması etkin sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Adiloğlu, Burcu ve Vuran, Bengü (2011), "A Multicriterion Decision Support Methodology For Audit Opinions: The Case Of Audit Reports Of Distressed Firms İn Turkey", **The International Business & Economics Research Journal (Online)**, 10(12), 37.
- Akkaya, Gökтуğ Cenk vd. (2009), "İşletmelerde Finansal Başarısızlık Tahminlemesi: Yapay Sınır Ağları Modeli ile İMKB Üzerine Bir Uygulama", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 10(2), 187-216.
- Akpınar, Teoman ve Gürel, Ali (2016), "Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türk Ticaret Kanunu (TTK) Çerçevesinde Sermaye ve Sermayenin Korunması (Devamlılığı) Kavramları", **Tekirdağ SMMM Odası Sosyal Bilimler Dergisi**, (6), 1-20.
- Aktaş, Ramazan vd. (2003), "Malı Başarısızlığın Öngörülmesi: İstatistiksel Yöntemler ve Yapay Sınır Ağı Karşılaştırması", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 58(4), 105-117.
- Almalı, Zehra (2009), **İşletmelerin Sürekliliği Kavramının Bağımsız Denetim Sürecindeki Yeri ve Önemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, Tugba ve Duru, M. Nafiz (2007), "Lojistik Regrasyon ve Probit Model ile Marka Bağımlılığı Araştırması", **ABMYO Dergisi**, (7), 53-63.
- Altman, Edward I. ve Hotchkiss, Edith (2010), **Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt**, 3. Baskı, John Wiley & Sons Yayınları.
- Aydın, Nurhan (Ed.) (2013), **Finansal Yönetim-I**, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bajgoric, Nijaz (2008), **Continuous Computing Technologies for Enhancing Business Continuity**, IGI Global Yayınları.
- Baldwin, Amelia, A. vd. (2006), "Opportunities For Artificial Intelligence Development in the Accounting Domain: The Case For Auditing", **Intelligence Systems in Accounting, Finance and Management**, (14), 77-86.
- Barbadillo-Ruiz, Emiliano vd. (2004), "Audit Quality and the Going-Concern Decision-Making Process: Spanish Evidence", **European Accounting Review**, 13(4), 597-620.

- Barbara, Michael (2006), **Determining the Critical Success Factors of an Effective Business Continuity: Disaster Recovery Program in A Post 9/11 World: A Multi-Method Approach**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Concordia University.
- Barnes, Paul ve Hooi Den, HUAN (1993), "The Auditor's Going Concern Decision: Some UK Evidence Concerning Independence and Competence", **Journal of Business Finance & Accounting**, 20(2),213-228.
- Baş, Metin ve Çakmak, Zeki (2012), "Gri İlişkisel Analiz ve Lojistik Regresyon Analizi İle İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Belirlenmesi ve Bir Uygulama", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(3), 63-82.
- Başpınar, Ahmet (2005), "Türkiye'de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış", **Maliye Dergisi**, (148), 35-62.
- Beaver, William H. (1966), "Financial Ratios As Predictors of Failure, Journal of Accounting Research", **Empirical Research in Accounting: Selected Studies**, (4), 71-111.
- Bethany, Michael P. (2014), **Business Continuity Planning: Identifying Gaps, Patterns and Justifications**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, California State University.
- Bircan, Hüdaverdi (2004), "Lojistik Regresyon Analizi: Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (2), 185-208.
- Bozkurt, Nejat (1999), **Muhasebe Denetimi**, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brazer, Joseph F. ve Agoglia, Christopher P. (2007), "An Examination of Auditor Planning Judgements in A Complex Accounting Information System Environment", **Contemporary Accounting Research**, 24(4), 1059-1083.
- Catalin, Patru ve Petrache, Alina (2011), "Information Technology Management", **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, 1(2), 1-6.
- Chen, N. vd. (2011), "A Genetic Algorithm-Based Approach To Cost-Sensitive Bankruptcy Prediction", **Expert Systems with Applications Dergisi**, 38(10), 12939-12945.
- Chow, C. ve S. Rice (1982), "Qualified, Audit Opinions and Auditor Switching", **The Accounting Review**, 57(2), 326-35.
- Citron, D ve R. Taffler (1992), "The Audit Report Under Going Concern Uncertainties: An Empirical Analysis", **Accounting and Business Research**, (22), 337-45.
- Cormier, Denis vd. (1995), "The Auditor's Consideration of The Going Concern Assumption: A Diagnostic Model", **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, 10(2), 201-222.
- Craswell, A. (1988), "The Association Between Qualified Opinions and Auditor Switches", **Accounting and Business Research**, 19(73), 23-31.

- Culpan, Refik ve Trussel, Jonh (2005), "Applying The Agency And Stakeholder Theories To The Enron Debacle: An Ethical Perspective", **Business and Society Review**, 110(1), 59-76.
- Demirbaş, G. "Şirketler İş Sürekliliğine Yatırım Yapıyor" (2009), <http://kobi.milliyet.com.tr/haber/kobi-sirketler-issurekliligine-yatirim-yapiyor>, (26.02.2017).
- Deveci, Tülin Tunç ve Değirmen, Süleyman(2013), "İkiz Açık İlişkisi Kriz Öncü Göstergelerini Etkiler mi? 2008 Küresel Kriz Işığında ABD ve Türkiye Analizi", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1-14.
- Eickemeyer, John H. ve Love, Vincent J. (2016), "The Concern With Going Concern", **CPA Journal**, (4), 6-9.
- Elliott, Dominic vd. (2010), **Business Continuity Management 2e: A Crisis Management Approach**, Routledge Yayınları.
- Ergin, M.Emre (2009), **İşletmelerde Finansal Başarısızlık Olasılığının Erken Tanısı: İMKB Uygulaması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eymen, U. Erman (2007) ,**Tedarik Zinciri Yönetimi**, İzmir:Kalite Ofisi Yayınları.
- Gallagher, Michael (2003), **Business Continuity Management: How to Protect Your Company From Danger**, Prentice Hall Yayınları.
- Gibb, Forbes ve Steven Buchanan (2006), "A Framework For Business Continuity Management", **International Journal of Information Management**, 26(2), 128-141.
- Gorgani, M. vd. (2010), "An Empirical Modeling of Companies Using Support Vector Data Description", **International Journal of Trade, Economics and Finance Dergisi**, 1(2), 221.
- Gürbüz, Metin, "İşletme Yönetimi" (t.y), andirinbp.ksu.edu.tr/depo/belgeler/isy-1_1506050024524612.pdf, (11.02.2017).
- Harris, Carolyn Rebecca (1989), **An Expert Decision Support System For Auditor Going Concern Evaluation**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Texas-Arlington.
- Healy, Paul M. ve G. Palepu, Krishna (2003), "The fall of Enron", **The Journal of Economic Perspectives**, 17(2), 3-26.
- Hecht, Jeffrey A. (2002), "Business Continuity Management", **Communications of the Association For Information Systems**, (8), 444-450.
- Herbane, Brahim (2010), "The Evolution of Business Continuity Management: A Historical Review of Practices and Drivers", **Business History**, 52(6), 978-1002.

- Hernane, Brahim vd. (2004), "Business Continuity Management: Time For A Strategic Role?", **Long Range Planning**, 37(5), 435-457.
- Hiles, Andrew (2004), **Business Continuity: Best Practices: World-class Business Continuity Management**, Rothstein Associates Inc. Yayınları.
- _____ (Ed.) (2008), **The Definitive Handbook of Business Continuity Management**, John Wiley & Sons Yayınları.
- Janczewski, Lech J. ve M. Colarik, Andrew (2005) ,**Business Continuity Management, Managerial Guide for Handling Cyber-Terrorism and Information Warfare**, IGI Global Yayınları.
- Kadarova, Jaraslova ve Bajus, Radaslov (2009), "Business Continuity Management", **European Wood Technology University Annual Journal**, (25), 46-47.
- Kaygın, Y.C. vd. (2016), "İşletmelerin Finansal Başarılı ve Başarısız Olma Durumlarının Veri Madenciliği ve Lojistik Regresyon Analizi ile Tahmin Edilebilirliği." **Ege Akademik Bakış**, 16(1), 147-159.
- Keskin, Duygu Anıl (2016), "İşletmelerin Sürekliliğini Sağlamada Kritik Öneme Sahip Risk Yönetimi ve Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı", **Denetim Dergisi**, (4), 38-46.
- Kida, Thomas (1980), "An Investigation Into Auditor's Continuity and Related Qualification Judgments", **Journal of Accounting Research**, 18(2), 506-523.
- Kim, S. Y. (2008), "Prediction of Hotel Bankruptcy Using Support Vector Machine, Artificial Neural Network, Logistic Regression, and Multivariate Discriminant Analysis", **The Service Industries Dergisi**, 31(3), 441-468.
- Koh, H. C., ve Tan, S. S. (1999), "A Neural Network Approach to the Prediction of Going Concern Status", **Accounting and Business Research Dergisi**, 29(3), 211-216.
- Komut, Mustafa (2013), "İş Sürekliliği Organizasyonu", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (49), 101-116.
- Kondabagil, Jayaram (2007), **Risk Management in Electronic Banking: Concepts and Best Practices**, John Wiley & Sons Yayınları.
- Krishnan, J.R. Stephens (1995), "Evidence On Opinion Shopping From Audit Opinion Conservatism", **Journal of Accounting and Public Policy**, (14), 179-201.
- Kulaklı, Atik ve Aslan, Serpil (2010), "İşletmelerde Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmelerin İşletme ve Yönetim Fonksiyonları Üzerindeki Etkileri", **Beypkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(1), 1-16.
- Kurnaz, Niyazi ve Çetinoğlu, Tansel (2010), **İç Denetim Güncel Yaklaşımlar**, 2. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Lenard, M. vd. (2001), "Decision-Making Capabilities Of A Hybrid System Applied To The Auditor's Going-Concern Assessment", **Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management Dergisi**, 10(1), 1-23.
- Lenard, Mary Jane vd. (2001), "Decision-Making Capabilities of A Hybrid System Applied to The Auditor's Going Concern Assessment", **International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management**, 10(1), 1-24.
- Lennox, Clive S. (1999), "The Accuracy and Incremental Information Content of Audit Reports in Predicting Bankruptcy", **Journal of Business Finance & Accounting**, (26), 5-6 757-778.
- Lys, T. ve Watts, R. (1994), "Lawsuits Against Auditors", **Journal of Accounting Research Supplement**, (32), 65-93.
- Martens, David vd. (2008), "Predicting Going Concern Opinion With Data Mining", **Decision Support Systems**, (45), 765-777.
- Merter, Mehmet Emin, "İşletme Yönetimi – 1 Ders Notu" (2013), slideplayer.biz.tr/slide/2915465/, (28.01.2017).
- Moonitz, Maurice (1961) "Basic Postulates of Accounting. Summary, Conclusion and Recommendations, Prospectus", **Journal of Accountancy**, 112(5), 71–72.
- Moradi, M., vd. (2012), "Going Concern Prediction of Iranian Companies by Using Fuzzy C-Means", **Open Journal of Accounting Dergisi**, 1.
- Mutchler, Jane F. (1985), "A Multivariate Analysis of The Auditor's Going-Concern Opinion Decision", **Journal of Accounting Research**, 23(2), 668-682.
- Ooghe, H. vd. (2009), "Business Failure Prediction: Simple-İntuitive Models Versus Statistical Models", **IUP Journal of Business Strategy Dergisi**, 6(3/4), 7.
- Özaltın, Seher vd. (2015), "Kar Dağıtım Politikasının Bireysel Yatırımcıların Yatırım Kararları Üzerine Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(2), 397-411.
- Özdemir, Fevzi Serkan vd. (2015), "Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle UFRS ve Bilginin İhtiyaca Uygunluğu", **Mali Çözüm Dergisi İSMMMO**, (6), 17-51
- Özdemir, Fevzi Serkan ve Arslan, Seçkin (2007), "Enflasyon Muhasebesinde Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırmalı Analizi", **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, (2), 87-103.
- Öztemel, Ercan (2012), **Yapay Sinir Ağları**, 3. Baskı, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Pak, Cengiz, "Sizin Şirketiniz Yaşam Döngüsünün Neresinde?" (2016), <http://docplayer.biz.tr/1324787-Sizin-sirketiniz-yasam-dongusunun-neresinde-hazirlayan-cengiz-pak-www-cengizpak-com-tr.html>, (29.02.2017).

- Raghunandan, K. ve Subramanyam, K.R. (2003), **Market Information And Predictive Accuracy of the Going Concern Opinion**, Yüksek Lisans Tezi, School Of Accounting Florida International University.
- Rasmussen, Jens (1997), "Risk Management in A Dynamic Society: A Modelling Problem", **Safety Science Journal**, 27(2-3), 183-213.
- Salehi, M., ve Fard, F. Z. (2013), Data Mining Approach to Prediction of Going Concern Using Classification and Regression Tree (CART), **Global Journal of Management and Business Research Dergisi**, 13(3).
- Salvary, Stanley C.W. (1996), "Some Conceptions and Mis-Conceptions on Reality and Assumptions in Financial Accounting", **Journal of Applied Business Research**, 13(1), 69-81.
- Sayırlı, Özlem (2010), **Finansal Başarısızlık Riskinin Ölçümünde Piyasa Verilerinin Kullanımı ve Yapısal Modeller, Türk Bankacılık Sektörü'nde Uygulama**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selimoğlu, Şeval Kardeş ve Şabanoğlu, Uzun (Ed.) (2011), **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sevil, Güven ve Başar, Mehmet (Ed.) (2012), **Finansal Yönetim-1**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sharma, Subhash ve Mahajan, Vijay (1980), "Early Warning Indicators of Business Failure", **The Journal of Marketing**, 44(4), 80-89.
- Sormunen, Nina ve Laitinen, Teija (2012), "Late Financial Distress Process Stages and Financial Ratios: Evidence For Auditors' Going-Concern Evaluation", **Liiketaloudellinen Aikakauskirja**, (1), 41-69.
- Stulz, Rene M. (1996), "Rethinking Risk Management", **Journal of Applied Corporate Finance**, 9(3), 8-25.
- Şahin, Adem (2016), "Riskin Erken Teşhis Komitesi (Ttk M.378 ve 625/1-E'nin Değerlendirilmesi)", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 7(2), 287-314.
- Şencan, Hüner (2005), **Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik**, Ankara.
- Tanç, Şükran Güngör (2010), **Bağımsız Denetim Karar Sürecinde İşletmenin Sürekliliği: Türkiye'deki Bağımsız Denetime Tabi İşletmeler Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tepegöz, Şükrü Mete ve Türedi, Hasan (2015), "İşletmenin Sürekliliği Varsayımı ve Denetçinin sorumluluğu", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8(2), 43-52.

- Terzi, Ramazan vd. (2016a), "Denetim Açısından İşletmenin Sürekliliğinin Değerlendirilmesinde Genetim Algoritmanın Kullanımı: Borsa İstanbul Sınai Endeksi Örneği", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, (30), 685-693.
- Terzi, Serkan (2011), "Finansal Rasyolar Yardımıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Gıda Sektöründe Ampirik Bir Araştırma", **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(1), 1-18.
- Terzi, Serkan vd. (2016b), "Assessing Going-Concern Assumption: Evidence From Borsa İstanbul (BIST) Industrial Index", **Journal of Marmara University Social Sciences Institute**, 12(45), 515-535.
- Tokay, Semih Hüseyin ve Deran, Ali (2008), "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nda Değerleme Ölçüleri", **Mali Çözüm Dergisi**, (90), 15-48.
- Torun, Talip (2007), **Finansal Başarısızlık Tahmininde Geleneksel İstatistikî Yöntemlerle Yapay Sinir Ağlarının Karşılaştırılması ve Sanayi İşletmeleri Üzerinde Uygulama**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç Deveci, Tülin ve Süleyman Değirmen (2013), "İkiz Açık İlişkisi Kriz Öncü Göstergelerini Etkiler mi? 2008 Küresel Kriz Işığında ABD ve Türkiye Analizi", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1-14.
- Turgut, Ahmet (2007), "Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler" **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, 20(4-5), 35-46.
- Ural, Kerem vd. (2015), "Lojistik Regresyon Modeli ile Finansal Başarısızlık Tahminlemesi: Borsa İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gıda, İçki ve Tütün Şirketlerinde Uygulama", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 1(17), 85-100.
- URL, "TTK Genel Gerekçe" (2011), <http://www.basbakanlik.gov.tr/docs/kkgm/kanuntasarilari/turk%20ticaret/genel%20gerekce.doc>, (20.05.2017).
- URL, "Bağımsız Denetim Yönetmeliği" (2012), <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.16907&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z>, (20.05.2017).
- URL, "Bilgi Teknolojileri Yönetimi ve Kriz Yönetimi" (t.y), <https://www.okul.pwc.com.tr/egitimlerimiz/is-surekliligi,-bilgi-teknolojileri-surekliligi-ve-kriz-yonetimi/11820/0>, (20.02.2017).
- URL, "Cash Turnover Ratio" (t.y), <http://www.accountingtools.com/questions-and-answers/cash-turnover-ratio.html>, (02.05.2017).
- URL, "ERP Nedir?" (t.y), http://www.bilisimterimleri.com/bilgisayar_bilgisi/bilgi/121, (12.01.2017).

- URL, "ISA 570 GOİNG CONCERN" (t.y), <https://www.iasplus.com/en/binary/ifac/0703edisa570.pdf>, (20.05.2017).
- URL, "Probit ve Regresyon Analizi" (2013), https://prezi.com/al_xpwb8mip/probit-regresyon-analizi/, (26.02.2017).
- URL, "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" (2006), www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060612M1-1.htm (19.04.2017).
- URL, "TS ISO 31000 RİSK YÖNETİMİ" (t.y), <https://www.tse.org.tr/tr/icerikdetay/2041/1060/ts-iso-31000-risk-yonetimi.aspx>, (20.05.2017).
- URL, "Türk Bankacılık Sektörünün Güçlendirilmesine Yönelik Çabalar ve İmar Bankası Olayı" (2003), http://www.tmsf.org.tr/documents/reports/tr/basintoplantisi_sunus_23102003.pdf, (19.02.2017).
- URL, "Türk Ticaret Kanunu" (2011), www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf, (17.04.2017).
- URL, "Türkiye İmar Bankası" (2012), https://tr.wikipedia.org/wiki/t%c3%berkiye_%c4%b0mar_bankas%c4%b1, (19.02.2017).
- URL, "Varsayım" (t.y), <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/v/003>, (14,01.2017).
- URL, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu, "İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Bağımsız Denetim Standardı (BDS 570)" (2010), www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/.../BDS%20570.pdf.
- Uzun, Emin (2005), "İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Teorik Olarak İrdelenmesi" **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (27), 158-170.
- Ünsal, Aydın (2000), "Diskriminant Analizi ve Uygulaması Üzerine Bir Örnek", **Giresun Üniversitesi İİBF Dergisi**, (3), 19-36.
- Vanstraelen, Ann (2003), "Going-Concern Opinions, Auditor Switching, and The Self-Fulfilling Prophecy Effect Examined in the Regulatory Context of Belgium", **Journal of Accounting**, 18(2), 231-254.
- Warner, J.B. (1977), "Bankruptcy Costs: Some Evidence", **The Journal of Finance**, 32(2), 337-347.
- Watters, Jamie (2014), **Disaster Recovery, Crisis Response, and Business Continuity: A Management Desk Reference**, Apress Yayınları.
- Waugh, William L. ve Streib, Gregory (2006), "Collaboration and Leadership for Effective Emergency Management", **Public Administration Review Dergisi**, 66(1), 131-140.

- Woodman, Patrick (2007), "Business Continuity Management." **Chartered Management Institute Dergisi**, 1-20.
- Xu, Xiaoyan ve Yu Wang (2009), "Financial Failure Prediction Using Efficiency As A Predictor", **Expert Systems With Applications Dergisi**, 36(1), 366-373.
- Yakut, Emre ve Elmas, Bekir (2013), "İşletmelerin Finansal Başarısızlığının Veri Madenciliği ve Diskriminant Analizi Modelleri ile Test Edilmesi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, (1), 261-280.
- Yaşar, Alpaslan (2017), "İşletmenin Sürekliliğinde Ortaya Çıkan Belirsizliğin Bağımsız Denetim Raporlarındaki Denetçi Görüşleri Açısından İncelenmesi: Bist'de İşlem Gören Sınai Şirketlerine Yönelik Bir Araştırma", **World of Accounting Science Dergisi**, 19(1), 58-85.
- Yeh, Ching-Chiang vd. (2014), "Going-Concern Prediction Using Hybrid Random Forests and Rough Set Approach", **Information Sciences Dergisi**, 254, 98-110.
- Young, A., ve Wang, Y. (2010), "Multi-Risk Level Examination of Going Concern Modifications", **Managerial Auditing Journal Dergisi**, 25(8), 756-791.

EKLER

EK 1: Olumlu Görüş Örneği⁴

XYZ Şirketi Genel Kurulu'na

Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi

Görüş

XYZ Şirketinin 31 Aralık 2017 tarihli finansal tabloları ve dipnotlarını denetlemiş bulunuyoruz.

Görüşümüze göre şirketin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak ve tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun bir şekilde sunulmuştur.

Görüşün Dayanağı

Yapılan bağımsız denetim süreci Bağımsız Denetim Standartlarına uygun olarak yürütülmüştür. Bu standart kapsamındaki sorumluluklarımız, “Finansal Tabloların Denetiminde Bağımsız Denetçinin Sorumlulukları” bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bağımsız denetime ilişkin etik kurallar çerçevesinde şirketten bağımsız olduğumuzu ve etik kurallar kapsamındaki sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizi beyan ederiz. Bağımsız denetim sürecinde elde edilen kanıtların, görüşümüze dayanak oluşturması için yeterli olduğuna inanmaktayız.

İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Önemli Belirsizlik

Şirketin 31 Aralık 2017 tarihindeki finansal tablolarına göre, kısa vadeli borçların, toplam varlıkları aşığına dikkat çekeriz. Şirketin 9 No'lu finansal tablo dipnotunda ifade edilen bu durum, işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli bir belirsizliğin varlığını göstermektedir. Belirsizlik durumunun finansal tablolarda gerekli şekilde açıklanması nedeniyle, bu durum görüşümüzü etkilememektedir.

⁴ Rapor örneklerinde, işletme ve yönetimin sorumlulukları, kaşe, imza, tarih gibi bilgilere yer verilmemiştir. Rapor örnekleri kısmidir.

Ek 2: Sınırlı Olumlu Görüş Örneği

XYZ Şirketi Genel Kurulu'na

Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi

Sınırlı Olumlu Görüş

XYZ Şirketinin 31 Aralık 2017 tarihli finansal tabloları ve dipnotlarını denetlemiş bulunuyoruz.

Görüşümüze göre, *Sınırlı Olumlu Görüşün Dayanağı* bölümünde belirtilen hususlar dışında, şirketin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak ve tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun bir şekilde sunulmuştur.

Sınırlı Olumlu Görüşün Dayanağı

17 No'lu finansal tablo dipnotunda açıklandığı üzere, şirketin finansman anlaşmaları 31 Aralık 2017'de sona ermiştir. Kalan borçların vadesi 20 Haziran 2018'dir. Şirket yeni finansman anlaşması yapmamış ve başka bir finansman kaynağı bulamamıştır. Bu durum işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik oluşturmaktadır. Finansal tablolarda bu husus yeterli bir biçimde açıklanmamaktadır.

Yapılan bağımsız denetim süreci Bağımsız Denetim Standartlarına uygun olarak yürütülmüştür. Bu standart kapsamındaki sorumluluklarımız, "Finansal Tabloların Denetiminde Bağımsız Denetçinin Sorumlulukları" bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bağımsız denetime ilişkin etik kurallar çerçevesinde şirketten bağımsız olduğumuzu ve etik kurallar kapsamındaki sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizi beyan ederiz. Bağımsız denetim sürecinde elde edilen kanıtların, görüşümüze dayanak oluşturması için yeterli olduğuna inanmaktayız.

Ek 3: Olumsuz Görüş Örneği

XYZ Şirketi Genel Kurulu'na

Finansal Tabloların Bağımsız Denetimi

Olumsuz Görüş

XYZ Şirketinin 31 Aralık 2017 tarihli finansal tabloları ve dipnotlarını denetlemiş bulunuyoruz.

Görüşümüze göre, *Olumsuz Görüşün Dayanağı* bölümünde belirtilen hususlar dışında, şirketin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak ve tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun bir şekilde sunulmuştur.

Olumsuz Görüşün Dayanağı

Şirketin finansman anlaşmaları ve kalan borçların vadesi 31 Aralık 2017'de sona ermiştir. Şirket yeni finansman anlaşması yapmamış ve başka bir finansman kaynağı bulamamıştır. Şirket iflas başvurusunda bulunmayı değerlendirmektedir. Bu durum işletmenin sürekliliğine ilişkin önemli belirsizlik oluşturmaktadır.

Yapılan bağımsız denetim süreci Bağımsız Denetim Standartlarına uygun olarak yürütülmüştür. Bu standart kapsamındaki sorumluluklarımız, "Finansal Tabloların Denetiminde Bağımsız Denetçinin Sorumlulukları" bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bağımsız denetime ilişkin etik kurallar çerçevesinde şirketten bağımsız olduğumuzu ve etik kurallar kapsamındaki sorumluluklarımızı yerine getirdiğimizi beyan ederiz. Bağımsız denetim sürecinde elde edilen kanıtların, görüşümüze dayanak oluşturması için yeterli olduğuna inanmaktayız.

Ek 4: Görüşme Sağlanabilen Bağımsız Denetim Firmaları

Firma Adı	Telefon No.	Mail Adresi	Görüşülen Kişinin Ünvanı	Görüşme Tarihi
Adalya Uluslararası Bağımsız Denetim Smm A.Ş.	(0242) 243 0243	info@adalyadenetim.com	Denetçi	02.02.2017
Akademik Bağımsız Denetim Danışmanlık ve Ymm A.Ş.	(0312) 223 0368	akademikdenetim@gmail.com	Denetçi Yardımcısı	02.02.2017
As Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 225 6878	nexia@nexiatrkey.com.tr	Denetçi	02.02.2017
Bdd Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	(0312) 438 7696	bdd@bdd.com.tr	Denetçi Yardımcısı	02.02.2017
Ban-Den Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş.	(0312) 430 8723	banden@banden.com.tr	Denetçi	02.02.2017
Cpa Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	(0216) 344 2475	info@cpadenetim.com	Denetçi	02.02.2017
Eren Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 373 0000	infoist@gtturkey.com	Denetçi	02.02.2017
Grc Bağımsız Denetim A.Ş.	(0216) 520 2250	grc@grcdenetim.com.tr	Denetçi	02.02.2017
Yorum Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş.	(0216) 574 7414	yorum@yorumymm.com	Denetçi	02.02.2017
Gürel Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş.	(0212) 285 0150	gym@gureli.com.tr	Denetçi	03.02.2017
Hlb Saygın Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 227 5019	info@hlsaygin.com.tr	Denetçi	03.02.2017
Köker Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş.	(0312) 430 5373	hkoker@kokerymm.com	Denetçi Yardımcısı	03.02.2017
Mercek Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 291 2240	info@mercekdenetim.com	Denetçi	06.02.2017
Kavram Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0216) 380 6552	kavram@kavramdenetim.com.tr	Denetçi	06.02.2017
A-1 Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş.	(0312) 425 5950	alymm@alymm.com	Denetçi	06.02.2017
Aday Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 426 0093	denetim@pkfistanbul.com	Denetçi Yardımcısı	06.02.2017

Ek 4: (Devamı)

Firma Adı	Telefon No.	Mail Adresi	Görüşülen Kişinin Ünvanı	Görüşme Tarihi
Ag Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş.	(0216) 491 56 37	info@agdenetim.com	Denetçi	06.02.2017
Aksis Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 221 61 61	bilgi@aksisdenetim.com	Denetçi	06.02.2017
AC İstanbul Uluslararası Bağımsız Denetim Ve Smm A.Ş.	(0212) 213 06 50	info@acdenetim.com	Kıdemli Denetçi	07.02.2017
Artı Değer Uluslararası Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	(0216) 641 19 00	info@jhiturkey.com	Denetçi	08.02.2017
Avrasya Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 492 04 01	info@avrasyaaudit.com	Denetçi	08.02.2017
PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 326 60 60	adnan.akan@tr.pwc.com	Denetçi Yardımcısı	08.02.2017
BD Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 466 05 20	info@bddenetim.com	Denetçi	08.02.2017
Bilgili Bağımsız Denetim A.Ş.	(0216) 384 53 93	info@bilgildenetim.com	Denetçi	08.02.2017
Değer Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 211 99 01	info@degerymm.com.tr	Denetçi	09.02.2017
Denge Bağımsız Denetim Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 296 51 00	audit@mazarsdenge.com.tr	Denetçi	09.02.2017
Detay Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0216) 340 86 91	info@detaydenetim.com.tr	Denetçi	09.02.2017
DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 366 60 00	ogoren@deloitte.com	Denetçi Yardımcısı	09.02.2017
Elit Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 343 65 65	info@elitdenetim.com	Denetçi Yardımcısı	09.02.2017
Engin Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebecilik Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 373 00 00	infoist@gtturkey.com	Denetçi	09.02.2017
Finansal Eksen Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	(0312) 428 14 44	info@finansaleksen.com.tr	Denetçi Yardımcısı	09.02.2017
Güçbir Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 465 39 33	gucbir@gucbirdenetim.com.tr	Denetçi	09.02.2017

Ek 4: (Devamı)

Firma Adı	Telefon No.	Mail Adresi	Görüşülen Kişinin Ünvanı	Görüşme Tarihi
Karma Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 320 58 58	civan@karmadenetim.com.tr	Denetçi	09.02.2017
Oluşum Bağımsız Dış Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	(0312) 284 40 71	msaygi@olusummusavirlik.com.tr	Denetçi	05.02.2017
Pür Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0216) 449 37 00	purymm@purymm.com	Denetçi	09.02.2017
Report Bağımsız Denetim ve Smm A.Ş.	(0212) 249 40 41	info@reportdenetim.com.tr	Denetçi Yardımcısı	09.02.2017
Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. (KPMG)	(0216) 681 90 00	-	Denetçi	21.04.2017
Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 315 30 00	istanbul.office@tr.ey.com	Denetçi	21.04.2017
Ak Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 709 09 07	info@akbagimsizdenetim.com.tr	Denetçi	10.12.2017
Aday Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 426 00 93	denetim@pkfistanbul.com	Denetçi	10.12.2017
Akademik Bağımsız Denetim Danışmanlık ve Ymm A.Ş.	(0312) 223 03 68	akademikdenetim@gmail.com	Denetçi	11.12.2017
Arkan Ergin Uluslararası Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 370 07 00	infoaudit@jpatr.com	Denetçi	11.12.2017
Birleşik Ekol Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 293 52 33	ekol@ekolbd.com	Denetçi	11.12.2017
Birleşim Bağımsız Denetim ve Ymm A.Ş.	(0216) 340 72 55	info@bbdenetim.com	Denetçi	11.12.2017
Dmr Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	(0216) 338 00 72	defnedemir@dmr-tr.com	Denetçi	11.12.2017
Ecovis Değer Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0212) 211 99 01	info@degerymm.com.tr	Denetçi	11.12.2017
Hsy Danışmanlık ve Bağımsız Denetim A.Ş.	(0212) 215 24 02	ozkan.cengiz@crowehorwath.com.tr	Denetçi	11.12.2017
Yeditepe Bağımsız Denetim A.Ş.	(216) 327 62 62	info@yeditepedenetim.com	Denetçi Yardımcısı	14.12.2017
VeZin Bağımsız Denetim A.Ş.	(0312) 473 57 57	info@vezin.com.tr	Denetçi	14.12.2017
Sun Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.	(0232) 466 01 22	www.pkfizmir.com	Denetçi	14.12.2017

Ek 5: Finansal Tablo Verileri Kullanılan Firmalar ve Kullanılan Finansal Tablolara Ait Yıllar

Firma Kodu	Firma Adı	Finansal Tablo Yılı
ALYAG	Altınyag Kombinaları A.Ş.	2013
ASUZU	Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2007
AYES	Ayes Çelik Hasır ve Çit Sanayi A.Ş.	2011
BRKO	Birko Birleşik Koyunlular Mensucat Ticaret ve Sanayi A.Ş.	2012
BİSAS	Bisaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2013
BOYP	Boyner Perakende ve Tekstil Yatırımları A.Ş.	2013
CEMAS	Çemas Döküm Sanayi A.Ş.	2013
CMBTN	Çimbeton Hazırbeton ve Prefabrik Yapı Elemanları Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	2007
DENCM	Denizli Cam Sanayii ve Ticaret A.Ş.	2011
DESA	Desa Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
DIRIT	Diriteks Diriliş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2012
DITAS	Ditaş Doğan Yedek Parça İmalat ve Teknik A.Ş.	2014
DGKLB	Doğtaş Kelebek Mobilya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2012
DURDO	Duran Doğan Basım ve Ambalaj Sanayi A.Ş.	2014
EKIZ	Ekiz Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2009
EMNIS	Eminiş Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2009
ERSU	Ersu Meyve ve Gıda Sanayi A.Ş.	2010
ETILR	Etiler Gıda ve Ticari Yatırımlar Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2011
IDAS	İdaş İstanbul Döşeme Sanayii A.Ş.	2009
FRIGO	Friigo-Pak Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2015
KRSAN	Karsusan Karadeniz Su Ürünleri Sanayii A.Ş.	2013
MAKTK	Makina Takım Endüstrisi A.Ş.	2010
MGROS	Migros Ticaret A.Ş.	2014
NIBAS	Niğbaş Niğde Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2011
OZBAL	Özbal Çelik Boru Sanayi Ticaret ve Taahhüt A.Ş.	2010
PENGD	Penguen Gıda Sanayi A.Ş.	2010
PIMAS	Pimaş Plastik İnşaat Malzemeleri A.Ş.	2012
PINSU	Pınar Su Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
SANFM	Sanifoam Sünger Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
SAMAT	Saray Matbaacılık Kâğıtçılık Kırtasiyecilik Ticaret ve Sanayi A.Ş.	2012
SERVE	Serve Kırtasiye Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2013
SKTAS	Söktaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2011
KIPA	Tesco Kipa Kitle Pazarlama Ticaret Lojistik ve Gıda Sanayi A.Ş.	2012
TUKAS	Tukaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2010
UZERB	Uzertaş Boya Sanayi Ticaret ve Yatırım A.Ş.	2011
CEMTS	Çemtaş Çelik Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
EGEEN	Ege Endüstri ve Ticaret A.Ş.	2014
EGPRO	Ege Profil Ticaret ve Sanayi A.Ş.	2014

Ek 5: (Devamı)

Firma Kodu	Firma Adı	Finansal Tablo Yılı
EGSER	Ege Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
ERBOS	Erbosan Erciyas Boru Sanayii ve Ticaret A.Ş.	2014
GEDZA	Gediz Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
GENTS	Gentaş Genel Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
GOLTS	Göлтаş Göller Bölgesi Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
INDES	İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
IZFAS	İzmir Fırça Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
IZOCM	İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş.	2014
JANTS	Jantsa Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KAREL	Karel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KARTN	Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KLMSN	Klimasan Klima Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KNFRT	Konfrut Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KONYA	Konya Çimento Sanayii A.Ş.	2014
KORDS	Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.	2014
KORTS	Korteks Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
KUTPO	Kütahya Porselen Sanayi A.Ş.	2014
LUKSK	Lüks Kadife Ticaret ve Sanayii A.Ş.	2014
MRDIN	Mardin Çimento Sanayii ve Ticaret A.Ş.	2014
TIRE	Mondi Tire Kutsan Kağıt ve Ambalaj Sanayi A.Ş.	2014
NUHCM	Nuh Çimento Sanayi A.Ş.	2014
OTKAR	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.	2014
OZRDN	Özerden Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
PARSN	Parsan Makina Parçaları Sanayii A.Ş.	2013
PNSUT	Pınar Süt Mamulleri Sanayii A.Ş.	2014
PRZMA	Prizma Pres Matbaacılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014
TATGD	Tat Gıda Sanayi A.Ş.	2014
TRKCM	Trakya Cam Sanayii A.Ş.	2014
TMSN	Tümosan Motor ve Traktör Sanayi A.Ş.	2014
TBORG	Türk Tuborg Bira ve Malt Sanayii A.Ş.	2014
ULKER	Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.	2014
UNYEC	Ünye Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	2014

Ek 6: Süreklilik Değerlendirme Planı Çalışma Kâğıdı

SÜREKLİLİK DEĞERLENDİRME PLANI ÇALIŞMA KÂĞIDI (ÖRNEK)

Çalışma Kâğıdı NO: 3252987

Hazırlayan: Sorumlu Ortak Baş Denetçi A

Kontrol Eden: Kıdemli Denetçi B

Hazırlama Tarihi: 10.09.2016

Denetimde Bulunacak Denetçiler: D. Tamer

Denetim Tarihi: 6 Mayıs – 20 Mayıs

İşletme: ÇAYKUR Çay İşletmeleri

Çalışmaya İlişkin Usul, Esas ve Yapılacaklar

- Yapılacak değerlendirmelerden önce çalışma usul ve esaslarının, sürekliliğin değerlendirilmesinde görevlendirilen denetçi ve sorumlu denetçinin müzakere etmesi,
- Denetim Süresince yapılan tüm çalışmalarda sürekliliğe ilişkin önemli belirsizlik yaratacak olan bir durumun varlığının diğer denetim ekibi üyeleri ile müzakere edilmesi,
- İşletmenin çevresinin, yönetiminin, içyapısının, işletmeye ait sektörel yapının anlaşılması, denetim ekibi üyelerinin risk değerlendirme faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesi ve riskin erken saptanması komitesinin çalışmalarının incelenmesi,
- İşletmenin sürekliliğine ilişkin hazırlanmış anketlerin uygulanması,
- Daha önceden hazırlanmış soruların işletme yönetimine, üst yönetime ve diğer kişilere sorulması.
- Sürekliliğe ilişkin varılan sonuçların raporlanmasıdır.

Ek 7: İşletmenin Sürekliliğinin Değerlendirilmesine İlişkin Yapılacak Genel İşler Çalışma Kâğıdı

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN YAPILACAK GENEL İŞLER ÇALIŞMA KÂĞIDI(ÖRNEK)

Çalışma Kâğıdı NO: 3282598

Denetimi Yapan: D. Tamer

Denetim Tarihi: 7.05.2017

İşletme: ÇAYKUR Çay İşletmeleri

İşletmenin sürekliliğinin değerlendirilmesine ilişkin yapılan genel işler ve bazı bulgular;

- Sorumlu denetçi ile sürekliliğin denetimine ilişkin zamanlama konusunda müzakere edildi. Sürekliliğin denetiminin 10-12 Mayıs arasında yapılmasına karar verildi.
- Denetim süresince yapılan çalışmalar incelendi ve işletmenin sürekliliğine ilişkin hususlar belirlendi.
- İşletme, küçük ve orta ölçekli çok sayıda tedarikçiden yaş çay alarak, çay üretimi gerçekleştirmektedir. İşletmenin faaliyette bulunduğu sektör, aşırı rekabetçi olmamakla birlikte işletme sektörde yaklaşık %55'lik bir Pazar payına sahiptir. İşletme Kamu İktisadi Kuruluşu olduğu için, riskin erken saptanması komitesi bulunmamaktadır. Fakat işletme etkin denetim süreçlerinden geçmektedir (Sayıştay denetimi ve bağımsız denetim).

Ek 8: ÇAYKUR Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü 2014-2015-2016
Tarihli Finansal Durum Tabloları

ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ 2014-2015-2016			
TARİHLİ FİNANSAL DURUM TABLOLARI			
(TUTARLAR BİN TL OLARAK GÖSTERİLMİŞTİR)			
	2014	2015	2016
Nakit ve Nakit Benzerleri	671,505	680,090	864,554
Finansal Yatırımlar	-	-	356
Ticari Alacaklar	258,311	239,120	486,625
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Alacaklar</i>	258,311	239,120	486,625
Diğer Alacaklar	3,591	4,302	8,695
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar</i>	3,591	4,302	8,695
Stoklar	642,365	826,878	1,120,321
Peşin Ödenmiş Giderler	9	4	309
Diğer Dönen Varlıklar	9,540	9,571	11,588
ARA TOPLAM	1,585,323	1,759,967	2,492,145
Satış Amaçlı Sınıflandırılan Duran Varlıklar	3	3	3
TOPLAM DÖNEN VARLIKLAR	1,585,327	1,759,970	2,492,148
Diğer Alacaklar	1,172	1,264	378
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar</i>	1,172	1,264	378
Finansal Yatırımlar	4,917	4,917	4,917
<i>Bağlı Ortaklıklar</i>	4,917	4,917	4,917
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	7,087	20,224	69,351
Maddi Duran Varlıklar	192,379	1,328,164	1,394,788
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	6,543	14,190	13,470
Peşin Ödenmiş Giderler	2,067	4,104	13,815
Ertelenmiş Vergi Varlığı	94,952	99,531	121,721
TOPLAM DURAN VARLIKLAR	309,121	1,472,396	1,618,483
TOPLAM VARLIKLAR	1,894,449	3,232,366	4,110,631
Kısa Vadeli Borçlanmalar	586,850	586,300	1,298,450
Ticari Borçlar	12,542	3,362	1,881
<i>İlişkili Olmayan Taraflara Ticari Borçlar</i>	12,542	3,362	1,756
Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar	18	26	14
Diğer Borçlar	69,943	53,862	39,119
<i>İlişkili Taraflara Diğer Borçlar</i>	455	748	1,158
<i>İlişkili Olmayan Taraflara Diğer Borçlar</i>	69,487	53,114	37,961

Ek 8: (Devamı)

ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ 2014-2015-2016			
TARİHLİ FİNANSAL DURUM TABLOLARI			
	2014	2015	2016
Ertelenmiş Giderler	6	12	51
Dönem Karı Vergi Yükümlülüğü	21,943	30,649	61,878
Kısa Vadeli Karşılıklar	6,637	18,458	8,723
<i>Çalışanlara Sağl. Fayd. İlişkin Kısa Vadeli Karş.</i>	6,546	18,368	8,559
<i>Diğer Kısa Vadeli Karşılıklar</i>	90	90	164
Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	15,658	34,579	57,579
ARA TOPLAM	713,598	727,250	1,467,699
TOPLAM KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	713,598	727,250	1,467,699
Uzun Vadeli Karşılıklar	482,981	434,837	539,589
<i>Çalışanlara Sağl. Fayd. İlişkin Uzun Vadeli Karşılıklar</i>	482,981	434,837	539,589
<i>Diğer Borç ve Gider Karşılıkları</i>	-	-	-
Diğer Uzun Vadeli Yük.	1	-	-
TOPLAM UZUN VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	482,982	434,837	539,589
Ödenmiş Sermaye	1,236,413	1,492,413	1,517,413
Kar/Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Gelir/Gider	(5,662)	1,077,391	1,092,094
Ertelenmiş Vergi Gelir/Gider Etkisi	10,932	(854)	(1,772)
Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler	124,634	124,634	124,634
Geçmiş Yıllar Kar/(Zarar)	(636,232)	(629,449)	(623,305)
Dönem Net Kar/(Zarar)	(32,217)	6,144	(5,720)
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	697,867	2,070,279	2,103,342
TOPLAM KAYNAKLAR	1,894,449	3,232,366	4,110,631

Ek 9: ÇAYKUR Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü 2014-2015-2016**Tarihli Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tabloları**

ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ 2014-2015-2016			
TARİHLİ KAR VEYA ZARAR VE DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOLARI			
(TUTARLAR BİN TL OLARAK GÖSTERİLMİŞTİR)			
	2014	2015	2016
Hasılat	1,959,677	2,047,664	2,297,754
Satışların maliyeti (-)	(1,709,172)	(1,504,359)	(1,771,207)
Brüt kar/zarar	250,505	543,304	526,546
Genel Yönetim giderleri (-)	(31,098)	(34,886)	(38,686)
Pazarlama giderler (-)	(184,909)	(257,823)	(175,830)
Araştırma ve geliştirme giderleri (-)	(3,752)	(4,093)	(4,214)
Esas faaliyetlerden diğer gelirler	45,409	20,515	26,038
Esas faaliyetlerden diğer giderler (-)	(39,119)	(74,209)	(62,017)
Esas faaliyet karı/zararı	37,033	192,957	271,835
Yatırım faaliyetlerinden gelirler	1,245	716	14,675
Yatırım faaliyetlerinden giderler (-)	(462)	(180)	(158)
FİNANSMAN GİDERİ ÖNCESİ FAALİYET KARI/ZARARI	37,817	193,493	286,352
Finansman giderleri (-)	(69,135)	(41,182)	(150,604)
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KAR/ZARARI	(31,318)	152,310	135,747
Sürdürülen faaliyetler vergi gideri(geliri)	(899)	16,365	23,109
Ertelenmiş vergi gideri/geliri	(899)	16,365	23,109
Dönem vergi gideri/geliri	-	-	-
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI/ZARARI	(32,217)	168,676	158,856
DURDURULAN FAALİYETLER DÖNEM KARI/ZARARI	-	(162,532)	(164,576)
DÖNEM KARI/ZARARI	(32,217)	6,144	(5,720)

Ek 10: ÇAYKUR Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü 2014-2015-2016
Tarihli Nakit Akış Tabloları

ÇAYKUR ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ 2014-2015-2016			
TARİHLİ NAKİT AKIŞ TABLOLARI			
(TUTARLAR BİN TL OLARAK GÖSTERİLMİŞTİR)			
	2014	2015	2016
a. İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışları	176,570	(115,017)	(306,600)
İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit girişi sınıfları	1,847,054	2,090,904	2,073,971
Satılan mallardan ve hizmetlerden elde edilen nakit girişleri	1,787,369	2,066,855	2,050,249
Faiz, ücret, prim, komisyon ve diğer gelirlere nakit girişleri	35,370	12,355	15,762
İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan diğer nakit girişleri	24,314	11,693	7,959
İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan nakit çıkışı sınıfları	(1,651,254)	(2,234,066)	(2,412,716)
Mal ve hizmetler için tedarikçilere yapılan ödemeler	(1,490,549)	(1,698,053)	(2,066,786)
Faiz, ücret, prim, komisyon ve diğer giderlerden nakit çıkışları	(179,310)	(319,340)	(245,705)
Çalışanlara yapılan ödemelerden kaynaklanan nakit çıkışları	(85,034)	(1,121)	94,930
İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan diğer nakit çıkışları	(66,429)	(215,570)	(194,801)
Faaliyetlerden Kaynaklanan net nakit akışları	(19,230)	28,164	32,147
Vergi ödemeleri (İadeler)	(5,051)	11,799	9,038
Diğer nakit girişleri (Çıkışları)	(14,178)	16,365	23,190
b. Yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışları	(57,123)	(1,254,231)	(109,264)
Maddi ve maddi olmayan duran varlık satışından nakit giriş/çıkışları	(55,055)	(1,156,031)	(100,514)
Verilen avans ve borçlar	(2,067)	(2,036)	(9,711)
Diğer Uzun Vadeli Varlık Alımlarından Nakit Çıkışları	-	(96,163)	
c. Finansman faaliyetlerinden kaynaklanan nakit akışları	190,997	1,377,833	600,328
Sermaye artışından girişler	180,000	256,000	25,000
Borçlanmadan kaynaklanan nakit giriş/çıkışları	124,650	(550)	712,150
Ödenen faiz	(69,135)	(41,182)	(150,604)
Diğer nakit girişleri (Çıkışları)	(44,516)	1,163,833	13,783
d. Yab. Para Çev. Farkl. Etk. Önce nakit ve nakit benzerlerindeki net artış (Azalış)	310,443	8,585	184,464
Nakit ve Nakit benzerlerindeki net artış	310,443	8,585	184,464
Dönem Başı Nakit ve Nakit Benzerleri	361,062	671,505	680,090
Dönem sonu nakit ve nakit benzerleri	671,505	680,090	864,554

Ek 11: İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Değerlendirme Formu

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME FORMU (FİNANSAL DURUMA İLİŞKİN SORULAR)			
Çalışma Kağıdı NO: 3282959 Çalışmayı Uygulayan: D. Tamer Uygulama Tarihi: 10.05.2017 Görüşülen Kişiler ve Görevleri: ÇAYKUR Muhasebe Müdürü İşletme: ÇAYKUR Çay İşletmeleri			
FİNANSAL DURUMA İLİŞKİN SORULAR			
Dönen varlıkların finansmanı için gereğinden fazla kısa vadeli borçlanma yapılmaktadır?			Çok Önemli Önemli Önemli
Denetçi	Açıklama: Yapılmaktadır fakat bu işletme için olağan bir durumdur. Çünkü işletmenin gelirleri yılın 12 ayına dağılmışken (Vadeli satışlar), yıl boyu yapılan giderler sadece 4-5 ayda gerçekleşmektedir Bu nedenle normalden daha fazla kısa vade, borçlanma yapılmaktadır.		
Borçların vadelerinde ödeneceğine dair planların gerçekçiliği hakkında şüphe var mı?			Çok Önemli Önemli Önemli
Denetçi	Açıklama: Yoktur.		
Mevcut finansal durumda kredi veren kurumların desteklerinin sürekliliği hakkında olumsuz bir belirti var mı?			Çok Önemli Önemli Önemli
Yönetim	Açıklama: İşletme kamu iktisadi kuruluşu niteliğinde olduğu için kredi verenlerin desteğinin kesilme riski çok düşüktür.		

Ek 11: (Devamı)

FİNANSAL DURUMA İLİŞKİN SORULAR				
Son 3 yıla ait finansal tablolara göre finansal rasyolarda önemli negatif trend var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Denetçi	Açıklama: Çalışmanın finansal analiz kısmında açıklanmıştır.			
İşletmenin 2016 yılı finansal tablolarına göre finansal rasyolarında olumsuzluklar var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Denetçi	Açıklama: Çalışmanın finansal analiz kısmında açıklanmıştır.			
İşletmenin sürekliliğine etki edebilecek faaliyet zararı ya da nakit akışı yaratan bazı varlıkların değerlerinde önemli azalışlar var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Denetçi	Açıklama: Yoktur.			
Kar paylarında kesintiler veya kar payı ödemelerinde gecikmeler var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Denetçi	Açıklama: İşletme kar payı dağıtmamaktadır.			
Alacaklılara ödemelerde gecikmeler yaşanmakta mıdır?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: İşletmenin etkin ödeme politikaları bulunmaktadır. İşletme adına bankalar ödemeleri yapmaktadır. Bankalarda ise ödemelerin gecikme riski bulunmamaktadır.			

Ek 11: (Devamı)

FİNANSAL DURUMA İLİŞKİN SORULAR				
Tedarikçi işletmelere son zamanlarda vadeli ödeme yerine peşin ödemelerin yapılması durumu var mıdır?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: İşletme belirli vadelerle ödemelerini yapmaktadır. Belirlenmiş ödeme şekillerini değiştirecek bir durumun oluşma riski çok düşüktür.			
İşletme yeni yatırımları için finansman sağlamakta güçlük çekiyor mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: Yatırım tutarları devlet tarafından belirlenmektedir. Karar verilen yatırım tutarın finansmanında güçlüklerle karşılaşılmamaktadır.			
Maliyetlerde önemli artışlara rağmen işletmenin bu artışı maliyetlere yansıtama durumu var mıdır?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: Maliyetlerde anormal artışlar olmamıştır ve olma riski düşük görülmektedir.			
Finansal kuruluşlar tarafından değerlendirilen işletmeye ait kredi notlarında azalma var mıdır?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: Kredi notları bilinmemekle birlikte her yıl bankaların işletmeye açtıkları kredi hacminde bir daralma görülmemiştir.			
İşletmede ipotekli ya da teminatlı varlıklar bulunmakta mıdır?		Çok Önemli	Önemli	Önemli
Yönetim	Açıklama: Bulunmamaktadır.			

Ek 11: (Devamı)

FİNANSAL DURUMA İLİŞKİN SORULAR				
Son 3 yılda nakit sermaye arttırımı yapıldı mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Devlet 2016 yılında 300 Milyon TL tutarında nakit sermaye arttırımı gerçekleştirmiş fakat bu tutarın büyük bölümü daha ödenmemiştir.			
Son 3 yılda AR-GE giderlerinde olağandışı artışlar oldu mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Denetçi	Açıklama: Olmamıştır (Tanç (2010) çalışmasında AR-GE giderlerinin artmasını, bağımsız denetimde işletmenin sürekliliğine ilişkin bir risk olduğu bulgusuna ulaşmıştır).			
İşletmenin şarta bağlı önemli yükümlülükleri var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Denetçi	Açıklama: Yoktur.			
İşletmenin son yıllarda üst üste faaliyet zararı bulunmakta mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Denetçi	Açıklama: Bulunmaktadır.			
İşletmenin faaliyetlerinin finansmanı önemli ölçüde devlete bağlı mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletme hâlihazırda kar elde etmektedir ve faaliyetlerinin finansmanı için devlete bağımlı değildir.			

Ek 12: İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Değerlendirme Formu

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME FORMU (İŞLETMENİN FAALİYETLERİNE İLİŞKİN SORULAR)				
Çalışma Kâğıdı NO: 3282959 Çalışmayı Uygulayan: D. Tamer Uygulama Tarihi: 11.05.2017 Görüşülen Kişiler ve Görevleri: ÇAYKUR Muhasebe Müdürü İşletme: ÇAYKUR Çay İşletmeleri				
İŞLETME FAALİYETLERİNE İLİŞKİN SORULAR				
Yönetimin işletmeyi tasfiye etme, harcamalarda önemli derecede azalışa gitme, sermaye azaltımı, borçları yeniden yapılandırma gibi düşünceleri var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmeye göre devletin böyle bir düşüncesi yoktur.			
Kilit personel konumunda olan kişilerin işletmeden ayrılma durumu oldu mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Olmadı.			
İşletmenin pazarpayı önemli ölçüde küçüldü mü?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Çay piyasalarının özelleştirildiği yıllarda işletmenin pazarpayı önemli ölçüde küçüldü fakat mevcut durumda ve son yıllarda işletmenin pazarpayının küçülme durumu oluşmadı ve böyle bir riskin oluşması düşük ihtimal olarak görülmektedir.			

Ek 12: (Devamı)

İŞLETME FAALİYETLERİNE İLİŞKİN SORULAR				
Büyük çapta alıcıların kaybedilmesi durumu oldu mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletme küçük ve orta ölçekli birçok bayi ve alıcı ile çalıştığı için böyle bir risk söz konusu değildir.			
Önemli tedarikçilerle yaşanan sorunlar var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletme çok sayıda ve birbirlerine ikame edilebilecek tedarikçilerle çalıştığı için böyle bir risk yoktur.			
İşgücüyle ilgili önemli sorunlar yaşandı mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin çok sayıda fabrikası olduğu için işgücüyle ilgili yaşanacak sorunların işletmeyi önemli ölçüde etkilemesi riski bulunmamaktadır.			
İşletmenin satışlarının büyük bölümünü oluşturan ana ürünlerin hammaddelerinin tedarikçilerinde güçlükler oluştu mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin ana hammaddesi yaş çaydır ve bu hammadde birçok tedarikçiden temin edilmektedir. Bu nedenle böyle bir sorun daha önceden yaşanmadı ve böyle bir sorunun oluşma riski düşük görülmektedir.			

Ek 12: (Devamı)

İŞLETME FAALİYETLERİNE İLİŞKİN SORULAR				
Gelecekte işletmenin pazar payının önemli boyutunu ele geçirebilecek bir rakip var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Böyle bir rakip mevcut durumda bulunmamaktadır.			
İşletmenin iç kontrol sisteminde gelecekte olumsuz sonuçlar doğurabilecek önemli derecede eksiklikler var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin iç kontrol birimi bulunmamaktadır fakat işletme kamu kuruluşu olduğu için yoğun denetim faaliyetlerine tabi tutulmaktadır.			
Dönem içinde işletme faaliyetlerinde büyük kesintiler oldu mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Oluşmadı.			
Satıcılarla, ileride önemli derecede olumsuzluk yaratabilecek uzun vadeli anlaşmalar mevcut mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin alıcı ve satıcılarla yapılacak sözleşmeler hususunda uyguladığı politikalar etkindir ve herhangi bir risk unsuru tespit edilememiştir.			
Alıcılarla, ileride önemli derecede olumsuzluk yaratabilecek uzun vadeli anlaşmalar mevcut mu?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Açıklama: İşletmenin alıcı ve satıcılarla yapılacak sözleşmeler hususunda uyguladığı politikalar etkindir ve herhangi bir risk unsuru tespit edilememiştir.			

Ek 12: (Devamı)

İŞLETME FAALİYETLERİNE İLİŞKİN SORULAR				
İşletmenin faaliyetleri az sayıda unsura bağımlı mı gerçekleşiyor? (Örneğin bilgisayar temelli tam otomatik üretim ya da emek yoğun üretim)		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin üretim birimleri dengelidir ve işletme birçok fabrikada üretim gerçekleştirmektedir. Bu nedenle işletmenin faaliyetlerinin sürekliliği birçok unsura bağlıdır ve bu konuda risk düşüktür.			
Yönetim işletme veya iş sürekliliği standartlarından faydalanıyor mu ya da iş sürekliliği belgesine (ISO 22301) sahip mi?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Bu tip standartlardan faydalanılmamaktadır.			
İşletmenin faaliyet raporlarına göre üretim, satış gibi kalemlerde yıllar itibariyle önemli negatif trendler var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Denetçi	Açıklama: İşletmenin satışları son üç yıl itibariyle artış içindedir.			
İşletme dönem içinde faaliyetlerini sürdürmek için büyük boyutta borç aldı mı ya da böyle bir düşüncesi var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletme 2016 yılında önemli tutarda borç almıştır. Bunun nedeni ise, işletmenin gelirleri 12 aya dağılmışken, giderleri 4-5 aya dağılmıştır. Kısa vadeye yayılmış bu giderleri karşılamak için işletme önemli tutarda yabancı kaynak kullanmaktadır.			

Ek 13: İşletmenin Sürekliliğine İlişkin Değerlendirme Formu

İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME FORMU (SÜREKLİLİĞE İLİŞKİN DİĞER SORULAR)				
Çalışma Kâğıdı NO: 3282959 Çalışmayı Uygulayan: D. Tamer Uygulama Tarihi: 12.05.2017 Görüşülen Kişiler ve Görevleri: ÇAYKUR Muhasebe Müdürü İşletme: ÇAYKUR Çay İşletmeleri				
İŞLETMENİN SÜREKLİLİĞİNE İLİŞKİN DİĞER SORULAR				
İşletmenin faaliyetlerini ve finansal durumunu önemli derecede olumsuz etkileyebilecek davalar veya dava beklentisi var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: İşletmenin en büyük davası yaklaşık 1 Milyon TL tutarında olup bu davanın işletmenin sürekliliğine bir etkisi yoktur. Dava beklentisi ise bulunmamaktadır.			
İşletme faaliyetlerini önemli derecede olumsuz etkileyecek yasal, politik düzenleme var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Yoktur.			
İşletmenin faaliyetlerine önemli derecede etki edecek doğal afet riski var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Yoktur.			
İşletme önemli boyutta, kriz durumları, acil durumlar, kazalar gibi beklenmedik durumlar için hazırlıklı mı veya işletmenin bu gibi durumlar için planları var mı?		Çok Önemli	Önemli	Önemsiz
Yönetim	Açıklama: Yazılı acil durum prosedürleri işletmede bulunmamaktadır. Fakat işletme yönetimi bu gibi riskler için birçok önlem almıştır ve bu gibi acil durumlar üzerinde çalışmalar yapmaktadırlar.			

ÖZGEÇMİŞ

Denizcan Tamer, 27.05.1991 tarihinde Muğla'nın Ula ilçesi'nde doğdu. İlkokul ve ortaokul eğitimini 2005 yılında 12 Eylül İlkokulu'nda; Lise eğitimini 2009 yılında Haymana Çok Programlı Lisesi'nde, lisans eğitimini ise 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünde tamamladı. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Tezli Yüksek Lisans programında lisansüstü eğitimine başladı. TAMER bekar olup İngilizce bilmektedir.

